

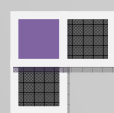
2010

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕТПРИСТАПНА ЕКОНОМСКА ПРОГРАМА

Скопје, јануари 2010

Содржина

1. Општа рамка и цели на економската политика	6
2. Макроекономски движења	7
2.1. Макроекономски движења во 2008 и 2009 година	7
2.2. Очекувани среднорочни макроекономски движења	11
2.2.1. Реален сектор	12
2.2.2. Инфлација	13
2.2.3. Монетарна политика и политика на девизен курс	14
2.2.4. Надворешен сектор	17
3. Јавни финансии	22
3.1. Салдо на општиот владин буџет и состојба на долгот	22
3.1.1. Фискална стратегија и среднорочни цели	22
3.1.2. Фактички состојби и среднорочни очекувања	23
3.1.3. Структурен дефицит	35
3.1.4. Управување со јавен долг	36
3.1.5. Буџетски импликации од главните структурни реформи	41
3.2. Сензитивна анализа	42
3.2.1. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит	42
3.2.2. Анализа на сензитивноста на јавниот долг	43
3.3. Квалитет на јавните финансии	44
3.4. Одржливост на јавните финансии	46
3.5. Институционални карактеристики на јавните финансии	47
4. Структурни реформи	49
4.1. Сектор на претпријатија	49
4.2. Финансиски сектор	52
4.2.1. Банкарски систем	52
4.2.2. Небанкарски сектор	57
4.3. Пазар на труд	60
4.3.1. Тековна состојба на пазарот на трудот	60
4.3.2. Реформи во образованието	61
4.3.3. Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија	63
4.3.4. Реформа на трудовото законодавство	64
4.3.5. Ефекти од воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на брuto плата на вработените	65
4.3.6. Пензиска реформа	67
4.4. Земјоделство	68
4.4.1. Реформи во земјоделско земјиште	69
4.4.2. Рурален развој	69
4.4.3. Фитосанитарна политика	70
4.4.4. Ветеринарна политика	71
4.4.5. Семе и саден материјал	73
4.4.6. Меѓународна соработка	73
4.5. Инфраструктура	74
4.5.1. Пазар на енергија	74
4.5.2. Воздушен транспорт	76
4.5.3. Патен транспорт	77
4.5.4. Железнички систем	77
4.5.5. Електронски комуникации	78
4.5.6. Пошти	78

4.6. Административна реформа	79
4.6.1. Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети	79
4.6.2. Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата	80
4.7. Дополнителни реформски активности	80
4.7.1. Трговска отвореност	80
4.7.2. Странски директни инвестиции	82
4.7.3. Влез и излез на пазарот	83
4.7.4. Правна и административна рамка	86
4.7.5. Пречки за трговија со добра и услуги и прекугранични инвестиции	92
Матрица на планирани реформи	94
Успешност на минатогодишниот ПЕП	116
АНЕКС ТАБЕЛИ.....	132

Листа на кратенки

АВРМ	Агенција за вработување на Република Македонија
АКН	Агенција за катастар на недвижности
АССМIS	Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети
АД	Акционерско друштво
АППРМ	Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија
АСИРМ	Агенција за странски инвестиции на Република Македонија
АЦАА	Договор за сообразност и комплементарност на индустриски производи
БДП	Бруто домашен производ
ВЕБ ГИС	Веб Географски Информативен Систем
ВИС	Ветеринарен информативен систем
ГКИС	Геодетско катастарски информационален систем
ГНСС	Глобален Навигациски Сателитски Систем
ГПС	Глобален позиционен систем
GTZ	Германска техничка помош
ДЗС	Државен завод за статистика
ЕАР	Европска Агенција за Реконструкција
ЕЦБ	Европска Централна Банка
EASA	Европска Агенција за воздухопловна безбедност
EBRD	Европска банка за обнова и развој
ЕЗВО	Европска заедничка воздухопловна област
ЕИИЦМ	Европскиот информативен и иновативен центар
ЕИВ	Европска инвестициона банка
ЕК	Европска комисија
ЕНЕР	Единствен електронски регистар на прописи
ЕРП систем	Систем за планирање на ресурси во препријатијата
EXIM	Едношалтерски систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти
ЕУ	Европска Унија
ЕУРЕС	Европски сервис за вработување
ЕФТА	Европска асоцијација за слободна трговија
ЕШС	Едношалтерски систем
ETF	Европска фондација за обука
IAIS	Меѓународна асоцијација на супервизори во осигурувањето
ИКТ	Информатичка и комуникациска технологија
INSPIRE	Директива за Инфраструктура на просторни податоци во Европската Заедница
Директива	
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИПАРД	Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој

ISIGU	Систем за интегрирано гранично управување
ИСО	Меѓународна организација за стандардизација
IOSCO	Меѓународна организација на комисиите на хартии од вредност
ИТ	Информатичка технологија
IPF	Проект за инфраструктура
ICAO	Меѓународна организација за цивилно воздухопловство
ЈАА	Здружени воздухопловни власти
ЈИЦА	Јапонска Агенција за меѓународна соработка
ЈП	Јавно претпријатие
КАРДС	Поддршка на заедниците за реконструкција, развој и стабилизација
КН	Катастар на недвижности
LDBIS	Правна база на податоци
МакЕдит	Софтвер за едитирање на дигитални катастарски планови
МАКЦИС	Македонски царинско информационален систем
МАПАС	Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување
МАНУ	Македонската академија на науките и уметностите
МБИ	Македонски берзански индекс
МЕПСО	Акционерско Друштво Македонски Електро Преносен Систем Оператор
МЖ	Македонски железници
МЗ	Министерство за земјоделство
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МИГА	Мултиратерална Агенција за гарантирање на инвестициите
МСФИ	Меѓународни стандарди за финансиско известување
МСП	Мали и средни претпријатија
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НИПП	Национална инфраструктура на просторни податоци
НПАА	Национална програма за усвојување на правото на ЕУ
ООП	Општествената одговорност на претпријатијата
ПВР	Проценка на влијанието на регулативата
ПДД	Персонален данок на доход
ПЕП	Претпристапна економска програма
п.п.	Процентен поен
RACWEB	Анализа на ризик во царинското работење во Западен Балкан
РЕДК	Реален ефективен девизен курс
РМ	Република Македонија
СДИ	Странски директни инвестиции
СЕЕТО	Транспортна обсерваторија за Југоисточна Европа
ССА	Спогодбата за стабилизација и асоцијација
СМО	Светска метеоролошка организација

COO	Стручно образование и обука
СТО	Светска трговска организација
СПВ	Специјални права на влечење
ТЕМПУС	Трансевропска програма за мобилност на универзитетските програми
ТИРЗ	Технолошко индустриските развојни зони
ТРИПС	Договорот за трговските аспекти на правата на интелектуална сопственост
УЈП	Управа за јавни приходи
УХМП	Управата за хидрометеоролошки работи
USAID	Американската агенција за меѓународен развој
UPOV	Унија за заштита на нови сорти на растенија
FAB	Функционални блокови на воздушниот простор
FAO	Светска организација за храна и земјоделство
FSAP	Програма за оценка на финансискиот сектор
ФЗО	Фонд за здравствено осигурување
ФПИОМ	Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија
ХЕЦ	Хидроелектрична централа
ХРДФ	Фондот за развој на човечки ресурси
FTE	Еквивалент на полно работно време
НАССР	Анализа на опасности и критични контролни точки
CDPS	Систем за обработка на царински декларации
ЦЕФТА	Централно европска спогодба за слободна трговија
ЦИЕ	Централна и источна европа
ЦКН	Скопје Центар за катастар на недвижности Скопје
ЦРМ	Централен регистар на РМ
ЦУРМ	Царинска управа на Република Македонија

1. Општа рамка и цели на економската политика

Како дел од процедурата за претпристапен фискален надзор, Република Македонија ја подготви четвртата Претпристапна економска програма за периодот 2010-2012 година. Истата претставува документ кој го усвојува Владата на Република Македонија, а се изготвува под координација на Министерството за финансии во соработка со соодветните ресорни министерства и институции и Народната банка на Република Македонија.

Програмата е во согласност со повеќе стратешки документи, како што се Националниот развоен план, Националната програма за усвојување на правото на Европската унија, Фискалната стратегија, Стратегијата за управување со јавен долг и слично. Таа се фокусира на карактеристиките на економската политика, ги претставува предвидувањата за наредниот тригодишен период и ги образложува клучните структурни реформи кои треба да бидат преземени на патот на евроинтеграцијата на Република Македонија.

Основните цели на Владата на Република Македонија се: зголемување на атрактивноста на земјата за странските и домашните инвеститори и зголемување на нивото на инвестиции, подобрување на квалитетот на образованието, создавање напредно информатичко општество, развивање нова и подобрување на постојната физичка инфраструктура, подобрување на квалитетот на јавните институции за спроведување на реформите и прудентно управување со јавниот долг на државата на среден рок. Притоа, како главни приоритети на Владата остануваат да бидат одржување на макроекономската стабилност и креирање на предвидлив макроекономски амбиент, динамично спроведување на структурните реформи и целосно исполнување на Копенхашките критериуми во процесот на пристапување на Република Македонија во ЕУ.

Во рамки на Пристапното партнерство, Република Македонија продолжи со исполнувањето на економските критериуми. Како што беше нотирано во Извештајот за напредок на Македонија за 2009 година, напредок е забележан во делот на намалување на бариерите за влез и излез на пазарот, подобрување на бизнис климата и функционалноста на пазарната економија (како клучен приоритет од Пристапното партнерство), во делот на регистрирање на сопственичките права, намалување на пречките за креирање работни места, одржување на стабилност на макроекономскиот систем и покрај пореметувањата од светската финансиска криза и во делот на фискалната децентрализација. Оценетите слабости во Извештајот остануваат да бидат таргети за креаторите на политиката во правец на целосно исполнување на економските критериуми за пристапување на Македонија во ЕУ.

За разлика од претходните Претпристапни економски програми, а особено минатогодишниот ПЕП, кој беше подготвуван во време кога земјата бележеше силен економски раст (6% во првите три квартали од 2008 година), овојгодишниот ПЕП зема во предвид една сосема поинаква економска констелација. Неповолното надворешно окружување, тешката финансиска криза која премина во најостра светска рецесија во повоениот период и придружните непогодни макроекономски импликации, активираа негативни ефекти врз домашната економија, на кои Владата одговори со носење на три анти-кризни пакети и два ребаланси на буџетот, со што успеа да ја зачува макроекономската стабилност и да ги ублажи надолните тенденции кај Бруто домашниот производ. Македонската влада во следниот период ќе делува во насока на побрзо извлекување на земјата од рецесијата, при што конечното заздравување се очекува во 2012 година, кога растот на БДП се очекува да ги достигне нивоата од пред-кризниот период.

Конкретно, во однос на фискалната политика, истата ќе биде насочена кон поддршка на македонската економија преку зголемување на расходите за капитални проекти во инфраструктурата, истовремено водејќи сметка за надворешно-трговската позиција и зачувување на стабилен курс на денарот. Притоа, негативното буџетско салдо ќе биде разумно и недисторзивно за економијата, во рамки на Мاستришкиот критериум.

Во однос на монетарната политика, нејзината примарна цел е одржувањето на стабилност на цените. Притоа, за остварување на оваа цел ќе продолжи да се применува стратегијата на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото.

Структурните реформи, кои во текот на претходните три години ги спроведе Владата на Република Македонија, денес значително се одразуваат во повисоко ниво на ефикасност и подобрување на македонската економија, а истите придонесоа и во амортизирање на првиот удар од кризата. Имено, воведувањето на рамниот данок и намалените даночни стапки доведоа до истовремено намалување на даночниот товар на фирмите и граѓаните и зголемување на даночните приходи. Во таа насока е и спроведената реформа на социјалните придонеси и воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на вработените – успешна реформа за олеснување на процесот на водење бизнис, олеснување на административните процедури и намалување на трошоците на работодавачите, подобрување на состојбите на пазарот на труд и зголемување на социјалната сигурност на работниците.

Реализацијата на активностите наведени во Претпристапната економска програма, на краток рок, се смета дека ќе го поттикне економскиот раст во услови на криза, додека на долг рок ќе ја подобри конкурентноста на македонската економија.

2. Макроекономски движења

2.1. Макроекономски движења во 2008 и 2009 година

Во 2008 година, македонската економија продолжи да остварува респектабилни економски постигнувања, и покрај забавувањето на глобалната економска активност, вклучително и во земјите од регионот.

Растот на *Бруто домашниот производ* во првите три квартали од 2008 година изнесуваше 6% и беше продолжение на високиот раст од 2007 година. Сепак, во последниот квартал од 2008 година светската економска криза се пренесе и во Република Македонија, при што влошеното надворешно окружување предизвика економскиот раст во овој квартал да изнесува само 2%, а со тоа негативно да влијае и врз годишната стапка на раст.

Табела 2.1: Бруто домашен производ

	Стапка на реален раст (%)		Придонес во растот (п.п.)	
	2007	2008	2007	2008
Земјоделство	-3,0	7,0	-0,1	0,6
Индустрија	8,6	4,7	2,0	1,1
Градежништво	3,9	13,5	0,2	0,9
Услуги	6,3	4,1	3,2	2,1
БДП	5,9	4,8	5,9	4,8

Извор: Министерство за финансии, Државен завод за статистика

Анализирано од аспект на производната страна на бруто домашниот производ, позитивни стапки на раст во 2008 година забележаа сите сектори, меѓу кои значителен раст забележаа секторите Градежништво (13,5%), Трговија (8,3%), Земјоделство (7,0%) и Хотели и ресторани (6,5%). Во 2008 година индустриското производство се зголеми за 4,7%, меѓутоа треба да се истакне дека во два последователни квартали индустријата бележеше двоцифрени стапки на раст (12,4% и 13% за втор и трет квартал, соодветно), но поради пренесувањето на светската економска криза во македонската економија, во последниот квартал истата регистрира пад од 7,7%. Најголем придонес во растот во рамки на индустријата има секторот Производство на мебел со 2 процентни поени (п.п.), секторот Производство на метални производи со 1,7 п.п., како и секторот

Производство на хемиски производи (1 п.п.). Според наменски групи, значаен раст забележа производството на трајни производи за широка потрошувачка од 64,2% и производството на интелектуални производи, освен енергија од 7,7%.

Од аспект на расходната страна на бруто домашниот производ, најголем придонес во порастот на БДП во 2008 година има финалната потрошувачка со 7 п.п., како и бруто инвестициите со 4,4 п.п.. Во рамки на финалната потрошувачка, потрошувачката на домаќинствата оствари реален раст од 6,9% и придонесе во вкупниот раст со 5,3 п.п., додека јавната потрошувачка забележа реален раст од 9,7% и придонесе со 1,7 п.п. во вкупниот раст на БДП. Нето извозот оствари негативен придонес во растот во 2008 година, при што истиот се продлабочи и изнесуваше -6,5 п.п..

На полето на *јавните финансии*, во 2008 година се водеше дисциплинирана и прудентна фискална политика. Добрата реализација на даночните приходи во текот на 2008 година го потврди успешното спроведување на даночната реформа, која имаше за цел воведување на рамен данок, намалување на даночното оптоварување и поедноставување на даночните процедури. Притоа, дефицитот на Општиот владин буџет достигна 1% од БДП, што е за 0,5 п.п. пониско остварување од планираниот износ. Истовремено, задолженоста на Република Македонија во 2008 година продолжи да се намалува, при што долгот на Општиот владин буџет на крајот од годината изнесуваше 21,3%, што претставува намалување од 3,4 п.п. во однос на 2007 година.

Во *надворешниот сектор* во 2008 година продолжи зголемувањето на обемот на стоковната размена, при што во анализираниот период извозот на стоки, изразен во евра, забележа пораст од 9,9%, при истовремено зголемување на увозот за околу 22,2%. Поради зголемувањето на цената на нафтата и намалувањето на цените на металите, односите на размена се влошија. Како резултат на тоа, дефицитот во трговската размена од 20,3% во 2007 година се продлабочи и во 2008 година достигна 26,7%.

Поради намалувањето на приватните трансфери (-5,8%) и на извозната активност, во 2008 година остварениот дефицит на тековна сметка учествуваше со 13,1% во БДП.

Нивото на девизните резерви продолжи да се зголемува се до септември, кога ја достигна кулминацијата и потоа започна да се намалува достигнувајќи 1.494,9 милиони евра во декември, што е пораст од 7,6% на годишно ниво и претставува 3,5 месечна покриеност на увозот.

Инфлацијата во 2008 година, мерена преку индексот на трошоците на живот во просек изнесуваше 8,3% на годишно ниво. Порастот на општото ценовно ниво, главно воден од растечките цени на храната, нафтата и сировините на светскиот пазар делуваше како главен ризик по макроекономската стабилност во тој период. Во 2008 година можат да се издвојат два периоди. Првиот се карактеризира со брзо зголемување на цените, кога просечната инфлација достигна 9,7%. Иако голем дел од инфлаторните притисоци во 2008 година го отсликува влијанието на увозните цени, сепак до извесен степен тие можат да се припишат и на растечката домашна побарувачка во тој период. Во втората половина од 2008 година, инфлацискиот притисок се намали, со што стапката на инфлација се спушти на 4,1% на годишно ниво, соодветно на ревидираните проекции. Главен придонес за смирувањето на инфлациските тенденции имаше стабилизирањето и постепениот пад на светските цени на храната и нафтата, како и преземените мерки на Владата на Република Македонија и Народната банка на Република Македонија, кои овозможува смирување на инфлациските очекувања и елиминирање на ризиците од истите.

Движењето на индексот на трошоците на животот во 2008 година, беше различен по одделни групи на потрошувачка. Пораст беше забележан во сите групи, меѓу кои највисок беше регистриран кај исхраната (15,3%), ресторани и хотели (11,4%) и домување (6%). Во текот на 2008 година, базичната инфлација (без цените на храната и енергијата) се зголеми за 2 п.п. споредено со претходната година и достигна 2,6%.

Од аспект на остварувањата во *банкарскиот систем*, вкупните депозити во 2008 година регистрираа раст од 10,4%, во услови на пониска стапка на раст на депозитите на населението

од 11,7% и значително забавен раст на депозитите на претпријатијата од 5,9%. На годишна основа се забележуваше забавена динамика на кредитите кон приватниот сектор, односно пораст од 34,4% во споредба со 2007 година, кога кредитите имаа пораст од 39,2%. Трендот на забавен раст на кредитите на приватниот сектор на годишна основа беше присутен од мај 2008 година. Кредитите на населението и претпријатијата забележаа забавен раст на годишна основа од 37,6% и 32,5%, соодветно.

Во 2008 година *социјалниот сектор* бележеше позитивни случувања. Имено, статистичките анализи за пазарот на труд во 2008 година (население на возраст од 15 - 64 години¹) покажуваа пораст на бројот на вработени за 19.279 лица во однос на минатата година, што претставува 3,2% од вкупната вработеност. Со тоа, стапката на вработеност се зголеми за 1,3 п.п. и достигна 41,9%. Генерално (со исклучок на последниот квартал), во 2008 година продолжи започнатиот тренд на намалување на стапката на невработеност во последниве три години, главно како резултат на поголемата економска активност и активните политики на пазарот на труд. Годишната стапка на невработеност се намали за 1,2 п.п. на годишно ниво, и се спушти од историски највисокото ниво од 37,6% во 2005 година на 34,0% во 2008 година. Бројот на невработени лица регистрирани во Агенцијата за вработување, кој за прв пат по десет години се намали и се одржува на ниво под 350 илјади, на крајот од декември 2008 година изнесува 343.363. Важно е да се нагласи дека од нив, 271.774 лице активно бараат работа, додека останатите 71.589 се пријавуваат само за остварување на правото за здравствено осигурување и не покажуваат интерес за вработување.

На почетокот на 2009 година надворешните економски услови станаа уште покомплексни. Поради експанзијата и продлабочувањето на економската криза, рецесијата во ЕУ и САД, како и влошувањето на економската активност во земјите од регионот, потенцијалот за раст на македонската економија беше значително ограничен. Негативните ризици, кои првично се сметаше дека ќе ја погодат македонската економија со умерен интензитет, започнаа да се реализираат со позасилена динамика, придонесувајќи за опаѓање на вкупната економска активност.

Падот на *реалниот БДП* во првата половина од 2009 година изнесуваше 1,2%, во услови на остварен негативен раст во првиот квартал од 2009 година од -0,9% и -1,4% во вториот квартал од годината. Сепак, анализирано во однос на останатите европски земји, каде во одредени случаи се забележани и двоцифрени негативни стапки на раст, остварувањата на македонската економија се релативно добри. Тоа секако се должи на преземените антикризни мерки, чија основна цел беше да им се помогне на македонските претпријатија полесно да ја пребродат економската криза. По сектори, најзначаен пад беше остварен во индустријата (-10,3%), која беше погодена од намалената извозна побарувачка. Исто така, пад беше забележан и во секторот Хотели и ресторани (-5,6%), а заради намалениот транспорт на извозни добра пад забележа и секторот Сообраќај и врски (-5,2%). Од друга страна, градежништвото, трговијата, земјоделството и јавната управа се сектори кои со остварениот позитивен раст го ублажија падот на БДП.

Во 2009 година, како резултат на одложено влијание на светската економска криза врз економиите на помалите земји, негативниот тренд започнат во последниот квартал од 2008 година продолжи и се продлабочи. Тоа посебно се почувствува кај *индустриското производство*, кое заклучно со септември 2009 година забележа кумулативен годишен пад од 12,4%. Во однос на септември 2008 година, индексот на индустриско производство забележа пад од 9,8%, што претставува речиси исто остварување како и во август оваа година и може да се протолкува како можна стабилизација на состојбите во индустријата. Податоците од септември 2009 година, анализирани на годишно ниво, говорат дека падот на индустриското производство е концентриран во преработувачката индустрија (-11,4%), која има и најголемо учество во индустрискиот аутпут. Ова секако се должи на фактот што врз преработувачката индустрија влијаеја негативните аспекти на кризата - падот на домашната и надворешната побарувачка. Забавувањето на годишниот пад на производството на основни метали за 3,8 п.п. е охрабрувачки

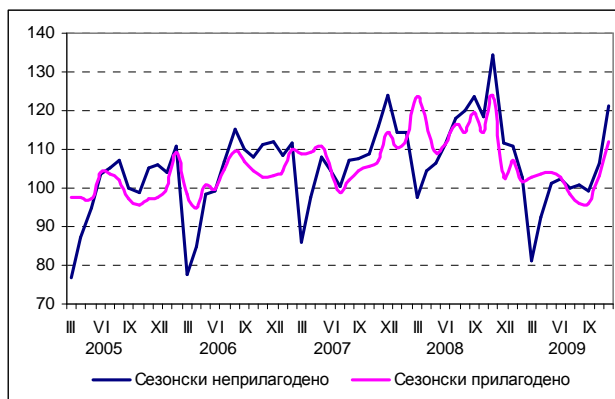
¹ Анкета на работна сила, Државен завод за статистика на Република Македонија

(-35,4% во септември, наспроти -39,2% во август), особено во услови на висок пад на вкупната преработувачка индустрија. Пад забележа и секторот Вадење на руди и камен од 2,4%, додека секторот Снабдување со електрична енергија, гас и вода забележа годишен раст од 4,6%. Најголем негативен придонес во падот на индустриското производство има намаленото производство на основни метали (4 п.п. од вкупниот пад од 9,8%).

Од друга страна, индексот на индустриското производство на месечно ниво, во септември 2009 година забележа двоцифрен раст од 13,6% и се надоврза на месечниот раст реализиран во август 2009 година (7,5%).

Десезонираниот месечен раст на индустриското производство во септември 2009 година изнесува 8,4%. Од анализата на десезонираниот индекс на индустриско производство се согледува дека индустриското производство бележи силен пад од крајот на 2008 година, потоа многу ниско и нестабилно ниво на производство во почетокот на 2009 година, и на крајот, стабилизација и засилен пораст на индустриското производство во последните неколку месеци.

График 2.1. Индустриско производство и сезонска компонента

Извор: Министерство за финансии

Од почетокот на 2009 година, економијата поминува низ процес на континуирана дезинфлација, што е во согласност со глобалните движења на инфлацијата. Индексот на трошоци на живот, како просек, во првите девет месеци од годината изнесува -0,4%, што претставува состојба на дефлација во економијата. Пониското ценовно ниво ја одразува високата споредбена основа на компонентите на трошоците на живот кои се однесуваат на храната и енергијата (главно горива), пониските увозни цени, како и депресираниот агрегатна побарувачка. Долгорочната компонента на инфлацијата се стабилизираше во текот на 2009 година, па така во првите девет месеци на 2009 година, базичната инфлација изнесуваше 0,7%.

Како и другите мали и отворени економии со релативно недиференцирана производствена структура, Македонија трпи негативни последици од светската рецесија и намалената побарувачка од страна на странските партнери, пред сè фирми од еврозоната. Оттука, во надворешниот сектор, анализирано во евра, беше забележан пад на извозот во периодот јануари-јули 2009 година од 33,6%, додека падот на увозот беше помал и изнесуваше 24,5%, при што трговскиот дефицит се намали за 9,8% споредено со истиот период од 2008 година. Побавниот пад на увозот од извозот претставува доказ и за високата увозна зависност на нашата земја и бавното приспособување на увозот на потрошувачки добра. Во услови на понизок трговски дефицит, како и речиси исто ниво на приватни трансфери како минатата година, во анализираниот период дефицитот на тековната сметка забележа намалување од 2 п.п. на годишно ниво и изнесуваше 6,4% од планираниот БДП.

Наспроти економските предизвици со кои е соочена македонската економија, во социјалната сфера се регистрирани позитивни остварувања. Имено, последните статистички податоци за пазарот на работна сила во вториот квартал од 2009 година (население на возраст од 15 - 64 години²) покажуваат пораст на бројот на вработени за околу 31.000 лица во однос на истиот квартал од минатата година, што претставува 4,9% од вкупната вработеност. Со тоа, стапката на вработеност, на квартално ниво, се зголеми за 2 п.п. и достигна 43,8%. Стапката на невработеност во вториот квартал од 2009 година изнесува 31,9%, што во однос на истиот квартал од лани претставува намалување за 2,1 п.п. Воведувањето на рамниот данок,

² Исто

спроведувањето на реформата на социјалните придонеси и концептот бруто плата, како и бројните активни мерки за зголемување на вработеноста придонесоа, невработеноста во услови на криза не само да не се зголеми, туку и да се намали.

Во периодот јануари-септември остварен е номинален раст на просечната нето плата од 26,1% и реален раст од 26,6%, кој се должи пред сè на воведувањето на концептот на бруто-плата и остварената ниска стапка на инфлација во овој период. Во септември 2009 година, 2,6% од работниците не примиле плата, што е за 5,7% помалку во споредба со истиот период од 2008 година. Анализирани по дејности, најголем кумулативен раст на месечната нето плата е остварен во секторот Услуги (27,9%), следен од секторите Земјоделство (26,2%) и Индустрија (23,6%). Според проценките на Министерството за финансии, доколку се исклучи ефектот од воведувањето на концептот на бруто плата (конкретно, инкорпорирањето на надоместоците за храна и превоз во нето платата, и намалените стапки на социјални придонеси), порастот на нето платите во 2009 година и понатаму би бил доста висок, околу 12%.

Во доменот на *јавните финансии*, во првата половина од 2009 година, беше водена поекспанзивна фискална политика насочена кон ублажување на последиците од меѓународната економска криза врз македонската економија. Потфрлањето на даночните приходи регистрирано во овој период наметна потреба од носење на два ребаланси на буџетот насочени кон зачувување на таргетот за буџетски дефицит од 2,8% од БДП и тоа со кретење на расходите. Намалените приходи и зголемената реализација на расходите беа главните причини дефицитот на Општиот владин буџет во првите девет месеци од 2009 година да изнесува 1,7% од БДП.

Владата на Република Македонија останува доследна на своите заложби да обезбеди континуитет на економската политика насочена кон забрзување на економскиот раст, зголемување на конкурентноста на македонската економија и подобрување на животниот стандард на граѓаните. На среден рок, се очекува ефектите од економската криза во светот да бидат надминати, а Република Македонија да се врати на патеката на остварување релативно високи стапки на економски раст и да го продолжи процесот на приближување кон европските економии.

2.2. Очекувани среднорочни макроекономски движења

Среднорочното макроекономско сценарио, врз основа на кое се подготвени проекциите за периодот 2010-2012 година, се базира главно на очекувањата за обновување на светскиот економски раст по кризната 2009 година, за што поткрепа претставува фактот што одредени земји веќе започнаа да излегуваат од рецесијата, како и постепениот пораст на побарувачката за македонските извозни производи и зајакнувањето на домашната побарувачка. Притоа, фискалната политика ги отсликува континуираните напори на Владата на Република Македонија во справувањето со последиците од глобалната економска криза, одржување на макроекономската стабилност и максимален придонес кон заживување на македонската економија и повторно остварување силни стапки на економски раст. Во тој правец, одржувањето на макроекономската стабилност и поставувањето на економскиот раст на здрави одржливи основи, како и натамошното спроведување на координираната фискална и монетарна политика, се императив во наредниот среднорочен период. Како што веќе кажавме, Народната Банка на Република Македонија ќе продолжи да ја спроведува монетарната политика во рамки на нејзината стратешка определба за таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото, како интермедијарна цел. Според тоа, номиналниот девизен курс останува да биде номинално сидро, кое ќе придонесува во стабилизирање на инфлациските притисоци и зачувување на ценовната стабилност во земјата.

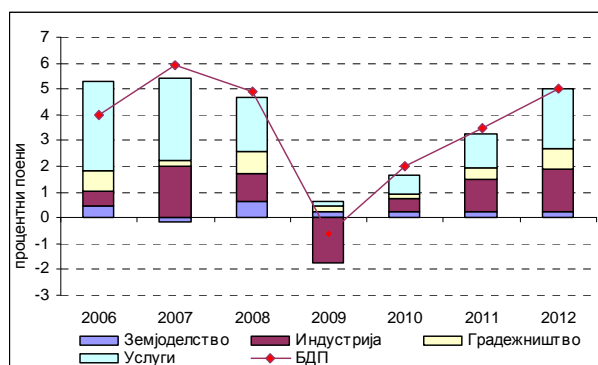
2.2.1. Реален сектор

Како во 2007 година, и во првите три квартали од 2008 година продолжи остварување на раст на БДП достигнувајќи 6%, но под ударот од светската економска криза истиот беше прекинат. Пренесувањето на кризата доведе земјата за прв пат по 2001 година да навлезе во рецесија и да оствари полугодишен раст од -1,2% во 2009 година, во услови на зачувана макроекономска стабилност. Сепак, очекувањата се дека до крајот на годината рецесијата ќе биде надмината, а БДП ќе оствари негативна стапка на годишен раст од -0,6%.

Во споредба со претходните Претпристапни економски програми, економската конјуктура сега е комплетно изменета. Сите напори на Владата на Република Македонија моментално се насочени кон ублажување и што поскоро надминување на последиците предизвикани од светската криза. Како резултат на преземените стимулативни мерки од страна на Владата, како и поради знаците на опоравување кај некои европски економии, се очекува заздравувањето на македонската економија да започне во четвртиот квартал од 2009 година и да продолжи во текот на 2010 година, кога се очекува вкупниот раст на БДП да изнесува 2%. Оттука, како просек за следниот среднорочен период се предвидува дека реалната стапка на раст на БДП ќе изнесува околу 3,5%, при што се очекува во 2012 година стапката на економски раст да го достигне нивото од периодот пред кризата (проекција од 5%), кога всушност и се очекува дека процесот на заздравување на економијата ќе биде заокружен.

Од аспект на производната страна на БДП, главен двигател на растот се очекува да бидат услугите во целина. Трговијата, транспортот, туризмот и финансискиот сектор се очекува да реализираат умерен реален раст во 2010 година, кој се очекува да се интензивира до 2012 година. Висок раст се предвидува да оствари телекомуникацискиот сектор, имајќи во предвид дека Република Македонија сериозно напредува во користењето на информатичката технологија и во процесот на дигитализација.

График 2.2. Придонес кон растот на БДП–Производна страна

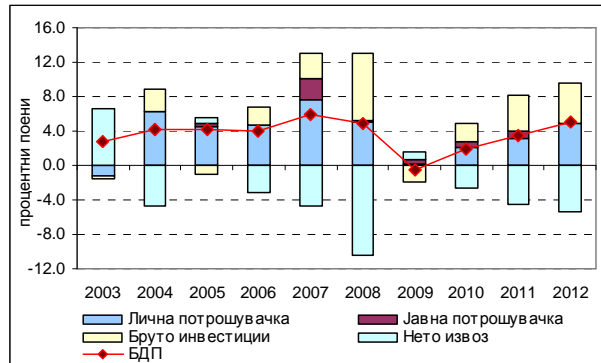
Извор: Министерство за финансии

По очекуваната силна контракција во 2009 година, се очекува постепено заздравување на индустриското производство со реален раст од 2,4% во 2010, 5,6% во 2011 и 7,3% во 2012 година. Во секторот Градежништво, како резултат на амбициозната владина програма за инфраструктурален развој на земјата, се предвидува реалниот раст да достигне до 10,2% во 2012 година (2,3% во 2010 година и 6,6% во 2011 година).

Од аспект на расходната страна, двигател на економскиот раст се очекува да биде личната потрошувачка, со просечна стапка на раст од 4%, имајќи ги во предвид очекувањата за номинален раст на платите и вработеноста и за растот на кредитите кон приватниот сектор.

Бруто инвестициите, по падот кој се предвидува за 2009 година, се очекува во следниот тригодишен период постепено да заздравуваат и да остварат повторно двоцифрен реален раст од 15% во 2011 и 15,9% во 2012 година, како резултат на ефектуирањето на моментално одложените капитални инвестиции поради кризата, како и поради реализацијата на владината програма во рамки на вториот пакет на антикризни мерки насочени кон поттикнување на растот на среден рок.

График 2.3. Придонес кон растот на БДП - Расходна страна

Извор: Министерство за финансии

Реализацијата на најавените инвестиции во технолошко-индустриските зони, аеродромите, инфраструктурата и енергетиката, се претпоставки врз чија основа се базираат очекувањата за реален раст на инвестициите и нивен позитивен придонес во растот на БДП. Намалувањето на трошоците на работна сила, како резултат на дополнителното намалување на социјалните придонеси од 3,2 п.п., воспоставениот катастар на целата територија на Република Македонија, естонскиот модел на данок на добивка (оданочување на добивката само при нејзина дистрибуција), препораката од страна на Европската комисија за почеток на преговорите, оценката за соодветноста на макроекономските политики од страна на Меѓународниот монетарен фонд и намалувањето на корупцијата (потврдено со индексот за корупција на Transparency International) претставуваат поттик за странските инвеститори. Исто така, значајно е дека според извештајот Doing Business на Светска банка за 2010 година, Република Македонија е рангирана на 3-то место на листата на најдобри реформатори помеѓу 183 земји во светот. Како резултат на тоа, севкупниот ранкинг на Република Македонија се подобри за 37 позиции, од 69-та позиција во 2009 година на 32-та позиција во извештајот Doing Business 2010.

Согласно фискалната стратегија, фискалната политика ќе има прудентен карактер, со планирано ниво на буџетски дефицит од 2% во периодот 2011-2012. Општото заживување на европските економии, како и структурните реформи за олеснување на надворешната трговија, се очекува позитивно да влијаат врз извозот кој се предвидува дека ќе оствари позитивен реален раст од 12% во периодот 2010-2012 година. Со оглед на тоа што македонската економија е високо увозно зависна, односно дека најголем дел од инвестициските производи (машини и опрема) доаѓаат од увоз, очекувањата се дека увозот во овој период ќе расте со стапка од 13% во реални вредности.

По очекуваната дефлација во 2009 година, на среден рок се очекува умерен раст на стапката на инфлација, која се предвидува дека ќе биде ниска и дека во периодот 2010-2012 година ќе се движи помеѓу 2% и 3%.

Во социјалниот сектор, се очекува да продолжи растот на вработеноста присутен во 2009 година. Имено, според проекциите во 2010 година растот на вработеноста се очекува да биде поголем од 3%, а невработеноста ќе се намали за 3,2%, со што до крајот на 2010 година невработеноста во Република Македонија ќе се намали на ниво нешто над 30%. Во 2010 година, номиналниот пораст на нето платата се очекува да изнесува 2,2%, додека растот на бруто платата е проектиран на 0,5%. Разликата во стапките на пораст се должи на дополнителниот намалување на стапките на социјални придонеси.

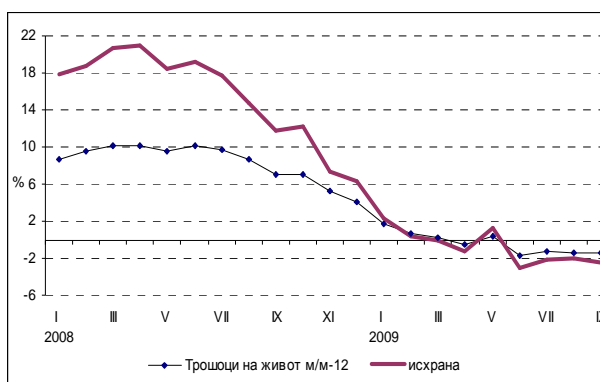
2.2.2. Инфлација

Република Македонија генерално се карактеризира со ниски стапки на инфлација (во периодот 1997-2007 година просечната стапка на инфлација изнесуваше 2%). Сепак, ваквото обележје беше нарушено во 2008 година кога, како резултат на надворешни фактори, просечната стапка на инфлација акцелерираше и достигна 8,3%. Во втората половина од 2008 година започна

процес на дезинфлација, кој продолжи во текот на 2009 година, при што во втората половина од годината земјата навлезе во зона на дефлација.

Во првите девет месеци од 2009 година беше регистрирана дефлација од 0,4% како резултат на надолната корекција на цените на нафтата и прехранбените продукти. На годишна основа, во септември 2009 година потрошувачките цени беа пониски за 1,4%, под влијание на падот забележан во групите: исхрана (-2,5%), култура и разонода (-6,7%), сообраќајни средства и услуги (-6,1%), стоки (-1,2%), услуги (-2,2%) и останати услуги (-1,2%).

График 2.4. Трошоци на живот и исхрана

Извор: ДЗС

Цените на мало во периодот јануари-септември 2009 година остварија просечен пад од 1,2%, главно под влијание на намалените цени на земјоделските производи (-4,5%), непрехранбените индустриски производи (-3,6%), стоките (-2,3%), индустриските производи (-2,1%), прехранбените производи (-1,3%) и индустриско-прехранбените производи (-0,4%). Во септември 2009 година, споредено со септември 2008 година, индексот на цените на мало забележа пад од 1,9%.

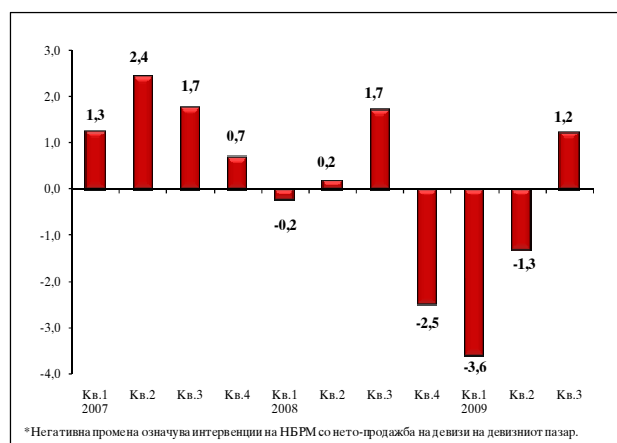
Просечната стапка на инфлација во 2010 година се очекува да биде ниска и стабилна. Се предвидува истата да изнесува околу 2%, при што ваквата проценка се заснова на обновувањето на економскиот раст во земјата и светот, постепениот пораст на светските цени на нафтата и на цените на прехранбените производи. Во 2010 година, главните нагорни ризици во поглед на инфлацијата произлегуваат од отстранувањето на диспаратите кај административно контролираните цени на енергијата во Република Македонија, како и од евентуалниот побрз раст на цените на сировините на светскиот пазар од очекуваниот, додека задржувањето на платите во јавниот сектор на исто ниво и добро усидрените инфлациски очекувања ќе влијаат инфлацијата да се движи во рамки на проектираната стапка.

2.2.3. Монетарна политика и политика на девизен курс

Во периодот од 2008-2009 година преземените промени во монетарната политика беа во насока на одржување на стабилност на девизниот курс и ниско и стабилно ниво на цени. Прилагодувањето се одвиваше во насока на понатамошно затегнување на монетарната позиција. Во поголем дел од 2008 година, економијата беше над потенцијалот и сеуште заздравуваше од ценовниот шок. Поголемата побарувачка, во влошени услови на размена, го продлабочуваше трговскиот дефицит, додека зголемените инфлаторни очекувања предизвикаа негативни притисоци врз побарувачката на девизи. Сепак, во првите три квартали од годината, капиталните приливи беа доволни да го покријат јазот во тековната сметка, што овозможи Централната банка да ги зголеми девизните резерви преку интервенции на пазарот. Глобалната криза, иако ја намали инфлацијата, ја зголеми неизвесноста и влијаеше врз билансот на плаќања преку намалување на извозот и забавување на капиталните текови, што создаде големи притисоци на девизниот пазар.

Со цел одржување на стабилноста на фиксниот девизен курс и цените, НБРМ интервенираше со нето продажба на девизи во вкупен износ од околу 0,9% од БДП за 2008 година. Во последниот квартал на годината се почувствуваа и одредени краткорочни психолошки ефекти врз депозитната база, што во услови на можни идни ризици во банкарскиот систем доведе до воведување на нови мерки од страна на Централната банка за минимум ликвидност кои треба да се исполнат, и кои треба да имаат одреден макроекономски ефект.

График 2.5. Интервенции од НБРМ на девизниот пазар (во % од БДП³)

Извор: НБРМ

На почетокот на 2009 година очекувањата понатаму се влошија, што резултираше со зголемени преференци за прилагодување на валутното портфолио кон поголема застапеност на девизните инструменти, а истовремено износот на капитални приливи значително се намали во споредба со претходната година. Комбинацијата на неповолни фактори предизвика силни притисоци врз домашната валута, што беше причина за интервенциите на Централната банка во првите пет месеци од годината со нето продажба на девизи од 5,2% од БДП⁴. Со исцрпувањето на девизните резерви, и оцените за неповолни идни движења во надворешниот сектор, очигледна беше потребата од монетарно затегнување. Оттука, НБРМ ја зголеми основната каматна стапка од 7% на 9% во март 2009 година, а во мај, како одговор на сè поголемата евроизација на депозитната база на банките, стапката на задолжителна резерва за депозитите со девизна компонента беше зголемена⁵.

Во вториот квартал од годината беа забележани позитивни промени. Затегнувањето на политиката придонесе за стабилизација на очекувањата, што овозможи приватните трансфери повторно да растат. Кредитниот пазар стана анемичен, ограничувајќи го еден од главните извори на финансирање на увозот, а увозната побарувачка почна побрзо да се прилагодува, овозможувајќи годишно намалување на трговскиот дефицит во вториот квартал на годината. Слични трендови го обележаа третиот квартал. Позитивни сигнали беа забележани и на глобален план. На меѓународниот пазар на стоки, цените почнаа бавно да се опоравуваат, што значи поповолен амбиент за нашите производители на метали, во споредба со претходните месеци.

Промената беше веднаш почувствувана на девизниот пазар, каде од јуни 2009 година Централната банка започна да интервенира со нето-откуп на девизи. Интервенциите на пазарот, приливите во износ од 175 милиони евра врз основа на Еврообврзницата, како и приливот од алокацијата на СПВ доведе до брз пораст на бруто резервите во периодот јуни - септември (за 360 милиони евра на кумулативна основа). На крајот на септември тие беа на ниво од 1.526,6 милиони евра, покривајќи 4,3 месеци од увозот за следната година. Иако во следните три месеци се очекува резервите да се намалат, заради сезонскиот карактер на некои од компонентите во екстерниот сектор, сепак се предвидува на крајот на годината девизните резерви да се одржат на ниво кое покрива над 3 месеци од увозот за 2010 година.

³ Податоците за 2009 година го вклучуваат проектираниот БДП за 2009 година (проекции за октомври 2009 година)

⁴ Се однесува на проектиран БДП за 2009 година, согласно со проекциите за октомври 2009 година

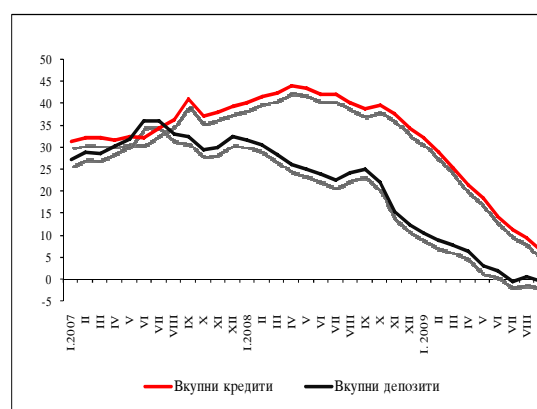
⁵ На 28 мај 2009 година Советот на Народна банка на Република Македонија усвои нова Одлука за задолжителната резерва која предвидува зголемување на стапката на задолжителна резерва на банкарските депозити со девизна клаузула. Оваа одлука влезе во сила во јули (зголемување на стапката на девизни обврски на банките од 10% на 11,5% и на стапката на обврски во домашна валута со девизна клаузула од 10% на 20%), односно во август (зголемување на стапката на девизните обврски на банките од 11,5% на 13%)

Каматната политика на банките во 2009 година беше прилагодена во насока на затегнување на условите на финансирање, што претставува комбиниран ефект од променетата монетарна позиција, перцепциите на банките за зголемениот ризик во економијата и намалувањето на изворите на финансирање на банкарски активности. Така, денарската активна каматна стапка беше зголемена од 9,8% во декември 2008 година на 10,3% во септември 2009 година. Стапката на денарски депозити, исто така се зголеми од 6,5% во декември на 7,4% во септември 2009 година, рефлектирајќи ги напорите на банките да го одржат или зголемат своето пазарно учество на пазарот на депозити. Политиката на зголемување на приносот од депозити е сè поизразена, во услови кога растот на депозитната база забавува, а во согласност со падот на економијата.

Влијанието на глобалната криза врз реалниот и надворешниот сектор, исто така ги промени и трендовите на монетарните варијабли. Така, за прв пат по шест години, паричната маса M4 се намали на годишна основа, со негативна годишна стапка на пораст од 1,1% во септември 2009 година. Намалувањето на економската активност, проширувањето на јазот на тековната сметка, како и намалувањето на капиталните приливи се издвојуваат како главни движечки сили на падот на паричната маса. Со намалувањето на паричната маса, се намалува и финансиската база за зголемување на кредитите, оневозможувајќи дополнително создавање на парична маса преку кредитниот канал.

Во првите девет месеци од 2009 година беше забележано значително забавување на растот на депозитната база, при што, во септември годишната стапка на пораст беше негативна од 0,3% (наспроти стапката на раст од 24,9% во септември 2008 година). Оваа промена не може да се поврзе со движењата на пазарот на труд, бидејќи ефектите на прелевање на кризата се очекуваат со подолго временско задоцнување. Така, нето платите се зголемија во споредба со крајот на претходната година, а приватните трансфери, како еден од изворите на создавање депозити, почнаа да растат.

График 2.6. Вкупни депозити на банките и кредити на приватниот сектор (годишни стапки на пораст во %)

Извор: НБРМ

Наглото прилагодување на растот на депозитите може да се објасни со забавувањето на економската активност и помалото надворешно финансирање на располагање на корпоративниот сектор, што е поддржано и со секторската декомпозиција, која укажува на силен пад на депозитите на претпријатијата од 21,9% во септември 2009 година, и благ позитивен пораст на депозитите на населението од 8,7% на годишна основа. Една од главните структурни карактеристики, кога зборуваме за депозитите, е сè поголемото значење на девизните во споредба со денарските депозити, со оглед што економските агенти продолжија да го инвестираат своето портфолио во девизи, што резултираше со значителен раст на вкупните девизни депозити (17,7% на годишна основа во септември), додека депозитите во домашна валута се намалија за 15,8%.

Во 2009 година кредитниот пазар се карактеризира со намалување на понудата на кредити и затегнување на условите за финансирање, што доведе до потешок пристап до банкарски кредити. Сепак, тоа претставува прудентен одговор на банките на глобалната криза, кој во одреден степен овозможува и заштита од прекумерно влошување на квалитетот на кредитното портфолио. Првите импулси кои го забавија кредитниот раст дојдоа од страната на понудата, додека побарувачката на кредити се прилагоди со одредено временско задоцнување, покажувајќи ја својата еластичност на поригорозните услови на финансирање. Сепак, најголемиот дел од прилагодувањето на побарувачката ги рефлектира се поголемите ризици и неизвесност во однос на идните трендови на пазарот на труд и на доходот. Надолното

прилагодување на понудата и побарувачката на кредити ја намали годишната стапка на кредитен раст на 6,4% во септември 2009 година, во споредба со 34,4% во декември 2008 година. Намалувањето на кредитите се очекува да се одрази во намалена увозна побарувачка, што од друга страна ја подобрува проценката за краткорочните движења во надворешниот сектор.

2.2.4. Надворешен сектор

Глобалната криза влијаеше на намалување на извозната побарувачка, а со тоа и на промената на трендот на извозот, што доведе во 2008 година дефицитот на тековната сметка да изнесува 13,1% од БДП. Така, главните причинители за влошувањето на тековната сметка се зголемениот увоз (годишниот пораст на учеството на увозот во БДП од 5,5 п.п.), што се објаснува со порастот на домашната побарувачка (личната и инвестициската), и зголемувањето на цените на енергијата, кои доведоа до проширување на трговскиот дефицит од 26,7% од БДП, во споредба со 20,3% од БДП во 2007 година. Како резултат на несигурноста произлезена од глобалната криза, значително надолно прилагодување беше регистрирано и кај приватните трансфери, кои се намалија за приближно 3 п.п. (на годишна основа), изнесувајќи 14,3% од БДП во 2008 година.

Табела 2.2. Тековна сметка и нејзините компоненти

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	I-VII 2009
Тековна сметка	-168,2	-362,7	-121,3	-44,9	-414,8	-853,3	-411,9
Стоки, нето	-753,0	-914,3	-858,5	-1.020,4	-1.174,8	-1.750,7	-898,1
Извоз, ф.о.б	1.203,2	1.345,0	1.642,9	1.902,6	2.441,5	2.684,2	1.077,4
Увоз ф.о.б *	-1.956,2	-2.259,3	-2.501,4	-2.923,1	-3.616,3	-4.434,9	-1.975,5
од кои: Енергетски биланс	-211,6	-245,1	-347,5	-456,7	-555,0	-705,0	-292,4
Услуги, нето	-6,0	-43,4	-24,7	22,2	25,5	4,3	3,1
Доход, нето	-55,3	-33,2	-91,5	-18,4	-277,7	-91,0	-48,9
од кои: камата, нето	-27,7	-20,8	-20,7	-19,4	-17,9	-46,3	-47,7
Тековни трансфери, нето	646,1	628,2	853,3	981,8	1.012,1	984,0	532,1
Официјални трансфери	89,4	55,5	53,4	58,7	23,9	47,9	26,0
Приватни трансфери	556,7	572,7	799,9	923,1	988,2	938,1	506,1

* Податоците за увозот се дадени на ф.о.б. основа во согласност со Упатството за Билансот на плаќање на ММФ

Извор: НБРМ и ДЗС

Во првите седум месеци од 2009 година, дефицитот на тековната сметка изнесуваше 411,9 милиони евра, или 6,4% од БДП⁶, што е на исто ниво во споредба со лани. Во рамки на тековната сметка, зголемени одливи беа забележани кај компонентата доход, а воедно дојде и до благо намалување на приватните трансфери. Од друга страна, и покрај влошените остварувања на извозот, трговскиот јаз се намали, отсликувајќи ги подинамичните прилагодувања во увозната побарувачка. Што се однесува до извозот, намалувањето на странската побарувачка и извозните цени придонесоа за двоцифрено намалување во извозот, додека увозната побарувачка се прилагоди со извесно задоцнување. Така, во второто тримесечје од годината, увозот значително опадна, кога намалената увозна компонента на извозот и влијанието на намалените цени на нафтата, беа надолнети со ефектите од намалената домашна побарувачка, како и влошените очекувања.

Во периодот јануари - септември извозот се намали на годишна основа за 32,1%, при што извозот на железо и челик учествува со околу 70% во вкупниот пад на извозот. Годишната стапка на пад на увозот во првите девет месеци на 2009 изнесуваше 25,7%, додека увозот на енергија учествуваше во падот на вкупниот увоз со 40%, следен од увозот на железо и челик (придонес од околу 33,5%).

⁶Според проекцијата од октомври 2009 година.

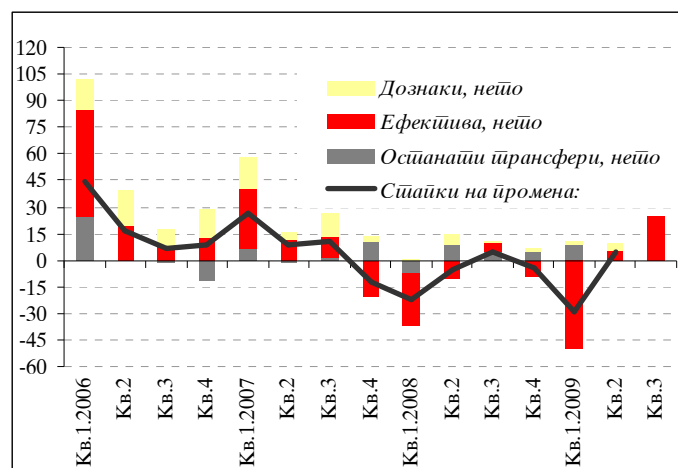
Што се однесува на ценовната конкурентност, во периодот јануари - септември 2009 година, беше забележан благ тренд на апрецијација, и преку реалниот ефективен девизен курс (РЕДК), дефлациониран со индексот на цените на индустриски производители и преку РЕДК, дефлациониран со индексот на трошоци на живот. Така, и двата индекси апрецираа за 1,5% на кумулативна основа, одразувајќи номинална апрецијација. Промената на релативните цени беше поволна, бидејќи намалувањето на домашните цени е поинтензивно од падот на странските цени.

Анализата на географската насоченост на трговијата укажува дека ЕУ е главниот трговски партнер на Македонија, по што следува Западен Балкан и групата на земјите во развој (со учество од 53,3%, 20,4% и 18,9%, соодветно). Во првите девет месеци од годината, учеството на трговијата со ЕУ се зголеми за 1,6 п.п. на годишно ниво. Што се однесува на салдото на размена со одредени земји, заради намалување на цените на енергија и намаленото искористување на капацитетите на домашните производители на метали, нето-увозот со земјите во развој, главно Русија и Украина се намали за 39,9%, додека нето-увозот со ЕУ се зголеми за 44,5%, одразувајќи го падот на надворешната побарувачка за метални производи.

Зафаќајќи речиси 15% од БДП, приватните трансфери и натаму се главниот извор на финансирање на трговскиот дефицит. Сепак, глобалното превирање всушност покажува колку е чувствителна оваа компонента на различни видови шокови.

Со промените во монетарната политика, со цел одржување на стабилноста на девизниот курс, и со појавата на пооптимистички информации за глобалната економија, почнувајќи од април 2009 година приватните трансфери почнаа да се опоравуваат, повторно навлегувајќи во зоната на позитивни годишни стапки на пораст. Иако, очигледно оваа компонента сега има поголема стабилност, сепак, нејзината чувствителност придонесува таа да биде еден од најважните фактори на ризик за надворешната позиција, зголемувајќи ја потребата за намалување на големиот трговски дефицит.

График 2.7. Приватни трансфери

Извор: НБРМ

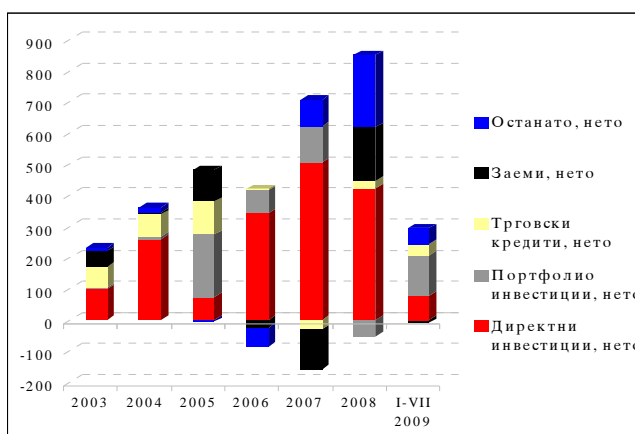
*Податоците за размена на готовината за третиот квартал на 2009 ги вклучуваат последните податоци (БП за јули и нето-купувањата на менувачкиот пазар за август и септември 2009 година)

Кога станува збор за финансирањето на дефицитот на тековната сметка, од 2007 година се забележани поволни карактеристики не само од аспект на износот, туку и од аспект на профилот на приливите, при што недолжничкото финансирање (СДИ) имаше доминантно учество. Оваа промена беше очекувана, бидејќи се стабилизира политичката средина, глобалната економија растеше, растот на домашната економија беше забрзан, се намалија трошоците за работна сила и се воведоа погодности за странските инвеститори. Сепак, позитивната промена беше прекината со појавата на глобалната криза во 2008 година. Влијанието почна да се чувствува во последниот квартал од годината, додека за целата година, СДИ изнесуваа 6,5% од БДП, што е сеуште високо ниво од историска гледна точка. Иако краткорочните изгледи на СДИ се условени од глобалното закрепнување, на среден рок Македонија има предности, во споредба со некои други брзорастечки земји од ЦИЕ. Бидејќи овие економии минуваат низ процес на побрза реална

конвергенција, ова исто така имплицира и конвергенција на платите, што имплицитно придонесува кон факторите што стимулираат поголем интерес на странските инвеститори за инвестирања во земји како што е Македонија. Македонската економија е специфична заради слабата зависност од надворешниот долг, како извор на финансирање на дефицитот на тековната сметка, што придонесува за умерена задолженост. Во рамки на анализираниот период, поголеми нето-приливи врз основа на надворешниот долг се забележани во 2008 година, кога, исто така, дел од товарот за финансирање понесе девизната актива на комерцијалните банки. Сепак, проширувањето на дефицитот на тековната сметка наметна и мал притисок врз бруто-резервите, најмногу во последниот квартал од годината (кога беше регистрирано првото силно влијание на кризата).

Во 2009 година, македонската економија не го искуси синдромот „неочекуван прекин“, иако износот на капиталните приливи се намали во голем обем во споредба со претходната година. Во првите седум месеци од 2009 година, приливите преку капиталната и финансиската сметка изнесуваа околу 286,9 милиони евра, што е речиси 40% помалку од претходната година. Во услови на поголема несигурност во домашната економија, и очекувањата на домашните субјекти имаа улога во намалувањето на приливите на капитал, преку акумулирање на девизната актива во банките.

График 2.8. Капитална и финансиска сметка и нејзините главни компоненти (во милиони евра)

Извор: НБРМ

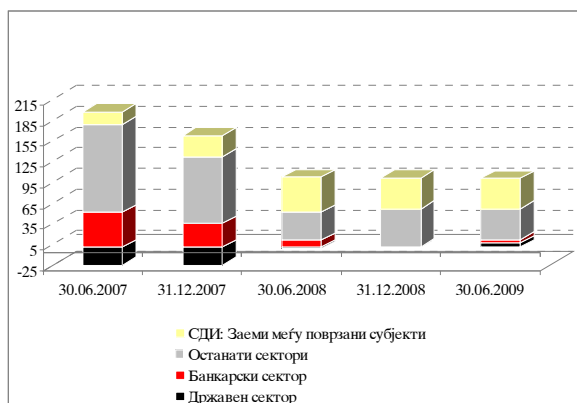
Кумулативниот износ на приливи преку капиталната и финансиската сметка, не беше доволен за покривање на дефицитот на тековната сметка, така што околу 28% од дефицитот на тековната сметка беше финансиран преку бруто-резервите.

Во 2009 година, се очекува дефицитот на тековната сметка значително да се намали во споредба со претходната година, а последните процени укажуваат дека тој ќе изнесува околу 9% од БДП. Падот на дефицитот во енергетскиот трговски биланс и растот на приватните трансфери нудат најголем придонес за намалувањето на дефицитот на тековната сметка. Иако сезонските движења во надворешниот сектор се очекува да го зголемат дефицитот на тековната сметка во последниот квартал од годината, сепак не се предвидува очекуваните притисоци врз бруто-резервите да ја загорзат нивната адекватност.

Нивото на надворешна задолженост може да се смета за мошне прудентно, а неговата структура е исто така со висок квалитет, одразувајќи го, во голема мера, меѓукомпанискиот долг и трговските кредити. Исто така, треба да се забележи дека еволуцијата на надворешниот долг не укажува на прекумерно задолжување, туку на постепено зголемување на нејзиното учество во БДП. Така, кон крајот на јуни 2009 година бруто надворешниот долг изнесуваше 3.450,6 милиони евра, што значи пораст од 4%, или 2,9 п.п. од БДП, во споредба со крајот на претходната година. Промената главно го одразува зголеменото задолжување на небанкарскиот приватен сектор, додека јавниот и долгот на банкарскиот систем се релативно стабилни.

Структурната декомпозиција укажува на зголемено годишно учество на меѓукомпаниското задолжување и долгот на небанкарскиот приватен сектор од 2,6 и 0,5 п.п., соодветно. Од друга страна, учеството на надворешниот долг на државата и на банките беше намалено за 2,4 п.п. и 0,7 п.п., соодветно. Што се однесува до инструментите, доминантен дел од вкупниот надворешен долг отпаѓа на финансиските заеми, при растечки тренд на учеството на меѓукомпаниското задолжување. Во рочната структура на надворешниот долг, доминираат долгорочните заеми.

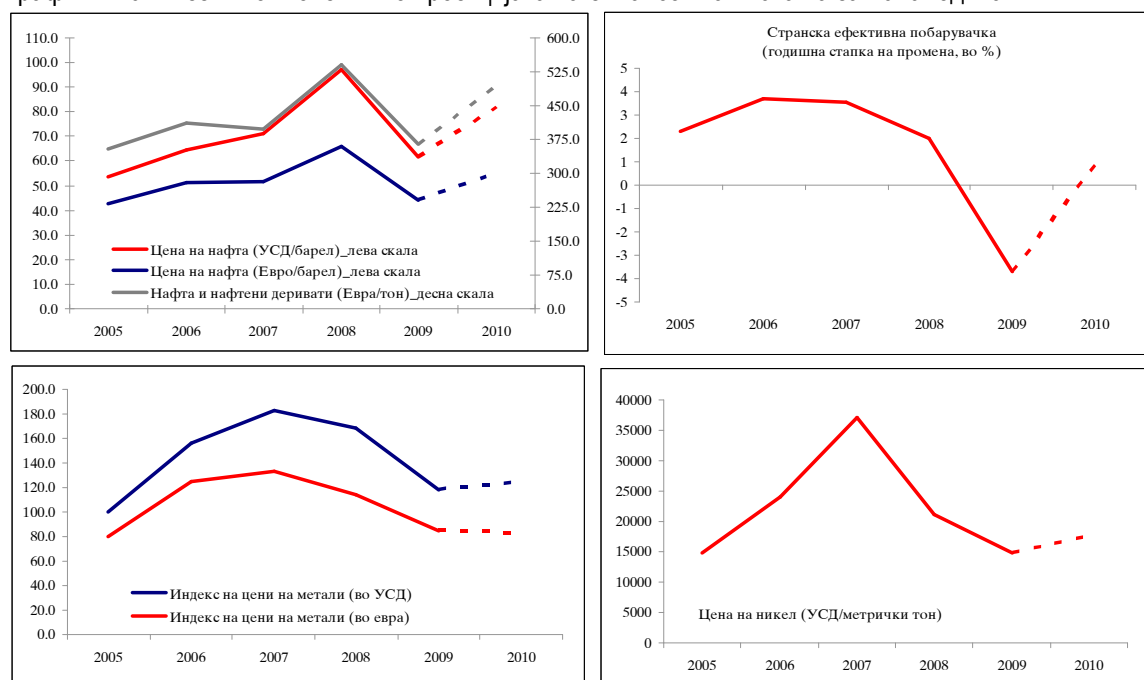
График 2.9. Придонес на различните сектори во годишниот пораст на бруто надворешниот долг (%)

Извор: НБРМ

Проекции на билансот на плаќања за 2010 година⁷. Изгледите за екстерниот сектор во 2010 година се оценуваат како поповолни, споредено со 2009 година. Од аспект на тековната сметка, и во 2010 година се очекува таа да се одржува на релативно високо ниво (9,4% од БДП). Имено, и покрај оценките за умерено опоравување на извозот, сепак во 2010 година се очекуваат и притисоци врз увозот што се објаснува со неколку фактори. Имено, во текот на наредната година се очекува значаен пораст на цените на нафтата, потоа сегашните оценки за релативно отпорна лична потрошувачка не отвораат простор за натамошно поинтензивно намалување на увозната компонента во овој сегмент, а очекувањата за благо опоравување на домашните и странските инвестиции, иако се позитивен придонес за продуктивноста и извозот на среден рок, на краток рок дополнително го стимулираат увозот.

График 2.10. Влезни компоненти во проекцијата на билансот на плаќања за 2010 година

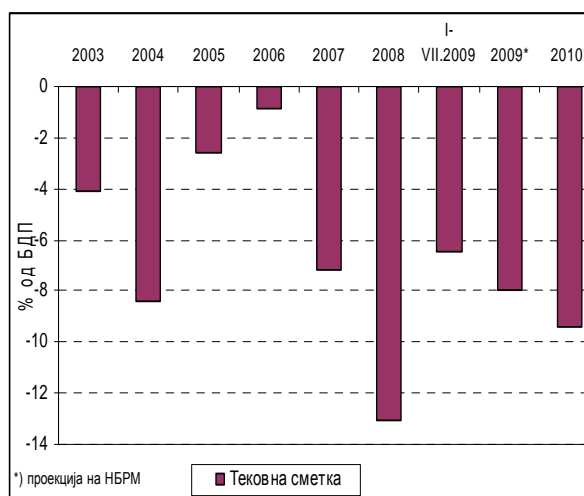

Извор: Bloomberg; Consensus Forecast, October 2009; WEO, October 2009..

⁷ Проекции на НБРМ

Од аспект на компонентите на тековната сметка, во 2010 година се очекува умерено влошување на трговскиот дефицит, кој би изнесувал 25% од БДП. Извозот на стоки се очекува да оствари номинален пораст од 9,8% на годишна основа, при што доминантен ефект врз растот на извозот се очекува да има извозот на метали, согласно порастот на побарувачката и цените. Од друга страна, високата енергетска зависност надолупнетата со континуираниот пораст на светските цени на нафтата, опоравувањето на увозно-зависниот извозен сектор и очекуваниот благ пораст на инвестициската активност се очекува да резултираат со зголемување на увозот на годишна основа од 9,9%.

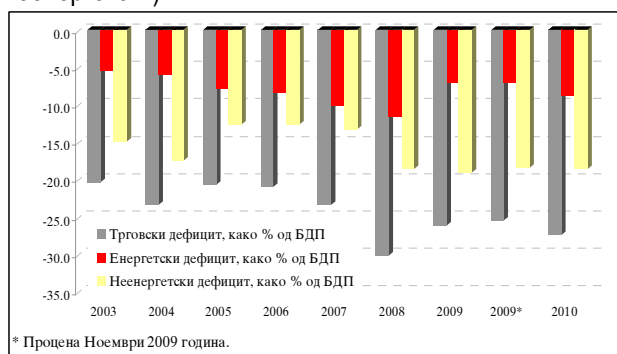
График 2.11. Тековната сметка како % од БДП

Извор: НБРМ

Високиот трговски дефицит, како и досега, во голема мерка се очекува да биде ублажен преку нето-приливите од тековни трансфери. Во 2010 година не се оценува поголема волатилност на тековите, а очекувањата на домашните економски субјекти се оценуваат како стабилни. Притоа, нето-приливите од приватни трансфери се очекува да забележат умерен пораст од 4,7% на годишна основа, при што во 2010 година би изнесувале 16,2% од БДП.

График 2.12. Трговски дефицит (вкупен, енергетски и неенергетски)

Извор: НБРМ

Во рамки на капиталната и финансиска сметка на билансот на плаќања, во 2010 година се очекуваат капитални нето-приливи од 10,2% од БДП. Повисоките капитални приливи, се оценува главно да произлезат од нето-приливите врз основа на странски директни инвестиции и задолжување на јавниот сектор во странство. Поголемата глобална ликвидност и постепено враќање на довербата кај странските инвеститори се очекува да се рефлектираат во благ пораст на нето-приливите од директни инвестиции (од 1,7 п.п. од БДП), со што тие би изнесувале 4,1% од БДП. Истовремено, во услови на отежнат пристап до финансирање преку домашните банки, а при стабилизирање на меѓународниот пазар на капитал и релативно поволен суверен кредитен рејтинг, се очекува и поголемо екстерно задолжување на јавниот и приватниот сектор во странство.

Со ваквите претпоставки за надворешниот сектор, во текот на 2010 година, не се очекуваат позначајни притисоци врз девизните резерви. Иако ваквото (основно) сценарио не упатува на големи притисоци, сепак тоа сеуште е пропратено со степен на ризик и неизвесност. Имено, проекцијата базира на оцените за опоравување на глобалната економија и не го зема во предвид "double deer" феноменот. Исто така, сеуште високиот степен на недоверба и аверзија кон ризици присутен на меѓународниот пазар на капитал, креира неизвесност кај капиталните текови.

Првичните изгледи за среднорочниот профил на тековната сметка, генерално наликуваат на оној специфичен за другите брзорастечки економии. Се очекува да преовладуваат позитивните ефекти од СДИ во однос на извозот, кои би го стесниле дефицитот на тековната сметка.

3. Јавни финансии

3.1. Салдо на општиот владин буџет и состојба на долгот

3.1.1. Фискална стратегија и среднорочни цели

Среднорочното планирање на јавните финансии во суштина обезбедува фискална рамка за вкупните јавни приходи и расходи на централната и локалната власт и претставува основен контролен механизам за натамошно спроведување на дисциплинирана буџетска политика. Дефинирана фискална рамка создава реална основа за дизајнирање на економските политики и јасно трасирани насоки за активностите на Владата на РМ, во наредниот среднорочен период во пресрет на престојните предизвици од интеграционите процеси.

Дефинирањето на насоките на економската и фискалната политика за среднорочниот период претставува клучна алка во целокупниот комплексен процес на планирање на Буџетот и истите даваат реални економски фискални претпоставки на кои се заснова подготовката на Буџетот на Република Македонија за наредните години. Подготовката на Фискалната Стратегија на Република Македонија за 2010-2012 година е во согласност со праксата и методологијата на развиените земји и досега се покажа како неопходна потреба во утврдување на иницијалната рамка за водење на фискалната политика во наредниот среднорочен период.

Фискалната стратегија за периодот 2010-2012 година се подготви во услови на променето макроекономско окружување, директно под влијание на последиците од глобалната економска криза, кој во голема мера ги диктира насоките и претпоставките на развојот на македонската економија. Актуелната светска економска криза претставува еден од најголемите предизвици на фискалните политики на сите земји погодени од кризата. Во првиот бран, додека кризата имаше чисто финансиски димензии, земјите од Централна и Источна Европа вклучувајќи ја и Република Македонија беа доста резистентни. Имено, македонската економија во последните неколку години, како и другите земји од регионот, својот модел на развој го базираше главно на порастот на странски и домашни инвестиции со повисок дефицит во тековната сметка, кој имаше здрави извори на финансирање во форма на директни и портфолио инвестиции, девизни дознаки од странство и слично. Набргу овие земји се соочија со проблемот на аверзија на инвеститорите за вложувања. Вториот проблем кој светската криза го наметна за македонската економија е намалената екстерна побарувачка (извозот), врз која основа дојде и до контракција на домашната побарувачка. Сето ова особено се одрази во реалниот сектор во рамките на кој особено се погодени металургијата, текстилната индустрија и транспортот.

Основните стратешки приоритети на Владата на Република Македонија за наредниот период се дефинирани како закрепнување на македонската економија, забрзување на економскиот раст и подобрување на животниот стандард на населението, како и продолжување со реформските активности неопходни за пристапување на Република Македонија во ЕУ и НАТО. Вака дефинираните приоритети подразбираат:

- постигнување на позитивни стапки на пораст на македонската економија и зголемување на конкурентноста на економијата;
- Одржување на макроекономската стабилност и курсот на денарот;
- Одржување на висок степен на социјална заштита на најранливите категории од населението, посебно во услови на сеуште присутни последици од светската економска криза;
- Натамошно засилување на борбата против криминалот и корупцијата и почитување на правото;
- Инвестирање во знаењето, образованието и здравството како најсигурен пат за создавање на стручни кадри и подобрување на животниот стандард и

Намалување на невработеноста преку подобрување на креирање на нови работни места и пораст на животниот стандард.

3.1.2. Фактички состојби и среднорочни очекувања

Фискални движења во 2008 година

На полето на јавните финансии, во 2008 година, беше водена дисциплинирана и прудентна фискална политика. Фискалната политика се оствари во рамки на вкупни расходи на Буџетот на Република Македонија во износ од 140.219 милиони денари, кои беа финансирани од остварените приходи во износ од 136.415 милиони денари. Остварувањето на приходите и расходите во наведените износи резултираше со низок буџетски дефицит во износ од 3.804 милиони денари или 1% од БДП, што во основа значи остварување на врамнотежена и избилансирана буџетска потрошувачка.

Во рамките на вкупните приходи кои се остварија во висина од 136.415 милиони денари или 5,7% помалку во однос на планираните, даночните приходи и придонеси, се реализираа во износ од 115.105 милиони денари, односно помалку за 3,1% во однос на планираните. Отстапувањето на реализацијата пред се беше како резултат на почетните негативни влијанија на глобалната криза, кои на крајот од годината доведоа до намалена потрошувачка на добра и услуги од страна на физичките и правните лица, што резултираше со намален увоз и зголемување на залихите кај производителите и трговците. Во истиот период намалувањето на малопродажните цени на нафтените деривати придонесоа до намалување на даночната основа кај данокот на додадена вредност и појава на јаз помеѓу планираните и остварените приходи.

Вкупните расходи на Буџетот на Република Македонија се остварија во висина од 140.219 милиони денари, што претставува пониска реализација за 6,7% во однос на планираните. Во рамки на вкупните буџетски расходи, тековните расходи се остварија во износ од 120.172 милиони денари, односно пониска реализација од 2,6%, што во суштина обезбеди редовно покривање на сите законски обврски на државата и непречено остварување на функциите и активностите на буџетските корисници.

Тековните трансфери се остварија во износ од 77.942 милиони денари, истите обезбедија редовна и навремена исплата на законските обврски на државата во областа на пензиското осигурување, социјалната заштита и финансирањето на здравствените услуги. Во рамките на тековните трансфери успешно се реализираа и политиките на Владата на Република Македонија за намалување на невработеноста. Имено, преку Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување беа исплатени финансиски средства во износ од 275,5 милиони денари, како финансиска поддршка на проектот за активни мерки за вработување. Средствата за финансирање на здравствените услуги се реализираа во износ од 19.121 милиони денари и истите се наменија за исплата на извршените здравствени услуги со оние институции со кои Фондот за здравствено осигурување имаше склучено договори од областа на примарното, секундарното здравство и болничкото лекување, како и за набавка на лекови и сервисирање на неизмирени обврски на јавните здравствени установи. Финансиската поддршка во земјоделството во текот на 2008 година се реализираше во износ од 2.529 милиони денари за субвенционирање на вкупно 67.184 лица од областа на тутунското производство, органско производство, полјоделство, градинарство, лозарство и овоштарство, растително и сточарско производство, како и финансиска поддршка на млади фармери.

Капиталните расходи се реализираа на ниво од 20.047 милиони денари, односно отстапување од 25,6% во однос на планираните, при што оваа реализација во поголем дел е резултат на отстапувањата кај капиталните проекти кои буџетските корисници ги реализираа од кредити и донации.

Како позначајни капитални инвестиции кои во текот на 2008 година се реализираа се проектите во областа на транспортот, во областа на образованието, во областа на земјоделието (проектите на хидросистемите Злетовица, Лисиче, изградба на системи за наводнување во рамки на проектот Јужно вардарската долина, во рамките на активностите за развој на технолошко индустриските развојни зони. Преку Агенцијата за државни патишта остварен е значителен напредок со изградбата на Обиколницата Скопје со пуштање во употреба втората фаза, изведување на завршни работи на делот од првата фаза, реконструиран е коловозниот профил

на Регионалниот пат Р-409 Жировнички мост-Бошков мост, проширување и реконструкција на делницата Градско-Прилеп, како и започнување со градежни работи на делниците Куманово-Табановце, финансирани со заем од Светска банка. Значителни расходи се реализираа за тековно и инвестиционото одржување на патиштата, подготовка на проекти и физибилити студии за делници чија изградба се планира да започне во наредниот период, како и решавање на прашања поврзани со експропријација.

Реализација на приходите и расходите на Буџетот во наведените износи резултираше со остварување на низок и контролиран дефицит во висина од 1 % од бруто домашниот производ, односно реализирање на урамнотежена буџетска потрошувачка.

Во текот на годината се реализираа вкупни приливи во износ од 10.788 милиони денари во главно од домашни извори и повлекување на странски кредити во износ од 2.672 милиони денари и тоа од Светска Банка по основ на ПДПЛ кредитот, од Европска инвестициона банка, Европска банка за обнова и развој, како и повлекување во износ од 574 милиони денари по основ на заеми од страна на буџетските корисници наменети за финансирање на проекти во одделни областа.

Во рамките на овие приливи редовно се сервисираше отплатата на главнината по домашниот и надворешниот долг во вкупен износ од 6.977 милиони денари, од кои за отплата на надворешен долг се наменија 1.879 милиони денари, а остатокот од 5.098 милиони денари се однесува на отплата за домашниот долг.

Фискални движења во 2009 година

Фискалната политика во 2009 година обезбеди целосен баланс меѓу двете основни цели одржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економската активност со цел да се компензираат негативните ефекти од глобалната економска криза. Вкупната оптималност на фискалната политика во остварувањето на овие цели се оценува според реализираното ниво на буџетски дефицит (2,8% од БДП). Истовремено буџетската потрошувачка во 2009 година делуваше контрациклично, односно антирецисивно. Привременото зголемување на јавната потрошувачка директно го ублажи падот на економската активност и негативните последици на светската рецесија врз македонската економија.

Динамиката на остварување на приходите и расходите во 2009 година беше под силно влијание на светската економска криза и негативните последици врз македонската економија. Сепак, успешно спроведените даночни реформи во последните неколку години во голема мера ја подобрија отпорноста и издржливоста на македонската економија и ги амортизираа екстерните удари на кризата. Фактот што во последните две години македонските претпријатија плаќаат најниски даноци во Европа од само 10%, покажува дека фискалната политика е во функција на поддршка на стопанството. Ако кон ова се додадат и ефектите од намалувањето на стапките на придонесите и ослободувањето од плаќање на данок на добивка (освен за добивката распределена во дивиденда), реално може да се констатира дека фискалната политика е оптимално поставена за поддршка на економијата како во добри економски години, така и во услови на економска криза.

Буџетот за 2009 година се реализираше во рамки на планираното, односно остварен е дефицит на Буџетот на РМ во висина од 10.895 милиони денари или 2,8% од БДП. Дефицитот на буџетот се должи на остварување на буџетските приходи во износ од 128.498 милиони денари и извршување на буџетските расходи во износ од 139.393 милиони денари. За финансирање на дефицитот, реализирани се приливи по основ на задолжување со краткорочни хартии од вредност (во износ од 6.098 милиони денари), кредитни линии од Светска банка и ЕБРД (1.475 милиони денари за финансирање на инфраструктурните проекти на Агенцијата за патишта), приливи по основ на кредитни линии за финансирање на одделни проекти (во износ од 868 милиони денари), издадена евробврзница (10.697 милиони денари) и полнење на депозитната сметка на буџетот во износ од 274 милиони денари. Во исто време реализирани се одливи по основ на отплата на долг во износ од 8.044 милиони денари.

Во рамките на *вкупните приходи* на Буџетот на Република Македонија во износ од 128.498 милиони денари, 85% се реализирани по основ на даночни приходи и социјални придонеси. Даночните и социјалните придонеси се реализираа на ниво од 109.860 милиони денари, што во

однос на планираното претставува незначително отстапување помало од 3%. *Даночните приходи* во текот на 2009 година се реализираа во износ од 71.023 милиони денари, во чии рамки данокот на додадена вредност се оствари во износ од 35.173 милиони денари односно околу 50% од вкупните даночни приходи. *Социјалните придонеси* се реализираа во износ од 38.837 милиони денари, што е во целост согласно со планираното ниво. Ваквата реализација на приходите, особено во услови на економска криза е секако резултат на ефектите од антикризните мерки, интегрираната наплата на придонесите во УЈП, новиот концепт на бруто плата, превземените контроли кај даночните обврзници и ефектите од имплементацијата на законските решенија за отпис на каматите.

Неданочните приходи се реализираа во износ од 16.402 милиони денари, главно по основ на уплата на профит од Народна банка во износ од 1.161 милиони денари, дивиденда од АД Телеком во износ од 2.400 милиони денари, административни и судски такси во износ од 1.897 милиони денари, како и од наплатени патарини во износ од 1.779 милиони денари. *Капиталните приходи* се реализираа во износ од 1.167 милиони денари, главно од приватизација и закуп на градежно земјиште, како и од продажба на станови и друг општествен имот.

Табела: 3.1. Буџет на Република Македонија (во милиони денари)

Буџет на Република Македонија	Буџет 2009	Реализација 2009
1. ВКУПНИ ПРИХОДИ	138.459	128.498
1.1. Даночни приходи и придонеси	112.940	109.860
1.1. 1 Даночни приходи	74.010	71.023
1.1. 2 Придонеси	38.930	38.837
1.2. Неданочни приходи	20.978	16.402
1.3. Капитални приходи	1.675	1.167
1.4. Донации	2.866	1.070
2. ВКУПНИ РАСХОДИ	149.594	139.393
2.1. Тековни расходи	130.326	125.965
2.1.1 Плати и надоместоци	23.516	22.699
2.1.2 Стоки и услуги	19.075	16.220
2.1.3 Трансфери	85.235	84.601
2.1.4 Камати	2.500	2.445
2.2. Капитални расходи	19.268	13.428
3. ДЕФИЦИТ	-11.135	-10.895
4. ФИНАНСИРАЊЕ НА ДЕФИЦИТ	11.135	10.895
4.1 Прилив	19.167	18.939
4.1.1 Приходи од приватизација	55	75
4.1.3 Странски кредити	14.676	13.040
4.1.3 Домашно задолжување	4.436	6.098
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	0	-274
4.2 Одлив	8.032	8.044
4.2.1 Отплата по странско задолжување	2.240	2.356
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	5.792	5.688

Вкупните расходи на консолидираниот буџет во текот на 2009 година се реализираа во износ од 139.393 милиони денари, при што тековните расходи изнесуваа 125.965 милиони денари. Во овој период исплатени се вкупно 22.699 милиони денари за *плати и надоместоци* на вработените во јавната администрација, во услови на строго контролирана динамика на нови вработувања (исклучиво по НПАА поврзано со евроинтегративниот процес и Рамковниот договор).

Преземените антикризни мерки за штедење особено позитивно се одразија на намалување на расходите за *стоки и услуги*, кај кои е евидентна пониска реализација во однос на планираните износи (85%). Тоа пред се е резултат на ригорозни контроли на непродуктивните трошењата.

Доминантно учество во тековните расходи имаа *социјалните трансфери*, кои во овој период изнесуваа 61.742 милиони денари. Во овие рамки редовно се сервисираа обврските на државата во областа на загарантираната социјална заштита на најповредливите категории на населението, при што најзначаен дел се парични надоместоци на социјално загрозените домаќинства и надоместоци по основ на детски додаток. За редовна исплата на *пензиите* зголемени со ефектот од редовното зголемување од 3,5%, се наменија 36.455 милиони денари. Покрај редовната и навремена исплата на надоместоците на невработените лица, за кои се реализираа 2.271 милиони денари, Агенцијата за вработување во 2009 година реализираше и активни мерки за вработување, проектот за самовработување и организирање на јавни работи на невработените лица. Средствата за финансирање на *здравствените услуги и надоместоци* се реализираа во износ од 18.711 милиони денари. Во рамки на *другите трансфери*, од буџетот редовно се трансферираа дотациите до единиците на локална самоуправа, при што 1.162 милиони денари од приходот од данок на додадена вредност се трансферираше на локално ниво. Дополнително 11.620 милиони денари се трансферираа, како блок дотации за финансирање на пренесените надлежности во вкупно 68 општини во втора фаза на децентрализација, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи. За разлика од минатата година, во 2009 година навремено започнаа активностите за доделување на субвенции во земјоделството, при што во 2009 година исплатени се вкупно 3.552 милиони денари.

За редовно сервисирање на обврските по основ на *камати* се наменија 2.445 милиони денари согласно амортизационите планови за домашно и надворешно задолжување, од кои 1.434 милиони денари се однесува на камати по надворешно задолжување.

Капиталните расходи во 2009 година се реализираа на ниво од 13.428 милиони денари. Реализацијата на капиталните расходи во 2009 година е поинтензивна од претходните години. Сепак, слабостите евидентирани во оваа сфера во целиот транзиционен период, упатуваат на неопходноста од дополнителни зајакнувања на институционалниот капацитет на јавниот сектор за подобра подготовка и реализација на капиталните расходи.

Реализираните приливи во буџетот овозможија редовна *отплата на главница* по превземените обврски по кредити во износ од 8.044 милиони денари, од кои 2.356 милиони денари по основ на странско задолжување и 5.688 милиони денари по основ на домашно задолжување.

Среднорочна фискална рамка

Владата на Република Македонија останува доследна на своите заложби да обезбеди континуитет на економската политика насочена кон забрзување на економскиот раст, зголемување на конкурентноста на македонската економија и подобрување на животниот стандард на граѓаните.

Позитивните трендови се темелат на очекувања за надминување на светската економска криза во земјите најголеми трговски партнери на Република Македонија, како и очекуваниот пораст на цените на светските берзи на најзначајните извозни производи во Република Македонија. Се разбира, светското закрепнување ќе значи и реализација на добар дел од претходно најавените инвестициски проекти во Република Македонија, што ќе придонесе за интензивирање на економската активност.

Фискалната политика на среден рок треба да биде избалансирана меѓу остварувањето на две цели:

1. На пократок рок, да одговори на потребата за ублажување на флукуациите на бизнис циклусот, односно да влијае во насока на неутрализирање на последиците од светската економска криза преку водење на контрациклична (во случајов умерено експанзивна) фискална политика;
2. На подолг рок, фискалната позиција мора да биде водена од потребата за воспоставување на одржливо ниво на јавен долг, преку одржување на умерено ниво на буџетски дефицит кое нема да придонесува за пораст на нивото на јавниот долг над долгорочно одржливо ниво.

Во текот на 2010 година поддршка на економијата ќе биде изразена и преку приходната и расходната страна на Буџетот на РМ, во кој на приходна страна не се предвидени зголемувања на даночните стапки, а е предвидено натамошно намалување на стапките на социјалните придонеси, додека на расходната страна е намалено нивото на јавната потрошувачка со значајно подобрување на квалитетот на јавните расходи во корист на капиталните инвестиции за сметка на намалување на непепродуктивните расходи.

Во текот на 2010 година јавната потрошувачка изразена преку вкупните расходи на Буџетот е планирана на ниво 37,3% од БДП, додека буџетскиот дефицит е планиран на ниво од 2,5% од БДП. Подобрената структура на јавните расходи е реализирана преку планирано зголемување на продуктивната развојна компонента, односно зголемување на капиталните расходи за повеќе од 18% во однос на 2009 година.

Поставена на вакви основи фискалната политика во 2010 година ќе се остварува во рамките на планираните приходи во износ од 143.334 милиони денари, кои ќе бидат наменети за финансирање на планираните расходи во износ од 153.796 милиони денари. Ова ќе резултира со низок и контролиран дефицит од 2,5% од планираниот БДП, во рамките на кој е вклучен дефицитот на основниот буџет од 1,9%, дефицитот на Агенцијата за државни патишта од 0,2%, дефицит на Фондот за ПИОМ од 0,1% и дефицитот на проектите финансирани од странски кредити од 0,3%.

Во наредната 2010 година ќе продолжи да се спроведува даночна политика и политиката на намалени придонеси како континуитет на превземените реформи уште пред започнувањето на кризата, со единствена цел растоварување на стопанството, зголемување на просторот за инвестирање и креирање на нови работни места, кое во крајна линија ќе резултира со зголемување на профитабилноста и конкурентноста на македонските компании. На ваков начин се испрати сигнал до бизнис заедницата и се обезбеди зголемување на довербата во конзистентноста на оваа политика. Фактот што во последните две години функционирањето на државата се одвиваше во услови на најниски стапки на персонален данок на доход и данок на добивка, обезбедија поголема издржливост и виталност на македонската економија. Ако кон ова се додадат и намалените стапки на придонеси, која како мерка многу земји од регионот ја превземаа како заштита од кризата, реално се потврдува фактот дека македонската економија успешно се справи со последиците од кризата и дека фискалната политика даде свој придонес. Очекувањето заживување на економската активност во глобални рамки и влијанието врз заздравувањето на македонското стопанство дава основа за планирање на умерен пораст на вкупните приходи од околу 3,3% во однос на 2009 година, при што зголемувањето во најголем дел ќе го понесат даночните приходи кои се планирани на повисоко ниво од 4,9%.

Во 2010 година ќе продолжи со имплементација политиката на намалени социјални придонеси со поблага динамика на намалување, при што во вкупен износ стапките на социјалните придонеси се намалуваат од 28,4% на 27%, односно за 1,4 п.п. што ќе влијае врз натамошно поефтинување на трошоците на работната сила и обезбедување на простор за инвестирање. При тоа во согласност со планираниот пораст на бројот на вработените и порастот на платите, приходите по овој основ се планирани на повисоко ниво од 5%.

Во рамки на вака проектираните приходи Владата на Република Македонија се одлучи за натамошно спроведување на рестриктивна буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на непепродуктивните трошоци, за сметка на продуктивните инвестиции во инфраструктурни проекти и други капитални проекти што значат зголемено

ангажирање на градежниот сектор и домашните компании. Истовремено, во текот на 2010 година не се предвидува пораст на платите на вработените во јавниот сектор и нови вработувања.

Во Буџетот за 2010 година обезбедени се средства за редовна и навремена исплата на пензии, социјална и детска заштита, надоместок за невработени и слично. Како главни приоритети е планирано финансирање на економскиот развој, инфраструктурата и екологијата со 23.000 милиони денари, за финансирање на здравството планирани се 22.199 милиони денари, за образование, наука и спорт планирани се 21.058 милиони денари, за социјална и детска заштита планирани се 48.822 милиони денари. Истовремено, планирано е зголемување на субвенциите во земјоделството и истите се планирани на ниво од 100 милиони евра.

Капиталните расходи зголемувајќи го своето учество во вкупните јавни расходи особено преку вложувањата во патната и железничката инфраструктура како и со реализација на други проекти ќе дадат скроман придонес во заживувањето на економската активност и поттикнувањето на развојот. При тоа во рамките на Агенцијата за државни патишта ќе се реализираат инвестиции во вкупен износ од околу 5.400 милиони денари, кои ќе се финансираат од кредитните линии од Светска банка и ЕБРД наменети за патните правци од Коридор X. Инвестициите во железничката инфраструктура се планирани во вкупен износ од 320 милиони денари

Инвестициите во областа на транспортот, областа на образованието, инвестициите во областа на социјалната и детската заштита, инвестициски активности за доуредување на Тирз Скопје-1 и започнување на изградба на ТИРЗ Скопје-2, ТИРЗ Штип и ТИРЗ Тетово како и завршување и продолжување на повеќе проекти во областа на културата во основа претставуваат значително ангажирање на градежниот сектор и вработените во овој сектор и поттик за интензивирање на економската активност.

Буџетскиот дефицит во 2010 година ќе се финансира од домашни и странски извори, при што поголемиот дел ќе се обезбеди од надворешни извори и тоа Светска банка и ЕБРД за развојни и инфраструктурни проекти, буџетска поддршка од Светска банка во износ од 60 милиони долари, како и други извори на финансирање. Домашното задолжување во форма на државни краткорочни хартии од вредност во 2010 година е планирано на пониско ниво од 2009 година за околу 11% и овој тренд на намалување на износот на домашно задолжување се очекува да се задржи и во натамошниот среден рок.

Среднорочни проекции на Буџетот на Република Македонија

Согласно стратешките определби на Владата за постепено намалување на учеството на јавниот сектор, проекциите на приходите на *консолидираниот владин буџет* во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување и тоа од 36,7% од БДП во 2010 година на 34,3% во 2012 година. Тоа е резултат на политиките на намалување на даноците, придонесите и царините, кое ќе обезбеди простор за ослободување на расположливите средства во приватниот сектор и нивно насочување кон зголемени инвестиции и нови работни места, што директно ќе го забрза развојот на домашната економија.

Соодветно на тоа, на среден рок се предвидува и намалување на јавната потрошувачка. Вкупните расходи во периодот 2010-2012 во услови на рационално управување со јавните финансии на сите нивоа на власт, согласно планираните политики и ниското ниво на буџетски дефицит бележат намалување и тоа од 39,2% во 2010 на 36,4% во 2012 година.

Табела 3.2. Консолидиран Општ владин буџет

КОНСОЛИДИРАН ОПШТ ВЛАДИН БУЏЕТ	2010	2011	2012
(милиони денари)			
Консолидиран општ владин Буџет -Приходи	151,474	154,898	160,912
% од БДП	36.7	35.6	34.3

Консолидиран општ владин Буџет-Расходи	161,927	165,969	170,516
% од БДП	39.2	38.1	36.4
Консолидиран општ владин Буџет- Дефицит	-10,453	-11,071	-9,604
% од БДП	-2.5	-2.5	-2.0
Централен Буџет-Приходи	85,350	88,004	93,451
% од БДП	20.7	20.2	19.9
Централен Буџет-Расходи	94,547	97,338	100,680
% од БДП	22.9	22.4	21.5
Централен Буџет-Дефицит	-9,197	-9,334	-7,229
% од БДП	-2.2	-2.1	-1.5
Вонбуџетски Фондови-Приходи	44,459	44,417	44,397
% од БДП	10.8	10.2	9.5
Вонбуџетски Фондови-Рсходи	45,715	46,154	46,772
% од БДП	11.1	10.6	10.0
Вонбуџетски Фондови-Дефицит	-1,256	-1,737	-2,375
% од БДП	-0.3	-0.4	-0.5
Буџет на локална власт-Приходи	21,665	22,477	23,064
% од БДП	5.3	5.2	4.9
Буџет на локална власт-Расходи	21,665	22,477	23,064
% од БДП	5.3	5.2	4.9
Буџет на локална власт-Дефицит	0	0	0
% од БДП	0.0	0.0	0.0
Бруто домашен производ	412,591	435,492	468,698

Вака утврдените основни постулати на фискалната политика овозможуваат на среден рок да се реализира оптимално ниво на буџетски дефицит од околу 2 % од планираниот БДП.

Проектирани приходи на Буџет на Република Македонија. Проекцијата на изворните приходи на Буџетот на Република Македонија за наредниот среднорочен период воглавно се базира на реализираните и ревидирани приходи во тековната 2009 година, и очекуваните макроекономски индикатори за наредниот период. При проекцијата на приходите се имаа во предвид и ефектите од досегашните реформи во даночната сфера, особено ефектите од ослободувањето од обврската за плаќање на данок на добивка, функционирањето на канцеларијата за големи даночни обврзници и електронско доставување на даночни формулари, проширување на капацитетот на постојниот портал е-даночни услуги за електронско доставување на даночните пријави на малите и средни даночни обврзници, политиката за намалени социјални придонеси како и ефектите од интегрираната наплата на сите видови придонеси и персоналниот данок на доход.

Врз овие основи вкупните приходи за периодот 2010-2012 година се планирани во висина од околу 33% од планираниот БДП. Притоа, во структурата на планираните приходи и понатаму најголемо учество имаат даночните приходи со околу 55%, приходите по основ на социјални придонеси со околу 28%, неданочни и капитални приходи со околу 15,3%, додека остатокот од приходите се очекува да се реализираат од ИПА фондовите. Во рамките на даночните приходи најзначаен износ на приходи ќе се оствари по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза.

Проекциите на социјалните придонеси кои претставуваат изворни приходи на фондовите за пензиско, здравствено осигурување и вработување, во наредниот среднорочен период бележат благо намалување согласно политиката за нивно намалување, вклучувајќи ги и ефектите од успешната имплементација на реформата за интегрирана наплата на социјалните придонеси и персоналниот данок и концептот на бруто плата. Во структурата на приходите по основ на социјални придонеси најголемо е учеството на придонесите за пензиско осигурување кое е на ниво од околу 68% и придонесите за здравствено осигурување на ниво од околу 28%, додека

придонесот за вработување е на помало ниво. Ваквата структура на социјалните придонеси е согласно законско утврдените стапки на придонеси од плата на вработените.

Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 12% во рамки на вкупните приходи, а во истите најзначајно е учеството на приходите по основ на профит од Телеком и НБРМ, продажба на земјиште, административни такси, како и приходите од патарини и регистрација на возила кои ги остварува Агенцијата за државни патишта.

Во проекцијата на приходите од *странски донации*, планирани се донациите што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од предпристапните фондови на Европската Унија.

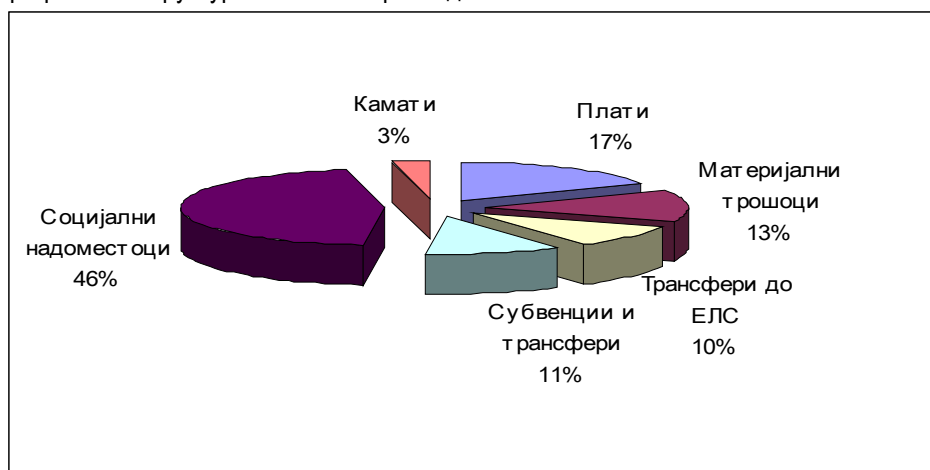
Проектирани расходи на Буџет на Република Македонија. Проекциите на *расходите* на државниот буџет за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на следните клучни постулати:

1. Намалување на нивото на јавната потрошувачка и подобрување на нејзината структура. Така, просечното ниво на *консолидираниот Буџет* во наредниот среднорочен период изнесува околу 35% од БДП. Притоа, се предвидува структурно подобрување преку натамошно зголемување на учеството на капиталните расходи, за сметка на намалување на тековните расходи.

2. Во делот на расходите наменети за исплата на *плати и надоместоци* ќе продолжат политиките на стриктна дисциплина за новите вработувања во јавниот сектор, со простор за вработувањата поврзани со процесот на интеграција во ЕУ и реализација на Рамковниот договор. Во проекцијата вклучен е и ефектот од целосно имплементирање на втората фаза на фискалната децентрализација. Доколку економските услови го дозволат тоа, ќе продолжи политиката на зголемување на платите во јавниот сектор.

3. Врз основа на спроведување на реформи за подобро таргетирање на корисниците во сферата на социјалата и воведување на трезорски систем и ДРГ систем во здравството, се очекува умерено намалување на учеството на *социјалните трансфери и здравствените услуги* (од 57% од тековните расходи во 2010 година на 55,3% во 2012 година, односно за 1,7 процентни поени помалку). Планираното ниво на социјални трансфери е согласно постојните законски решенија, со цел целосна и навремена исплата на социјалните надоместоци и обезбедување на материјалната состојба на корисниците на овие права.

График 3.1. Структура на тековни расходи

Расходите за пензии се проектирани врз основа на оценетиот пораст на корисници на пензија и пресметаното усогласување на пензиите согласно проектираните индикатори за порастот на трошоците на живот и на платите во наредниот среднорочен период.

Околу 90% од вкупните расходи на Агенцијата за вработување во овој период ќе бидат наменети за исплата на правата по основ на невработеност, при што се очекува дека правото на паричен

надоместок ќе ги користат околу 26 илјади лица, кое во суштина претставува задржување на исто ниво на бројот на корисници.

Во наредниот среднорочен период, околу 97% од вкупните расходи на Фондот за здравствено осигурување ќе бидат потрошени за услуги и надоместоци кои произлегуваат по основ на здравствено осигурување на населението. Во насока на засилена контрола и ефикасно користење на средствата за здравствена заштита во оваа година ќе отпочне со имплементација на здравствениот трезорски систем. Ова подразбира целосно интегрирање на вкупните приходи и расходи на јавното здравство во единствена здравствена трезорска сметка. На ваков начин покрај целосната примена на буџетските принципи ќе се овозможи целосен опфат на јавните здравствени приходи и нивно наменско користење.

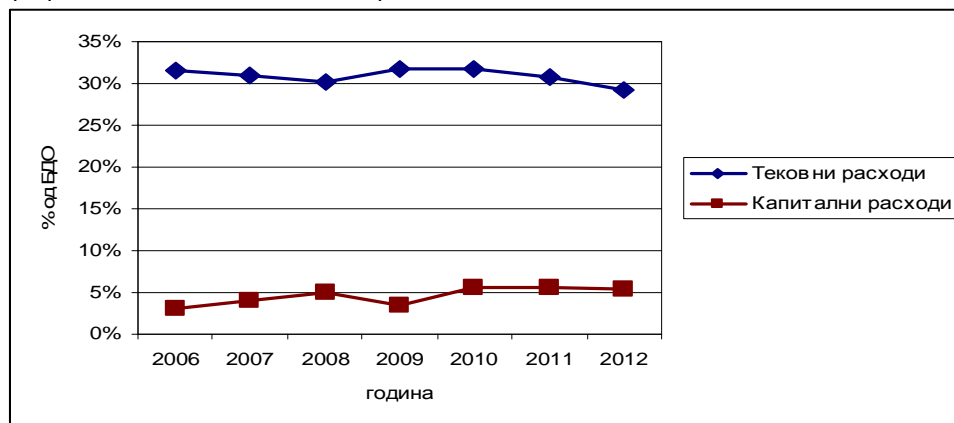
Во рамките на среднорочните проекции на социјалните трансфери планирани се средства за редовно покривање на обврските на државата кон социјално најзагрозените семејства во вид на социјална помош, детски додаток, надоместоци по основ на права на инвалидизираните лица, воените и цивилните инвалиди и азилантите. Планираните реформи во социјалната сфера преку подобро таргетирање на категориите на корисници на овие права, како и планираните реформи во сферата на вработувањето и пазарот на работна сила, ќе придонесат кон постепено намалување на нивното учество во вкупните расходи.

Планираните реформи во земјоделскиот сектор ќе создадат услови за изградба на ефикасен и конкурентен земјоделски сектор и негова успешна интеграција во ЕУ. Овие реформи успешно ќе се реализираат преку зголемена финансиска поддршка на земјоделците, обезбедување на кредитни линии од Земјоделскиот кредитен фонд и развојот на пазарот за откуп на земјоделските производи преку формирање на откупни дистрибутивни центри. За таа цел, планирани се субвенции за земјоделците во износ од 100 милиони евра во 2010, 115 милиони евра во 2011 и 130 милиони евра во 2012 година.

Една од клучните квалитативни промени во структурата на буџетот на среден рок е зголемувањето на учеството на расходите за капитални инвестиции. Така, со цел остварување и одржување на позитивни стапки на економски раст планирано е зголемување на нивото на *јавни инвестиции*, кои во наредниот среднорочен период во рамки на вкупните расходи ќе учествуваат со 14,9% во 2010 година, 15,2% во 2011 и 15,4% во 2012 година.

Ваквото ниво на капитални расходи подразбира инвестиции пред се во патната, железничката и комуналната инфраструктура, подобрување на условите во образовниот и здравствениот систем, капитални инвестиции во здравството и казнено поправните установи, како и подигање на квалитетот на инфраструктурата во сферата на социјалата, културата и спортот. Во областа на патната инфраструктура ќе продолжи со имплементација проектот за реконструкција и рехабилитација на регионалните и локалните патишта, финансирани од странски кредити од Светска банка и ЕИБ. Истовремено, со буџетски средства ќе се изградат клучки за поврзување со ТИРЗ, како и потребни експропријациони активности и подготовка на проекти и студии. Во однос на железничката инфраструктура предвидено е продолжување на започнатите активности за обнова на возниот парк, модернизација на железничката пруга по должина на Коридор 10, додека за изградба на Коридор 8 ќе се обезбедат средства од странски извори. Инвестициите во енергетиката главно ќе се финансираат од странски извори, како и сопствени средства на енергетските компании. Во вкупниот износ на капитални инвестиции планирани се и средства за реконструкции и одржување на објектите во образованието, спортот, културата, детската и социјалната заштита. Истовремено, предвидени се средства за продолжување на тековните повеќе годишни проекти за кои веќе се превземени обврски за набавка на медицинска опрема во областа на здравството, информатичките технологии, транспортот и животната средина.

График 3.2. Тековни и капитални расходи

Во наредниот период планирано е продолжување на имплементацијата и отпочнување со реализација на повеќе проекти финансирани од странски кредити, кои во голема мера ќе придонесат за успешно заокружување на започнатите структурни и реформски процеси. Ефикасното користење на средствата обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори ќе претставува основа за низа инвестициони активности и реформи кои се предвидени согласно договорите за заем, а кои ќе овозможат креирање на нови работни места и поволно деловно окружување.

Во делот на судството, реформите ќе продолжат да бидат поддржувани преку Проектот на Светска банка за имплементација на реформите во правниот и судскиот систем и институционална поддршка. Во насока на продолжување на реформите за заштита на имотно-правните односи и регистрација на имотните права, ќе продолжат активностите поврзани со реформи во катастарот поддржани со Проектот за катастар на недвижности и регистрација.

Во процесот на трансформација на здравството и зголемување на транспарентноста, ефикасноста и фискалната дисциплина на здравствениот сектор, со заем од Светската банка во текот на 2010 година ќе се финализираат реформите предвидени да се имплементираат со Проектот за управување со здравствениот сектор. Во фаза на подготовка е Проектот за реконструкција и доградба на 49 објекти на јавните здравствени установи, кој ќе се финансира со заем од Банката за развој при Советот на Европа.

Проектот за модернизација на образованието поддржан со заем од Светската банка и грант од Кралството Холандија обезбедува поддршка во децентрализираниот образовен систем. Банката за развој при Советот на Европа преку финансирање на Проектот за изградба на фискултурни сали во средните училишта ќе го подигне нивото на физичкото образование и негово усогласување со препораките на Советот на Европа.

Во делот на социјалната политика активностите се поддржани со Проектот за имплементација на социјалната заштита финансиран од Светската банка, чија основна цел е подобрување на ефективностата и ефикасноста на системот на социјална заштита преку подобрена администрација и долгорочна стабилност на пензискиот систем и подобро таргетирање и администрирање на другите готовински социјални надоместоци. Проектот за условени парични трансфери кој ќе започне оваа година и финансиран од Светската банка има за цел намалување на сиромаштијата на ранливите групи преку условување на постоечките парични надоместоци.

Во 2010 година ќе започне имплементацијата на Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи, кој ќе се финансира со заем од Банката за развој при Советот на Европа. Со реализацијата на овој проект се очекува да се изврши реконструкција на пет казнено-поправни установи со што ќе се имплементираат стандардите предвидени во Европските затворски правила.

Проектот за изградба на станови за лица со ниски приходи и социјално загрозени лица кој 50% ќе се финансира со заем од Банката за развој при Советот на Европа, има за цел обезбедување на пристап до соодветно домување и борба против сиромаштијата и социјалното исклучување.

Со Проектот за зајакнување на земјоделството и пристапување финансиран со заем од Светската банка ќе продолжат активностите во насока на создавање на модерен и конкурентен земјоделски сектор, што има особено значење за економскиот и социјалниот развој на земјата, во поддршката на Република Македонија во стекнувањето на апсорпциона моќ за користење на ИПА помошта од ЕУ и исполнување на условите за членство во ЕУ.

Активностите на Владата за подобрување на управувањето на локално ниво ќе бидат поддржани со Проектот за подобрување на општинските услуги финансиран со заем од Светската банка. Со Проектот кој започна со реализација во 2009 година, ќе им се овозможи на општините и јавните комунални претпријатија да финансираат комунални и инфраструктурни проекти.

Со цел подобрување на условите и подигнување на квалитетот на животот во руралните подрачја во Република Македонија, ќе се реализира Проектот за изградба, реконструкција и санација на канализациони и водоводни системи во руралните подрачја финансиран од KfW, со што ќе се обезбеди одржливо снабдување со вода за пиење на населението во избраните општини.

Во функција на ублажување на последиците од светската економска криза врз малите и средни претпријатија, во следните две години ќе продолжи со имплементација Проектот за финансирање на мали и средни претпријатија финансиран со 100 милиони евра од Европската инвестициона банка. Дополнително, се очекува овој проект да резултира со поддршка на нови проекти, нови вработувања и зголемена ликвидност во стопанството и зголемен извоз. Имплементатор на овој проект е Македонската банка за поддршка на развојот, која го пласира овој заем преку банките до крајните корисници.

Проектиран дефицит и негово финансирање. Согласно проекциите на приходите и расходите на Буџетот на Република Македонија, во наредниот среднорочен период планирано е одржливо ниво на фискален дефицит од 2,0-2,5% од планираниот БДП, кој во себе го вклучува дефицитот на Централниот буџет и Буџетот на Агенцијата за државни патишта. Дефицитот на Централниот буџет во периодот 2010-2012 година е планиран на ниво од околу 1,6% -2% од планираниот БДП (вклучувајќи ги и повлекувањата на кредитите на буџетските корисници на сопствените сметки кои предизвикуваат дефицит од околу 0,3% од БДП), додека Агенцијата за државни патишта е предвидено да оствари дефицит од 0,4%.

Финансирањето на дефицитот на Буџетот на РМ на среден рок воглавно ќе се обезбедува од странски извори, согласно политиката на помало домашно задолжување. Екстерните извори вклучуваат кредити од меѓународни финансиски институции (меѓу кои и Развоен кредит за буџетска поддршка од Светска банка во износ од 60 милиони долари), кредитни линии за финансирање на одделни проекти, како и задолжување на пазарот на капитал. Определбата е постепено да се намалува домашното задолжување преку државни хартии од вредност. Странското задолжување како извор на финансирање ќе го користат буџетските корисници за конкретни проекти и Агенцијата за државни патишта согласно склучените договори за изградба на одделни делници од магистралните патишта.

Табела 3.3. Дефицит и извори на финансирање

Дефицит и извори за финансирање (во милиони денари)	2010	2011	2012
Буџетски биланс	-10,462	-11,071	-9,604
Финансирање	10,462	11,071	9,604
Приливи	18,505	19,162	15,841
Приходи од приватизација	400	400	500

Домашно задолжување	3,989	3,500	3,000
Депозити	0	0	0
Странско задолжување	14,116	15,262	12,341
Одливи	8,043	8,091	6,237
Отплата на домашен долг	5,546	5,162	2,913
Отплата на странски долг	2,497	2,929	3,324

Буџет на локална власт. Во наредниот период ќе продолжи процесот на администрирањето на приходите на локалната власт согласно Европската повелба за локална самоуправа, односно правото општините самостојно да ја определуваат стапката на оданочување на данокот на имот и износот на комуналната такса, односно надоместоците за уредување на градежното земјиште. Согласно фискалните проекции за наредниот среднорочен период приходите на локалната власт се предвидуваат на ниво од околу 5,2% од БДП, во рамките на кои се очекува зголемување на сопствените приходи согласно новите законски решенија (приходи од концесии, надоместок за производство на енергија од фосилни горива, приходи од отуѓување и закуп на градежно земјиште) и подобрена наплата, врз основа на подобрената база на даночни обврзници, прецизирање на пресметките на пазарната вредност на одредени видови недвижен имот. Во наредниот период соодветен ефект се очекува и од законската можност за учество на приватниот капитал во јавниот сектор, преку јавно-приватно партнерство, што едновременно треба да претставува и поттик за подобрување на квалитетот на локалните услуги и пораст на приходите.

Македонија постапно и успешно го спроведува процесот на децентрализација. Фискалната децентрализација е најсеопфатната и највидливата форма на децентрализација, бидејќи е директно поврзана со реалокација на ресурсите од Буџетот на РМ во буџетите на општините. Ефективната децентрализацијата е директно поврзана со адекватно ниво на приходи на локалната власт, без разлика дали ќе се собираат локално или ќе се трансферираат од централното ниво, како и со надлежноста да се одлучува за расходите. Притоа, се води сметка за повеќе фактори како што се: бројот на корисници, квалитетот на услугата, расположливост на ресурсите, како и регионалната еднаквост, за што особено внимание се посветува на изградбата на капацитетот за фискално управување на локалната власт.

Генерално се предвидува фискалната децентрализација во среднорочниот период да навлезе во својата завршна фаза, односно пренесените надлежности во сите општини да се финансираат со блок дотации, што ќе придонесе и кон стабилизирање на приходите на локалната власт.

Во среднорочните проекции не се вклучени ефектите од евентуална промена на законските решенија сврзани со рекомпонирање на постојниот модел на финансирање или нови методологии со кои би се зголемиле изворните приходи или би се обезбедиле нови извори за финансирање на ЕЛС, освен промените предвидени со измените на Законот за финансирање на ЕЛС во однос на зголемување на процентот на ДДВ кој се трансферира од централната власт. Врз порастот на сопствените приходи на општините значајно влијание има постепениот пораст на процентот на ДДВ од сегашното ниво од 3% на 4,5% во 2013 година.

Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа создадени се услови за полиберален пристап до пазарот на капитал, преку полиберални услови и процедурите за задолжување на општините, особено со зголемувањето на процентот за пресметка на лимитот за краткорочно, односно долгорочно задолжување. Во насока на проширување на инструментите за обезбедување на финансиски средства, се потенцира и можноста за задолжување на општината по пат на издавање на краткорочни и долгорочни хартии од вредност на домашниот или странскиот пазар на капитал. Се воведува краткорочната и долгорочната позајмица од Централниот буџет на РМ кон општините, како инструмент за надминување на временска неусогласност на приходите и другите приливи со расходите и другите одливи на општината, со обврска за враќање до крајот на тековната фискална година во која истата е одобрена, или во период од најмногу пет години без камата.

Истовремено се превземаат активности за изнаоѓање начини за зајакнување на фискалниот капацитет на ЕПС, како и натамошното зајакнување на функционалноста и финансиската независност на општините.

3.1.3. Структурен дефицит

Потенцијален раст и циклична позиција на Република Македонија

Еден од основните параметри кои се користени при проектирањето на основните макроекономски агрегати е и потенцијалниот пораст на БДП за Република Македонија. За пресметка на потенцијалниот аутпут користени се две методологии. Едната, која припаѓа во групата на статистички пристапи, е Ходрик-Прескот-овата тренд проценка. Според истата, вредноста на трендот (s^*) се проценува со минимизирање на јазот на вистинското домашно производство (s) и трендот и варијабилноста на истото за целиот примерок (T):

$$\text{Min} \sum_{t=0}^T (Y_t - Y_t^*)^2 + \alpha \sum_{t=2}^{T-1} ((Y_{t+1}^* - Y_t^*) - (Y_t^* - Y_{t-1}^*))^2$$

каде што α е параметар за израмнување на временската серија. Според литературата, претпоставка е дека вредноста на параметарот изнесува 30. Притоа, нагласуваме дека земајќи ги во предвид многубројните структурни пореметувања кои настанаа во изминатиот период, како и екстерните шокови на кои Република Македонија беше изложена, заедно со долгиот период на транзиција (односно на значително опаѓање на економската активност до 1995 година), постои голема веројатност дека Ходрик-Прескот методот за Република Македонија произведува пристрасни резултати.

Табела 3.4. Фактички, потенцијален економски раст и БДП јаз

	2008	2009	2010	2011	2012
БДП	4,8	-0,6	2,0	3,5	5,0
Потенцијален раст	3,4	3,0	3,0	3,2	3,3
Аутпут гап	1,4	-3,6	-1,0	0,3	1,7

Оценката покажува дека потенцијалниот раст на БДП во периодот 1997 – 2012 година⁸ изнесува 3,1%, така што БДП јазот е позитивен, и изнесува 0,1 п.п., со оглед дека актуелниот (и проектираниот) економски раст во овој период изнесува 3,2%. Растот на БДП имаше (има) забрзано темпо во 2007 и 2008 година резултирајќи со позитивен економски јаз од 2,1 п.п. и 1,4 п.п. соодветно. Во 2009 година светската економска криза се пренесе и врз економијата на Република Македонија предизвикувајќи (проектираниот) економски раст да биде значително под потенцијалниот. Негативен економски јаз се очекува да има и во 2010 година, додека во 2011 година растот на производството се очекува да се движи околу потенцијалниот раст. Поради ваквите движења на економијата над и под трендната патека на растеж, оствареното буџетско салдо не ја покажува вистинската фискална позиција на државата, односно подобро е да се анализира цикличната фискална позиција.

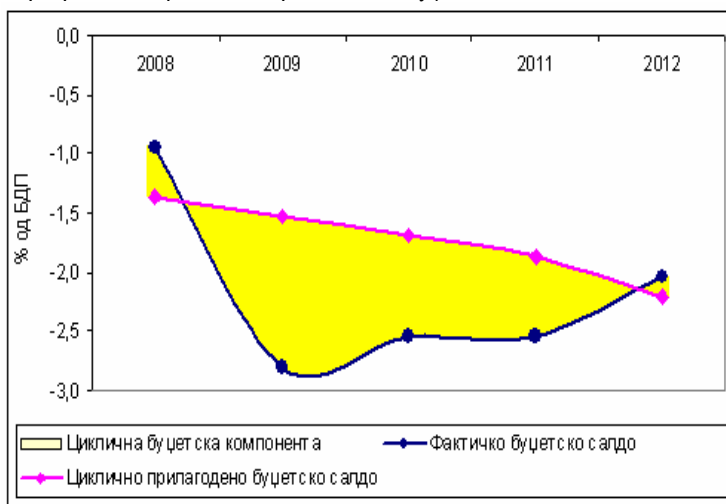
Оттука, ќе пресметаме циклична компонента на буџетот, односно салдото на буџетот доколку реалниот БДП е на неговата трендна патека на растеж, односно не постои јаз помеѓу остварениот (предвидениот) и потенцијалниот аутпут. Така, ако од актуелното (планираното) буџетско салдо ја тргнеме неговата циклична компонента го добиваме циклично прилагоденото буџетско салдо, односно салдото кое поблиску ги покажува намерите на власта, односно нејзината фискална политика. Имајќи го ова предвид, резултатите кои ги добивме упатуваат на

⁸ 2001 година е исклучена поради неекономските случувања

следново: цикличната буџетска компонента е позитивна во 2008 година со оглед дека економскиот раст бил под потенцијалниот, па така циклично прилагодениот буџетски дефицит е повисок од остварениот. Во 2009 година поради надолните циклични движења на економијата и релативно високиот јаз во производството, циклично прилагодениот буџетски дефицит е оценет на ниво од 1,5%, што резултира со негативна циклична буџетска компонента од 1,3 п.п. Како што се очекува економијата да закрепне, и јазот помеѓу проектираниот и потенцијалниот раст ќе се стеснува, кореспондирајќи со намалување на цикличната буџетска компонента.

Ваквата контрациклична фискална политика, водена преку зголемени капитални инвестиции, се очекува дополнително да го поттикне економскиот раст во 2012 година, кој се очекува да биде значително над потенцијалниот, со тоа водејќи кон циклично прилагоден буџетски дефицит проценет на ниво од 2,2% од БДП. Ваквото движење на циклично прилагодениот буџетски дефицит сепак е во рамките на Мастриските критериуми (-3% од БДП).

График 3.3: Циклично прилагоден буџет

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Втората методологија за пресметка на потенцијалниот раст претставува структурен пристап. Така, според пристапот функција на производство, кое се базира на функционалната врска помеѓу БДП и капиталот и работната сила, потенцијалниот раст изнесува 3,3%. Имено, во пресметките освен историските податоци користени се и среднорочни проценки за растот на вработеноста и инвестициите. Притоа, Ходрик-Прескот филтерот е применет кај сите компоненти на растот.

3.1.4. Управување со јавен долг

Законската рамка која го регулира задолжувањето на јавниот сектор во Република Македонија е: Законот за јавен долг, Закон за буџети, Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа, Стратегија за управување со јавен долг и Упатство за начин и постапка на задолжување на општините, јавните претпријатија и трговските друштва во целосна или доминантна сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје. Носители на јавниот долг согласно Законот за јавен долг се: Владата на Република Македонија, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, јавните претпријатија и трговските друштва кои се во целосна или доминантна сопственост на државата, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје и Народна Банка на Република Македонија.

Основни цели во управување со јавниот долг согласно Законот за јавен долг се:

- Стабилно финансирање на потребите на државата со минимални трошоци, на среден и долг рок, како и со прифатливо ниво на ризик и
- Развој и одржување на ефикасен домашен финансиски пазар.

Задолжување во јавниот сектор може да биде во форма на заем од домашни или странски кредитори или во форма на државни хартии од вредност издадени на домашен или странски пазар. При надворешното и домашното задолжување и при издавање на државни гаранции за надворешно и домашно задолжување, согласно Законот за јавен долг, потребно е добивање на

позитивно мислење од Министерството за финансии, а потоа и одобрение од Владата на Република Македонија. Понатаму, доколку се работи за надворешно задолжување и издавање на државна гаранција при надворешно задолжување потребно е усвојување на закон од страна на Собранието на Република Македонија.

Министерството за финансии има склучено договор за фискален агент со Народна Банка на Република Македонија за спроведување на аукциите на државните хартии од вредност и договор со Централниот депозитар на хартии од вредност за запишување, водење и доставување на податоци за имателите на државните хартии од вредност.

Задолжувањето на единиците на локалната самоуправа е регулирано со Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа и со Законот за градот Скопје. Задолжувањето на општините може да биде краткорочно и долгорочно. Краткорочното задолжување не може да надмине 20% од реализираните оперативни приходи во претходната фискална година. Долгорочното задолжување не смее да надмине 15% од реализираните оперативни приходи во претходната фискална година.

Рамката која ја одредува политиката на задолжување во Република Македонија е среднорочната Стратегија за управување со јавен долг која ја донесува Собранието на Република Македонија. Со неа е предвидена рамка на надворешно и домашно задолжување од 2009 до 2011 година, како и насоки за подобрување на карактеристиките на должничкото портфолио на Република Македонија.

Табела 3.5. Таргети поставени во Стратегијата за управување со јавниот долг на Република Македонија 2009-2011 година и нивно остварување

Таргети*	Параметри на портфолиото заклучно со септември 2009 година	Таргети за период од 2009 до 2011 година согласно Стратегијата за управување со јавен долг
Однос меѓу вкупниот јавен долг и БДП	26,9%	Да не надминува 40%
Однос меѓу државен долг и БДП	24,0%	Да не надминува 30%**
Однос меѓу долгот во домашна и странска валута	во странска валута- 96,5% во домашна валута- 3,5%	Долг во домашна валута- 13% (со девијација од 3 п.п.)
Учество на евро долгот во надворешниот долг	67%	70% (со девијација од 5 п.п.)
Учество на надворешен јавен долг во вкупен јавен долг	надворешен јавен долг- 73,8%	70%-80%
Нето задолжување во 2009 година	157 мил.ЕУР	370 мил.ЕУР
Нето задолжување со гарантиран јавен долг во 2009	6,7 мил. ЕУР	150 мил.ЕУР

Извор: Министерство за финансии

*При следење на реализацијата на таргетите, долгот на НБРМ не е вклучен во пресметките за вкупниот јавен долг, согласно Законот за изменување и дополнување на Законот за јавен долг, во делот што се однесува за Стратегијата

Јавен долг на Република Македонија. Вкупниот јавен долг на Република Македонија, според GFS-методологијата, на крајот на септември 2009 година изнесуваше 2.020,8 милиони евра и во однос на 2008 година се зголеми за 150,8 милиони евра. Во однос на бруто домашниот производ вкупниот јавен долг во септември 2009 година изнесува 31,2% и во споредба со претходната година бележи зголемување од 2,5 п.п.. Притоа, долгот на општата влада беше на ниво од 1.551,1 милиони евра, односно 24% од БДП, што е значително пониско од нивото поставено со Мастрискиот критериум, според кој долгот на општата влада не смее да надмине 60% од БДП. Во следниот период се проектира поголем буџетски дефицит, а со тоа и зголемување на нивото на јавниот долг. Ова зголемување на долгот пред сè се должи на новите инвестиции во областа на патната и железничката инфраструктура, водоводот и канализацијата, спортските објекти, изградба на социјални станови, како и инвестиции во областа на образованието. Исто така, во овој период се очекуваат поголеми инвестиции во областа на енергетскиот сектор, кои би се

реализирале преку задолжување на јавните претпријатија од енергетскиот сектор со издавање на државна гаранција.

Во портфолиото на вкупниот јавен долг доминира надворешниот долг со околу 67% (што во однос на 2008 година е зголемено за 7,3 п.п.), а од аспект на валутната композиција, долгот деноминиран во странска валута учествува со 86,6% и во споредба со лани бележи раст за 9,6 п.п.. Структурата на каматните стапки е врамнотежена, со тоа што 56,5% од портфолиото на јавниот долг е со фиксни каматни стапки и 43,5% со променливи каматни стапки.

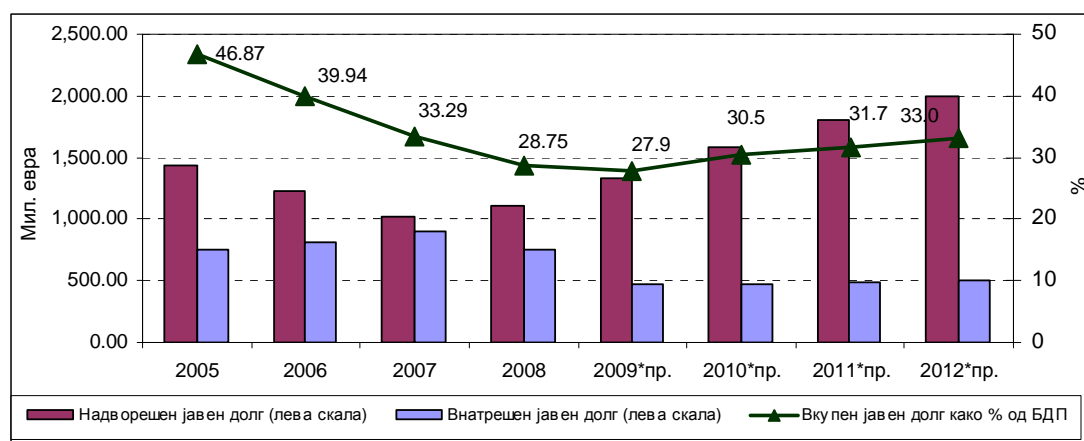
Табела 3.6. Состојба на вкупен јавен долг

во милиони евра	2005	2006	2007	2008	30/09/2009
НАДВОРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ	1.441,2	1.223,0	1.027,9	1.115,7	1.357,5
Долг на општа влада	1.245,4	1.025,2	877,2	921,2	1.098,0
Долг на централна влада (консолидиран)	1.245,4	1.025,2	877,2	921,2	1.098,0
Долг на централна влада	1.208,0	981,9	841,8	886,7	1.067,1
Јавни фондови	37,4	43,3	35,4	34,6	30,9
Општини	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Централна банка	52,7	42,4	0,0	0,0	71,5
Јавни претпријатија	143,2	155,4	150,6	194,5	188,1
ДОМАШЕН ЈАВЕН ДОЛГ	750,4	806,5	899,9	754,5	663,3
Долг на општа влада	603,7	648,4	552,8	465,9	453,1
Долг на централна влада	603,5	648,2	552,8	465,5	452,8
Општини	0,2	0,2	0,0	0,4	0,3
Централна банка	146,7	155,3	344,3	285,2	207,4
Јавни претпријатија*	N/A	2,8	2,8	3,5	2,8
ВКУПЕН ЈАВЕН ДОЛГ –ГФС методологија и Законот за јавен долг	2.191,6	2.029,5	1.927,8	1.870,0	2.020,8
Јавен долг како % од БДП	46,9	39,9	33,3	28,7	31,2
Јавен долг како % од просечен извоз	133,4	106,7	79,0	69,7	95,9

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

*Од април 2006 година јавните претпријатија почнаа да ги доставуваат до Министерството за финансии првите извештаи за состојбата на јавниот долг (согласно Законот за јавен долг)

График 3.4. Движење на вкупниот јавен долг во однос на БДП

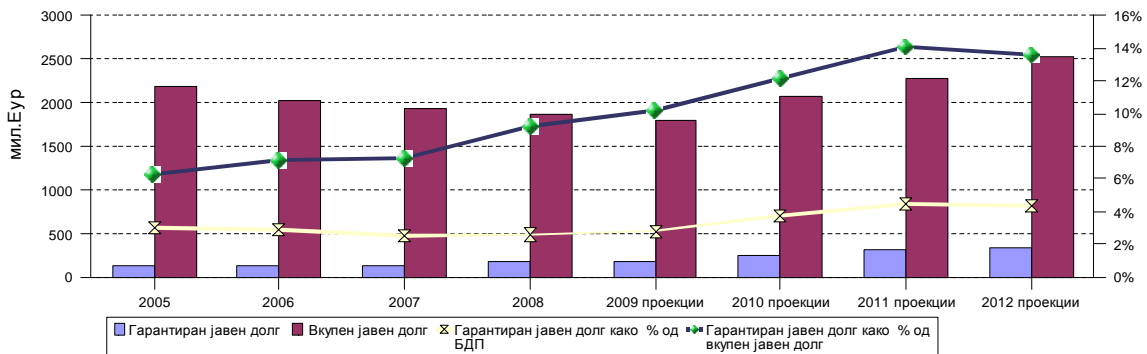

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

*Во проекцијата на вкупниот јавен долг не е вклучен долгот на монетарната власт

Како потенцијални обврски за Буџетот на Република Македонија претставуваат издадените државни гаранции, кои заклучно со 30.09.2009 година се во износ од 164,5 милиони евра, што претставува 8,1% од вкупниот јавен долг или само 2,5% од БДП на Република Македонија. Во споредба со 2008 година, истите се намалени за 7,3 милиони евра или 0,4 п.п. во однос на вкупниот јавен долг.

График 3.5. Гарантиран јавен долг

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

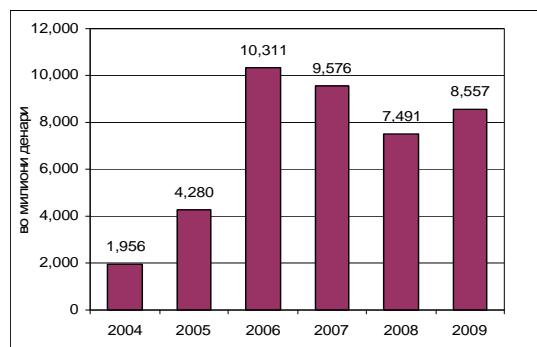
Примарен пазар на државни хартии од вредност. Почнувајќи од март 2009 година, Министерството за финансии вовеле и 1-месечни државни записи, со цел подобро да одговори на ликвидносните потреби на пазарните субјекти, како и за обезбедување на дополнителни средства за финансирање на буџетските потреби. Во периодот март – септември 2009 година се одржаа вкупно четири аукции на 1-месечни државни записи. Процентот на покриеност на понудениот износ со побарувачката, на реализираните аукции на 1-месечни државни записи во овој период, изнесуваше 81,44%.

Во јуни 2009 година, Министерството за финансии вовеле и државни хартии со вредност со девизна клаузула. Воведувањето на овој финансиски инструмент беше поттикнато од повеќе цели меѓу кои: одговор на потребите на потенцијалните инвеститори на пазарот на државни хартии од вредност, намалување на каматниот трошок на Министерството за финансии, продолжување на рочноста на портфолиото и испраќање на јасни сигнали за стабилноста на домашната валута. Воедно, намалена е и фреквентноста на одржувањето на аукциите со истовремено насочување кон емисии на државни хартии од вредност со подолги рокови. Вкупниот процент на реализација на аукциите изнесуваше 90,87%, што претставува висок процент на реализација врз основа на кој се мери успешноста на реализираните аукции.

Во септември 2009 година, состојбата на недостасани државни хартии од вредност е 8,56 милијарди денари, односно 139,94 милиони евра, од кои 7,16 милијарди денари се однесуваат на државни записи, а останатите се однесуваат на државни обврзници.

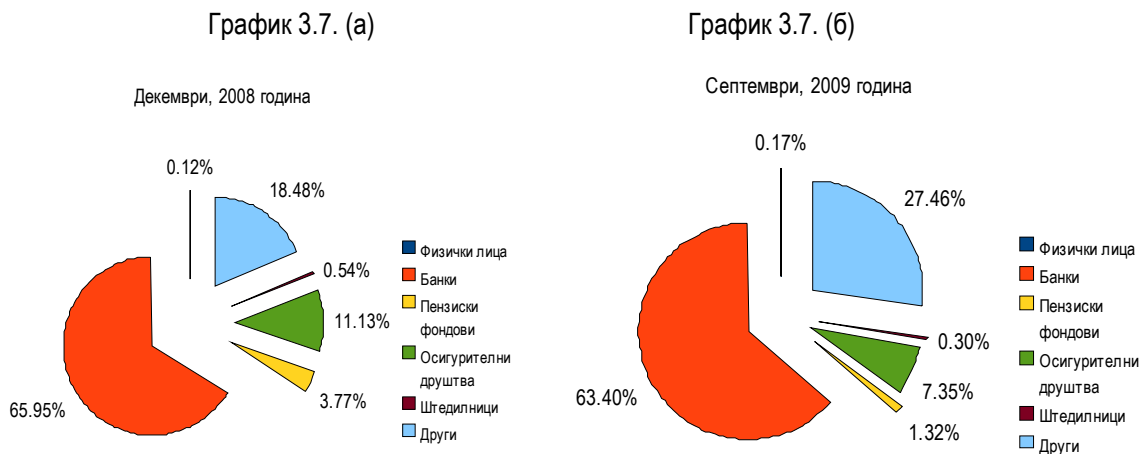
Во сопственичката структура на недостасаните државни хартии од вредност се забележува намалено учество на банките, осигурителните друштва, пензиските фондови и на штедилниците додека учеството на физичките лица и на категоријата „друго“ е зголемено.

График 3.6. Состојба на недостасани државни хартии од вредност

Извор: Министерство за финансии

График 3.7. (а и б) Сопственичка структура на недостасани државни хартии од вредност

Извор: Министерство за финансии

Во зависност од типот на тендерот кој се применува, каматните стапки на државните записи се одредуваат пазарно (тендер со каматни стапки) или пак истите се однапред дефинирани од страна на Министерството за финансии (тендер со износи). Во периодот од јануари до септември 2009 година, може да се забележи континуирано зголемување на каматните стапки кај сите рочности на државни хартии од вредност без девизна клаузула. Во овој период каматните стапки на државните хартии од вредност без девизна клаузула се зголемија во просек од 1 до 2 п.п.. Трендот на зголемување на каматните стапки беше забележан и кај долгорочните хартии од вредност, така што купонската каматна стапка на единствената аукција на две годишни државни обврзници, која се одржа во февруари, се зголеми и истата изнесуваше 8,50%.

Висината на каматните стапки на државните записи со девизна клаузула, во зависност од рокот на достасување, се движи од 5,25% до 7,00%. Со воведувањето на државните хартии од вредност со девизна клаузула каматните стапки на државните хартии од вредност се намалија во просек од 2,50 до 3,50 п.п..

Секундарен пазар на државни хартии од вредност. На Македонската берза се тргува со структурни (осум емисии на државни обврзници за денационализација, обврзници за старо девизно штедење и обврзници за селективни кредити) и со континуирани државни обврзници. Во периодот јануари–септември 2009 година се тргуваше со државни обврзници за денационализација, како и со обврзници за старо девизно штедење. Вкупниот обем на тргување во овој период изнесуваше 11,3 милиони евра, а беше остварен вкупен промет на тргување од 9,7 милиони евра или 596,5 милиони денари.

Меѓународен пазар на капитал. На 30 јуни 2009 година Министерството за финансии во име на Република Македонија изврши успешна емисија на еврообврзница на меѓународниот пазар на капитал во износ од 175 милиони евра. Рокот на кој е издадена еврообврзница е 3,5 години, односно истата ќе достаса во јануари 2013 година. Купонската каматна стапка која беше постигната изнесува 9,875% годишно. Интересот за купување на оваа еврообврзницата беше голем, за што говори и фактот што побарувачката беше поголема од понудениот износ дефиниран во проспектот за издавање за 48,6 милиони евра, а инвеститорската база е географски дисперзирана и истата ја сочинуваат инвеститори од Велика Британија (59,9%), Швајцарија (11,3%), Бразил (8,6%), Австрија (6,9%), Данска (5,1%), Германија (3,1%), Грција (2,9%), Бенелукс (1,5%) и други земји (0,7%). Главните купувачи се друштва за управување со средства (35,8%), пензиски фондови (22,9%), инвестициски фондови (18,6%), приватни банки (10,8%), банки (7,6%), осигурителни фондови (3,4%), и други инвеститори (0,9%).

Кредитен рејтинг на Република Македонија во 2009 година. Standard & Poor's - На 22.09.2009 година кредитната рејтинг агенција Standard and Poor's додели нова ревидирана оценка за

кредитниот рејтинг на Република Македонија, и тоа: за странска валута ВВ/стабилен изглед, од претходната оценка за ВВ+/негативен изглед во 2008 година, и за домашна валута ВВ+/стабилен изглед, од претходниот ВВВ-/негативен изглед.

Fitch - На 21.05.2009 година кредитната рејтинг агенција *Fitch* додели нова ревидирана оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија. Кредитниот рејтинг за странска и за домашна валута е ВВ+ со негативен изглед. Претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг во 2008 година беше: ВВ+ рејтинг со стабилен изглед за странска и домашна валута. Во исто време, агенцијата ги потврди оценките за краткорочниот рејтинг во странска валута В и плафонот за земјата ВВВ-.

3.1.5. Буџетски импликации од главните структурни реформи

Една од клучните квалитативни промени во структурата на буџетот на среден рок е зголемувањето на учеството на расходите за капитални инвестиции. Така, со цел остварување и одржување на позитивни стапки на економски раст планирано е зголемување на нивото на јавни инвестиции. Во согласност со оваа цел, значителни средства се алоцираат за структурно прилагодување на македонската економија, односно за реформи во бројни области неопходни за подобрување на бизнис климата. Во делот 4. Структурни реформи детално се објаснуваат структурните реформи кои ги презема Владата на Република Македонија, додека во табелата 10, детално се прикажани и фискалните импликации од бројните реформи. Всушност, фискалните импликации ги претставуваат неопходните средства (буџетски, но и заеми, кредити и донации) неопходни за извршување на структурните реформи.

Во следниот период се планира продолжување на реформите во образованието во насока на зголемување на квалитетот на образовниот и наставниот процес, зголемување на бројот на образован кадар како и подобро совпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила преку анализата на потребите на пазарот на трудот. Исто така, ќе се продолжи со проектот дисперзирани студии со цел овозможување поголема достапност на граѓаните кон високото образованите институции, и со цел намалување на невработеноста и креирање на кадри согласно потребите на пазарот на трудот.

Со оглед дека невработеноста е еден од најкрупните проблеми во македонската економија во иднина ќе продолжат реформите за зголемувањето на флексибилноста на пазарот на труд, преку намалување на социјалните придонеси, натамошно подобрување на законската регулатива како и преку активните мерки на пазарот на труд со кои се дејствува врз знаењето и квалификациите на понудената работна сила или пак се субвенционира вработувањето на ранливите групи на население.

Во земјоделството како значаен сектор во економијата се планираат значајни структурни реформи и инвестиции за развој и промоција на земјоделството, подобрување и развој на инфраструктурата поврзана со развој на земјоделството, подобрување на организираноста на земјоделските производители, подобрување на нивното знаење и квалификации и подобрување на условите/стимулирање на населението за занимавање со земјоделство. Планираните реформи во земјоделскиот сектор ќе создадат услови за изградба на ефикасен и конкурентен земјоделски сектор и негова успешна интеграција во ЕУ. Овие реформи успешно ќе се реализираат преку зголемена финансиска поддршка на земјоделците, обезбедување на кредитни линии од Земјоделскиот кредитен фонд и развојот на пазарот за откуп на земјоделските производи преку формирање на откупни дистрибутивни центри. За таа цел, планирани се субвенции за земјоделците во износ од 100 милиони евра во 2010, 115 милиони евра во 2011 година и 130 милиони евра во 2012 година. Приоритетите во земјоделството ќе се реализираат со ангажирање на буџетски средства и преку донации и заеми од странство.

3.2. Сензитивна анализа

3.2.1. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

Во рамки на овој дел даден е преглед на резултатите од сензитивната анализа на буџетскиот дефицит. Имено, во рамки на сензитивната анализа направени се три сценарија кои поаѓаат од претпоставки, различни од оние среднорочни проекции кои се земени како појдовни во основното сценарио. Во рамки на трите сценарија се анализираат ефектите, односно промената во буџетскиот дефицит под претпоставка дадената економска варијабла не се движи по проектираната патека утврдена во среднорочните проекции.

Основното сценарио врз кое се темелат проекциите на буџетскиот дефицит, проектира позитивен реален раст на БДП од 2% во 2010 година, кој понатаму се засилува на 3,5% и 5%, соодветно во 2011 и 2012 година, во согласност со очекувањата за заздравување на економијата од последиците од светската економска и финансиска криза. Понатаму, годишниот раст на буџетските приходи во 2010 година е проектиран на 1,3%, додека во 2011 и 2012 година забрзува (2% и 4,1% соодветно). Динамиката на движење на буџетските расходи предвидува 0,7% пораст во 2010 година, 2,3 во 2011 година и 2,8 во 2012 година. Под овие претпоставки буџетскиот дефицит во 2010 година изнесува 2,5% од БДП, истото ниво го задржува во 2011 година, додека во 2012 се предвидува негово намалување на 2% од БДП.

Табела 3.7. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

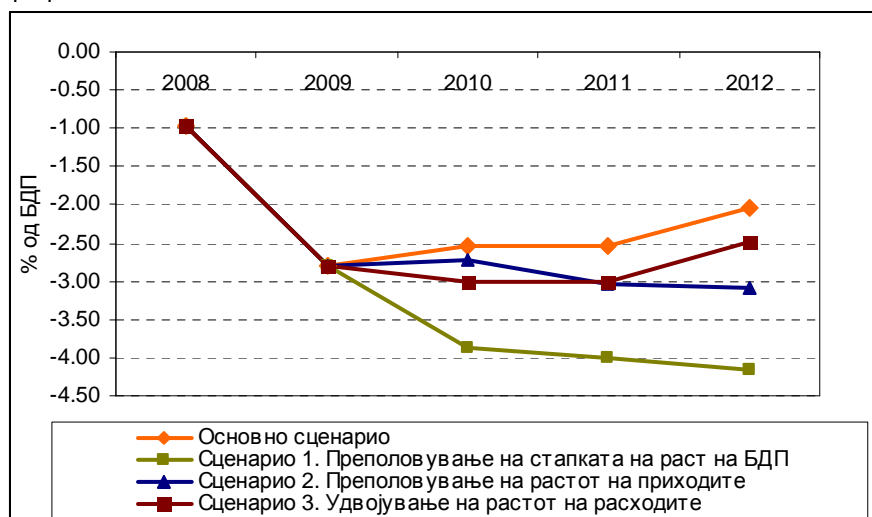
	2008	2009	2010	2011	2012
БДП, стапка на реален раст	4,8	-0,6	2,0	3,5	5
БДП дефлатор	7,3	0,1	2,0	2,0	2,5
Буџетски приходи, стапка на раст	14,1	-6,1	1,3	2,0	4,1
Буџетски расходи, стапка на раст	19,4	-0,7	0,7	2,3	2,8
Буџетски дефицит:					
Основно сценарио	-0,96	-2,81	-2,53	-2,54	-2,04
Сценарио 1. Преполовување на стапката на раст на БДП	-0,96	-2,81	-3,87	-4,00	-4,16
Сценарио 2. Преполовување на растот на приходите	-0,96	-2,81	-2,73	-3,03	-3,08
Сценарио 3. Удвојување на растот на расходите	-0,96	-2,81	-3,00	-3,00	-2,48

Првото сценарио претпоставува предвидува шок на бруто домашниот производ, како главен индикатор кој се поврзува со буџетското планирање. Имено, наспроти горенаведените се претпоставува преполовување на стапката на реален раст на БДП за секоја година во среднорочниот период 2010-2012. Под такви услови регистрирано е силна респонзивност на буџетскиот дефицит, односно негов пораст на 3,9% од БДП (пораст за 1,3 п.п.) во 2010, потоа 4,0% од БДП во 2011 (пораст за 1,5 п.п.) и 4,2% од БДП (за 2,1 п.п.) во 2012 година.

Понатаму, како второ сценарио земаме претпоставка дека растот на буџетските приходи во текот на две последователни години (2010 и 2011 година) е преполовен во однос на првичното сценарио заради одредени причини (како на пример, влошена наплата на буџетските приходи).

Ефектот од оваа претпоставка е зголемување на буџетското салдо за 0,2 п.п. во однос на првичната проекција, односно на 2,7% од БДП. Понатаму, со претпоставката за уште една година преполовен раст на буџетските приходи, буџетскиот дефицит во 2011 би се зголемил за 0,5 п.п. достигнувајќи 3,0% од БДП. Во 2012 година кога не претпоставивме шок на страната на буџетските приходи, буџетскиот дефицит се стабилизира на 2,5% од БДП. Од оваа анализа може да се заклучи дека отпорноста на буџетското салдо на вакви шокови е релативно голема, имајќи во предвид дека и при преполовена стапка на раст на буџетските приходи во две последователни години, Република Македонија би се останала во границите на мастрискиот критериум од 3,0%.

График 3.8. Сензитивна анализа

Последното сценарио претпоставува еднократен шок на страната на расходите во 2010 година како резултат на неостварување на проектираната динамика на реализација на капиталните расходи. Имено се претпоставува удвојување на стапката на раст на расходите во 2010 година. Притоа се забележува дека буџетскиот дефицит се зголемува на 3,0% од БДП во 2010 и 2011 година, а во 2012 година салдото се враќа на 2,5% од БДП. И при ваков шок ранливоста на фискалното сценарио не е голема со оглед дека повторно не се надминува мастрискиот критериум од 3,0% од БДП.

Анализата е направена врз основа на хипотетички претпоставки, но сепак ги отсликува ефектите врз буџетското салдо кои би можеле да бидат очекувани на среден рок, доколку главните претпоставки тргнат во неповолна насока. Резултатите од сензитивната анализа укажуваат дека фискалното сценарио е најизложено и најранливо на ризикот од намалување на стапката на раст на БДП, и воедно тие може да послужат како основа за навремено превземање на мерки на претпазливост.

3.2.2. Анализа на сензитивноста на јавниот долг

Со цел испитување на сензитивноста на портфолиото на јавниот долг на Република Македонија на изложеноста на пазарен ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз надворешниот долг на општата влада.

Табела 3.8. Индекс на каматни трошоци по основ на надворешен јавен долг во Буџетот на Република Македонија при промени на каматните стапки или девизните курсеви

	2010	2011	2012
Основно сценарио	100,0	100,0	100,0
Сценарио 1 (+0,5% кс)	104,7	104,1	103,9
Сценарио 2 (+1% кс)	109,4	108,2	108,0
Сценарио 3 (+2% кс)	118,7	116,4	115,8
Сценарио 4 (аперијација на еврото во однос на другите валути за 10%)	99,2	99,3	99,4
Сценарио 5 (депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%)	100,9	100,8	100,7

Извор: Министерство за финансии

Оваа сензитивна анализа за движењата на каматните трошоци во Буџетот на Република Македонија по основ на надворешен долг се заснова на следните претпоставки:

- Со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*;
- При евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност и
- Непостојане на корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Како главни заклучоци, кои може да се извлечат од оваа анализа, можат да се наведат следните:

- Трошоците за сервисирање на надворешниот долг на општа Влада се високо сензитивни на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во 2010 година пораснат за само 0,5 п.п. тоа би предизвикало пораст на трошоците за сервисирање за 4,7%. Оваа сензитивност може да се објасни како резултат на високата изложеност на должничкото портфолиото на ризикот од промена на каматни стапки, што е последица на релативно високото учество на долгот со променливи каматни стапки и
- Идна аперијација/депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото (американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика намалување/зголемување на трошоците за сервисирање поради *de facto* режимот на фиксен девизен курс на домашната валута во однос на еврото. Меѓутоа евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема силно да се почувствуваат врз трошоците за сервисирање поради фактот што најголемиот дел од надворешниот долг на општа Влада е деноминиран во евро валута.

3.3. Квалитет на јавните финансии

Владата на Република Македонија останува конзистентна на својата цел и реформска политика насочена кон квалитетно менаџирање со јавните финансии, вложувајќи при тоа големи напори за подобрување на наплатата на јавните давачки, но водејќи сметка и за нивна ефикасна употреба во проекти за унапредување на македонското општество и достигнување на европските стандарди.

Даночна администрација

Со имплементација на стратешките цели се зајакнуваат административните капацитети на даночната администрација и се прошируваат нејзините функции и надлежности, со што се обезбедува зголемено ниво на даночните приходи во Буџетот на РМ, подобрување на услугите кон даночните обврзници, развој на човечките ресурси и зајакнување на меѓународната соработка со органите и институциите од членките на ЕУ и земјите надвор од неа.

Децентрализирањето на услугите на даночните обврзници и олеснување на комуникацијата даночен службеник-даночен обврзник, ја наложи потребата од воспоставување нови организациски ентитети и комуникациски канали, кои се лесно достапни и целосно одговараат на потребите за давање на квалитетни и брзи услуги на даночни обврзници. Во тој контекст, во 2008

година се операционализираше втората фаза од Проектот е-услуги за мали и средни даночни обврзници, а паралелно се отпочнати подготовки истите да бидат достапни и за физичките лица. Контакт Центар е организиран на национално ниво и вклучува услуги на директен пристап и контакт со клиентите, како и национална телефонска мрежа-повикувачки центар. Како нова организациска единица која обезбедува потребно ангажирање на ресурси во корист на клиентите, Канцеларијата-Контакт Центар претставува дел од централизираните функции на УЈП.

Со цел намалување на даночното оптоварување и намалување на административниот товар на претпријатијата, односно во насока на создавање на потранспарентен систем, со лесно препознатливи трошоци за работна сила, Владата презема структурна реформа на системот која започна од јануари 2009 година, а се состои од: целосно хармонизирање на основите за плаќање на придонеси и намалување на минималната основца, намалување на стапките на социјалните придонеси, воведување на концепт на исплата на бруто плата на работниците со проширена даночна основа, и интегрирана наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход во Управата за јавни приходи.

Во насока на обезбедување континуирана обука и специјализација од областа на даночната проблематика, УЈП пристапи кон имплементирање на Проектот "Регионална даночна Академија". Регионалната даночна академија е центар за обуки за сите даночни администрации од Југо-Источна Европа и вклучува едукативна програма за вработените во УЈП, финансиските работници од органите на управата на Република Македонија, даночните советници, даночните обврзници, како и студентите од факултетите за општествени науки. Како нова организациска единица која обезбедува потребно ангажирање на ресурси во корист на специјализација на даночните службеници, Регионалната даночна академија претставува дел од централизираните функции на УЈП и ќе биде воспоставена согласно меѓународните и ОЕЦД стандарди.

Јавни набавки

Почнувајќи од септември 2009 година Бирото за јавни набавки се стекна со својство на правно лице, надлежно за давање на стручна помош на договорните органи и економските оператори при практичното спроведување на постапките за доделување на договори за јавни набавки. Потребата за ваква реформа во подолг период беше посочувана од Европската комисија и беше позитивно оценета во Годишниот извештај за напредокот на Република Македонија за 2009 година.

Системот за јавни набавки во Република Македонија е уреден со Законот за јавните набавки и Законот за изменување и дополнување на Законот за јавните набавки, како и со подзаконските акти донесени врз основа на Законот. Согласно добиената оценка од страна на Европската комисија, текстот на новиот Закон за јавните набавки е со високо ниво на усогласеност со соодветните директиви на ЕУ кои се однесуваат на областа на јавните набавки.

Во периодот 2010-2012 година со цел зајакнување на конкуренцијата во постапките за доделување на договори за јавна набавка преку зајакнување на правната рамка, ќе биде изготвена Стратегија за развој на системот за јавни набавки за периодот 2010-2015 година.

Позначајните измени кои се планира да се воведат во системот за јавни набавки се:

- Воведување на поедноставена документација за докажување на критериумите за утврдување на способност во постапките за доделување на договори за јавни набавки;
- Воспоставување на централно тело за набавки;
- Зајакнување на системот на правна заштита во постапките за доделување на договори за јавна набавка, како и
- Транспонирање на новата Директива 2009/81/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот за координација на постапките за доделување на определени договори за работи, стоки и услуги од договорни органи или субјекти кои делуваат на полето на одбраната и безбедноста, со која се изменуваат Директивите 2004/17/ЕЗ и 2004/18/ЕЗ.

Капитални инвестиции

Според среднорочната фискална стратегија на Република Македонија една од клучните квалитативни промени во структурата на буџетот на среден рок е зголемувањето на учеството на расходите за капитални инвестиции. Така, со цел остварување и одржување на позитивни стапки на економски раст планирано е зголемување на нивото на јавни инвестиции, кои во наредниот среднорочен период во рамки на вкупните расходи ќе учествуваат со 14,9% во 2010 година, 15,2% во 2011 и 15,4% во 2012 година.

Капитални расходи вклучуваат инвестиции во патната, железничката и комуналната инфраструктура, подобрување на условите во образовниот и здравствениот систем, капитални инвестиции во здравството и казнено поправните установи, како и подигање на квалитетот на инфраструктурата во сферата на социјалата, културата и спортот.

Како еден од стратешките приоритети на Владата на Република Македонија е инвестирањето во образованието како најсигурен начин за создавање на долгорочни придобивки. Глобалната политика и развојна стратегија во образовниот сектор е насочена кон унапредување на основното, средното и високото образование преку изградба, реконструкција и санација на објектите и нивно опремување, подобрување на квалитетот на образованието во согласност со барањата на пазарот на труд и економските потреби. Истовремено, предвидени се средства за продолжување на тековните повеќе годишни проекти за кои веќе се превземени обврски за набавка на медицинска опрема во областа на здравството, информатичките технологии, транспортот и животната средина.

3.4. Одржливост на јавните финансии

Анализата на долгорочната одржливост на јавните финансии се заснова на следните долгорочни претпоставки:

- Силен раст на БДП во следните четириесет години за повеќе од 4%;
- Стабилен пораст на продуктивноста за повеќе од 2%;
- Мало зголемување на стапка на активност кај мажите (од 77,8% во 2010 до 84,2% во 2050);
- Значајно зголемување на стапката на активност кај жените (од 50,9 во 2010 до 71,7% во 2050);
- Силно намалување на стапката на невработеноста (од 30,8% на 11,5% во наредниот четириесетгодишен период);
- Стабилен раст на активноста на постарото население од 1,5 процентни поени на секој десет години.

Во пресметките е вклучено и воведувањето на концептот „Бруто плата“, а намалувањето на стапките на социјални придонеси како еден од столбовите на реформата се истакнува посебно во претпоставките. Исто така, се претпоставува дека нема да има дополнителни измени во регулативата. Освен тоа, дополнителна претпоставка е дека поголем дел од буџетските приходи како процент од БДП ќе останат исти, и сите други расходи, со исклучок на оние за пензии, здравство, образование ќе го задржат нивното сегашно учество во БДП.

Врз основа на претпоставките опишани погоре, се проценува умерено намалување на приходите од придонеси за пензиско осигурување: од 6,7% од БДП во 2010 година на 6,3% од БДП во 2020 година, стабилизирајќи се во наредните години. Таквиот пад може да се објасни со постепеното намалување на стапките за социјални придонеси како дел од реформата „Бруто плата“. Учеството на приходите од придонесите за пензиско осигурување се очекува да се стабилизира

на ниво од 6,3% од БДП по 2015 година како резултат на проекциите за нешто повисок реален раст на платите по вработен од растот на продуктивноста на трудот и проекциите за намалување на стапката на невработеност.

Проектираните резултати покажуваат значително намалување на јавните расходи за пензии од 5,3% од БДП во 2005 година на 4% од БДП во 2050 година. Јавните расходи за пензии ги вклучуваат само расходите на државниот пензиски фонд, а не и расходите на приватните фондови за пензиско осигурување (без разлика дали се работи за задолжително или доброволно пензиско осигурување). Таквото намалување на јавните расходи е главно резултат на намалување на релативните пензии (соодносот пензија-плата) платени од првиот столб. Се очекува дека плаќањата од вториот столб делумно или целосно ќе го надоместат намалувањето на релативните пензии. Треба да се напомене дека во проекциите е земено предвид постепеното намалување на учеството на оние пензионери чии пензии се целосно платени од првиот столб, и растечкото учество на оние кои дел од нивните пензии ќе го добиваат од првиот столб, а другиот дел од вториот столб.

Јавните расходи во системот на здравствена заштита како процент од БДП се предвидува благо да се намалат од 4,4% во 2010 година на 4,2% во 2050 година. Ваквиот релативно стабилен раст на расходите за здравство во согласност со растот на БДП е резултат на оценетиот ефект на стареење на населението и зголемените расходи за здравствена заштита во согласност со растот на продуктивноста.

Што се однесува до расходите за образование, се предвидува истите да растат постепено како процент од БДП од 5,2% во 2010 на 5,8% во 2050 со оглед на нивната значајност за економскиот развој.

3.5. Институционални карактеристики на јавните финансии

Сферата на јавните финансии во македонскиот институционално-правен систем е регулирана преку повеќе акти. Главниот акт кој ги поставува генералните одредници за фискалниот сектор е Законот за буџети, додека пак тековно, јавните финансии детално се регулираат преку годишниот Буџет на Република Македонија и донесените уредби, правилници и останати подзаконски акти.

Со цел понатамошно усогласување на законската регулатива од областа на буџетското работење со регулативите на Европската унија, беа предложени измени и дополнувања на претходно донесениот Закон за буџети. Постојниот Закон за буџетите е базиран на повеќето основни цели и начела на управување со буџетот, но преостанува обврската за примена на сите начела на кои се засновани буџетите на земјите членки односно земјите кандидати за членство во Европската унија. За таа цел, со предложените измени и дополнувања на Законот за буџетите во целост се опфаќаат целите и начелата на современиот буџет. Со предлог измените и дополнувањата на Законот за буџетите, исто така, се дефинира соодветна терминологија и се утврдуваат постапки со кои Законот за буџетите станува инструмент кој овозможува повеќегодишно буџетирање односно доследна реализација на развојната цел на буџетот.

Дефинирањето на одредбите со кои се регулира планирањето и извршувањето на буџетите, е извршено согласно Регулативата (ЕЗ, Евроатом) бр.1605/2002 и 1995/2006 на Советот за финансиската регулатива применлива на општиот Буџет на Европските заедници, со што е дадена законска рамка за примена на основните начела при извршување на буџетите (сеопфатност, специфичност, буџетска рамнотежа, економичност, ефикасност, ефективност, транспарентност и сигурно финансиско управување) односно начелата на кои се засновани буџетите на земјите членки и земјите кандидати за членство во Европската унија. Согласно горенаведеното со овој Закон се предлага и измена во содржината на Буџетот на Република Македонија кој ќе содржи: општ, посебен и развоен дел. Во развојниот дел на буџетот ќе бидат прикажани среднорочни планови за програмите на буџетските корисници наменети за развојни инвестиции одобрени од Владата на Република Македонија.

Со предложениот Закон се воведуваат и измени во буџетскиот процес односно во фазите на подготовка и усогласување на предлог буџетот. Во процесот на подготовка на буџетот се воведува нова фаза-подготвување на планови на програми за развој, кои претставуваат

среднорочен приказ на програми кои се наменети за развојни инвестиции и кои ги изготвуваат буџетските корисници на извршната власт и фондовите. Буџетските корисници на извршната власт по добивањето на Циркуларот пристапуваат кон подготовка на предлог план на програми за развој и истиот го доставуваат до Владата на Република Македонија. Владата на Република Македонија одлучува по предлозите на плановите на програми за развој на буџетските корисници на извршната власт и фондовите, во согласност со нејзините стратешки приоритети и изготвува листа на одобрени планови на програми за развој која ја доставува до сите буџетски корисници на извршната власт и фондовите. Одобрениот план на програми за развој, буџетските корисници на извршната власт и фондовите го доставуваат како составен дел на предлогот на буџетското барање до Министерството за финансии.

Новина која се воведува со предложените измени и дополнувања претставува и постапката на преговарање/усогласување на буџетското барање помеѓу раководителот на буџетскиот корисник и Министерството за финансии, како и обврската на министерот за финансии при доставувањето на предлог буџетот на Република Македонија да ја извести Владата на Република Македонија за неусогласените буџетски барања.

Исто така, со Предлог Законот за изменување и дополнување на Законот за буџетите, во делот на Извршувањето на буџетите, имплементирани се неколку суштински измени на постојните одредби од Законот за буџетите, во насока на неопходно усогласување со Европското законодавство како и во насока на потребно допрецизирање и дополнување на постојните законски одредби. Во овој дел извршено е и дополнување на законот, со одредба со која Буџетот на Република Македонија се извршува со посебен закон донесен од Собранието на Република Македонија. Наведеното дополнување е законско нормирање на досегашната пракса, за извршувањето на Буџетот на Република Македонија да се донесува посебен закон. Во одредбите со кои се регулирани функциите на Трезорот, направени се дополнувања со кои се проширува опфатноста на надлежностите на Трезорот и тоа во насока на создавање на законски основ за: задолжување на сметки во рамки на трезорска главна книга врз основа на договорни овластувања и во случај на исправка на грешка од страна на трезорот, за управување со ликвидноста на сметките во рамки на трезорската главна книга како и запирање со извршување на одредени плаќања на буџетските корисници и единки корисници на централната власт во случај на констатирани нарушувања на финансиската дисциплина и во услови на нарушување на проектираната ликвидност на Трезорската сметка. Овие дополнувања се извршени како резултат на согледувањата во досегашната пракса од основањето на Трезорот (2002 година) и истите се со цел да овозможат поголема ефикасност на истиот.

Во делот на доставувањето на завршната сметка на буџетите, извршена е измена како прецизирање на постојната законска одредба во смисла на регулирање на обврската за доставување на завршната сметка на Буџетот на РМ до Владата на РМ, кон која се приложува извештајот на овластениот државен ревизор за извршената ревизија на основниот буџет. Наведеното прецизирање се предлага од причина што предложената законска одредба е единствено применлива од аспект на обемот и роковите за извршување на ревизијата.

Воедно при подготовката на предлог измените и дополнувањата на Законот за буџетите земени се предвид препораките од Државниот завод за ревизија во насока на воспоставување на поефикасни процедури за управување со буџетските средства.

Кон крајот на 2009 се усвоија измени на Законот за буџети со цел усогласување со постојниот Закон за јавни набавки во делот на обезбедување на согласности за повеќегодишните јавни набавки за проекти содржани во програмите на развојниот дел на Буџетот.

4. Структурни реформи

4.1. Сектор на претпријатија

Индустриска политика и стратегија. Владата на Република Македонија го усвои стратешкиот документ “Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020” со акционен план. Овој документ, подготвен во рамки на меѓуминистерска работна група, бизнис заедница, стопански комори, универзитети и Национален совет за претприемништво и конкурентност претставува еден од клучните документи на интегрирана политика која води кон зголемување на конкурентноста на економијата на долг рок, базирана на знаење и иновации, преку јасно поставување на општо прифатена визија, добра координација меѓу институциите, дефинирање на клучните области за интервенција и конкретни мерки.

Со водење на проактивна интегрирана индустриска политика, која има за цел зголемување на конкурентноста на економијата, ќе се обезбеди координирање на мерките и инструментите и предлагање нови мерки кои се во надлежност на повеќе министерства и институции кои водат кон зголемување на продуктивноста, истражување, развој и иновации, зајакнување на соработката меѓу претпријатијата и нивно поврзување во кластери, поддршка на претпријатијата во процесот на интернационализација, поддршка и промоција на претприемништвото, создавање атрактивна деловна клима за странски инвестиции, подобрување на капацитетите и стручноста на вработените, зголемена примена на ИКТ и други мерки и инструменти преку кои се реализираат приоритетите и целите кои се дефинираат во националната индустриска политика.

Реализирањето на проактивната индустриска политика се фокусира на следните области на делување:

1. Зголемување на применетите истражувања, развојот и иновациите со пораст на инвестициите во истражување и развој
2. Зголемување на меѓународната соработка и интернационализација на клучните засегнати страни во процесот на економски развој (претпријатијата, универзитетите и развојните институции)
3. Промоција на одржливиот развој преку искористување на природните можности за производство на обновлива и алтернативна енергијата и природните еколошки можности кои постојат во земјата
4. Зголемување на конкурентноста на македонската индустрија со стимулирање на соработка преку регионално и меѓународно вмрежување на кластерите и други мини асоцијации на мали претпријатија и
5. Унапредување на развојот на МСП и претприемништвото со зголемен годишен број на нови претпријатија и промоција на брзо растечки иновативни МСП преку подобро финансирање.

Еден од предложените проекти во насока на подобрување на конкурентноста и извозот е и прифаќање на идејата и поддршка на компаниите за активно делување во кластери, согледувајќи ја користа од здружување и создавање мрежа на кластери. Активностите поврзани со иницирање и поддршка на кластери се интензивирани и се координираат од Министерството за економија, кое и понатаму продолжува со поддржување на иницијативите за кластерско организирање, како и со поддршка на работата на веќе етаблираните кластери. Денес има 10 регистрирани кластери и неколку нови кластерски иницијативи. Од 2009 година отпочна со реализација на четиригодишната програма за поддршка и развој на кластерското здружување преку соодветни мерки.

Владината поддршка, која треба да се реализира преку јавно-приватниот дијалог, ќе придонесе за создавање на нови кластерски иницијативи, како и самоодржливост на кластерите, базирани на иновации.

Освен проектот на кластери, во рамки на вертикалниот аспект на индустриската политика, подготвени се неколку стратегии за развој на одделни сектори (како текстил, челик, туризам).

Во рамки на Секторот за индустрија во Министерството за економија, подготвена е Стратегија за развој на текстилната индустрија и Акционен план за ревитализација на текстилната индустрија. Овој документ треба да го стимулира развојот на текстилната индустрија во идниот период преку нејзино реструктурирање кон производи со повисок профит, со сопствен бренд, полека напуштајќи ја сегашната ниско профитна работа базирана на лон систем. Од 2009 година отпочна реализацијата на четиригодишната Програма за ревитализација на текстилната индустрија.

Во рамки на челичната индустрија, е подготвена и се имплементира Националната стратегија за реструктурирање на челичната индустрија подготвена како обврска од Протокол 2 од ССА. Стратешката цел на Националната стратегија за реструктурирање е создавање услови каде компаниите од челичната индустрија можат да постигнат максимална профитабилност и да ги намалат трошоците за што беа подготвени индивидуални деловни планови за секоја компанија. Индивидуалните планови се имплементираат и се во функција на подобрување на работењето на компаниите. Објавени се три билтени за челик, а е предвидено издавање и на четвртиот билтен за челик во кои се содржани целосни информации и податоци за трендовите во челичната индустрија.

Приватизација. Економските активности во земјата се засновани на доминантна приватна сопственост со целосно функционирање на пазарната економија врз принципите на слободно взаемно дејство на понудата и побарувачката. Натомошниот процес на приватизација ги опфаќа приватизациите на несуштински делови од јавните претпријатија и продажбата на претходно непродадените акции на државата или на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Во постапката на трансформација на ЈП Македонски железници од двете друштва издвоени како несуштински дејности, едното е продадено (Ремонт на пруги и нискоградба ДООЕЛ–Скопје) а за другото друштво, Фабрика за шински возила ДООЕЛ-Велес, постапката за продажба на државниот капитал продолжува. Реструктурирањето на ЈП Македонски железници е спроведено и со поделба на две нови претпријатија и тоа: Јавно претпријатие за железничка инфраструктура Македонски Железници–Скопје и Акционерско друштво за транспорт Македонски железници Транспорт АД–Скопје(во државна сопственост). Во рамки на активностите за приватизацијата на четирите големи компании: ЕМО АД Охрид, ОХИС АД Скопје, Тутунски комбинат АД Прилеп и Еурокомполит АД Прилеп, во тек е постапка за претворање на побарувањата кон државата во траен влог во овие друштва (согласно посебен Закон), како и изработка на длабински анализи од страна на консултанти, кои исто така активно ќе учествуваат во фазата на продажба на капиталот на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување и на државниот капитал.

Претприемништво и мали и средни претпријатија. Малите и средни претпријатија (МСП) се доминантен тип на претпријатија во македонската економија. Постигнатиот прогрес е резултат на активностите предвидени во Национална стратегија за развој на МСП во Република Македонија 2002-2013, Програмата за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средни претпријатија 2007-2010, како и во годишните програми.

Поддршката на развојот на МСП секторот во 2008 и 2009 година беше насочена кон поефикасно работење на претпријатијата и поддршка на јакнењето на конкурентноста и иновативноста преку:

- Финансирање на активностите на Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (АППРМ) и
- Кофинансирање на трошоците за основање на 12 нови бизнис центри во општините во кои нема институции за поддршка на МСП, програмските активности на бизнис инкубаторите (отворени се и 3 нови деловни инкубатори покрај постојните 7), проекти од нефинансиска природа на регионалните центри, активностите на ЕИИЦМ и ХРДФ и Форумот за МСП и на обсерваторија за МСП;

Во 2008 година заврши со реализација третата фаза од проектот Фонд за развој на човечките ресурси во претпријатијата, која започна да се реализира во јануари 2007. Реализирани се повеќе видови на работилници и обуки, со што вкупно во досегашната реализација на овој проект се опфатени околу 300 менаџери од 100 македонски компании. Преку Фондот основани се 5 менаџерски клубови, преку кои се промовираат најдобри практики и размена на искуства меѓу

менаџерите, како составен дел на активностите на групите за размена на искуства (клуб на менаџери), и ги подобрува услугите на консултантите преку нивна обука и усовршување.

Продолжи со реализација ваучерскиот систем на советување и инфо пултот како проекти на АППРМ, а исто така беа реализирани повеќе настани за промоција на: претприемништвото и претприемничкото учење, алтернативните начини на финансирање, подигање на свеста за ИКТ, за воведување на стандарди за квалитет, за научно-иновативно поврзување, за меѓународна научна соработка и за подигање на свеста за права на интелектуална сопственост.

Во прилог на тоа, формирана е Работна група за утврдување на годишните потреби за обуки на МСП чиј координатор е министерството за економија која изготви Прашалник и Методологија за врз основа на кој ќе се анкетираат 500 претпријатија со цел изготвување на извештај за потребите од обуки на МСП.

Министрите за образование и наука и за економија потпишаа Декларација за промоција на претприемачкото учење за заедничко промовирање и јакнење на претприемачкото учење во Република Македонија.

Во фаза на реализација се Проектите “Претприемништвото во високото образование” (ETF-European Training Foundation) и “Градење на капацитетите за создавање економија базирана на знаење” (Австриската развојна фондација).

Во фаза на изработка е интернет порталот за МСП кој ќе биде активиран кон крајот на годината на domeјнот www.smeportal.mk.

Среднорочни цели 2010-2012. Во 2010 ќе се изработи нова 4-годишна Програма која ќе ги дефинира мерките и активностите за поддршка на МСП и развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста за периодот 2011-2014 како и Стратегија за занетството во Република Македонија. Исто така ќе отпочне со реализација проектот “Меѓународна техничка помош за имплементација на Европската иновативна таблица во Република Македонија”. Во 2010 година ќе продолжат активностите утврдени со годишната програма. Во периодот 2011-2012 година генерално активностите ќе бидат насочени кон зајакнување на институционалната инфраструктура, подобрување на деловното опкружување и подобрување на конкурентноста и иновативноста. Конкретните мерки за реализирање на овие цели ќе бидат дефинирани во новата 4-годишна програма која треба да се базира на принципите на Актот за мали бизниси (Small Business Act).

Туризам и угостителство. Туризмот и угостителството претставува значајна стопанска гранка за раст на економијата, девизниот прилив и вработувањето.

Бројот на вработени во дејноста туризам и угостителство во однос на вкупниот број на вработени во 2008 година е непроменет, но до 2010 година се очекува вкупните вработувања во хотелиерството да пораснат за 33,3%, а во патничките агенции за 50%, под претпоставка да продолжи трендот на просечен годишен пораст од 20% за сите индикатори, како и да се води политика за одржлив развој на туризмот.

Табела 4.1. Број на вработени во туризам и угостителство/вкупно вработени за економијата (%)

	2006	2007	2008	2010 (проценка)
Хотели и ресторани	3,1	3,2	3,2	4,0
Дејност на патнички агенции и туроператори	0,2	0,2	0,2	0,3

Извор: Државен завод за статистика

Табела 4.2. Девизен прилив, во долари

	2006	2007	2008	2010 (проценка)
Туризам нето	58.450.000	84.250.000	92.150.000	120.000.000
Прилив	129.170.000	185.840.000	228.460.000	260.000.000
Одлив	70.720.000	101.600.000	136.310.000	140.000.000

Извор: НБРМ

Преку туризмот и угостителството во последните три години е остварен позитивен биланс во платниот промет и со тоа туризмот претставува значајна извозна гранка во подобрувањето на девизниот прилив на Република Македонија. Во 2008 година, вкупниот девизен прилив по основ на туризам бележи пораст од 22% додека нето приливот е повисок за 9,4%. Предвидувањата се дека девизниот прилив во 2010 година оствари пораст од 30%, додека нето приливот ќе се зголеми за 15%.

Во 2008 година отпочна и процес на донесување на Национална стратегија за развој на туризмот за период од 5 години на среднорочен план 2009-2013 година, со која ќе се зацртаат основните параметри и акциски планови за развој на туризмот во државата за петгодишен период, со визија за развој на туризмот и угостителството за 20 години. Нејзино усвојување од страна на Владата на Република Македонија ќе биде во 2010 година.

Република Македонија преку Годишните програми за развој на туризмот, а во согласност со промените на светскиот туристички пазар, ги дефинира следните стратешки задачи за развој на туризмот и угостителството:

- Зголемување на сместувачките капацитети и туристичката инфраструктура;
- Подобрување на квалитетот на услугите;
- Зголемена промоција на Република Македонија како препознатлива туристичка дестинација;
- Институционална изградба на Агенција за промоција и подршка на туризмот во Република Македонија;
- Имплементација на Националната стратегијата за развој на туризмот, која е во подготовка;
- Принципи на одржлив развој;
- Заштита на животната и туристичката околина;
- Подобрување на состојбата на одбраните туристички локалитети и
- Развој на нови видови на туристички производи:
 - развој на рурален туризам
 - развој на културен туризам
 - развој на здравствен туризам
 - развој на конференциски туризам.

4.2. Финансиски сектор

4.2.1. Банкарски систем

Состојба. На 30.06.2009 година, банкарскиот систем на Република Македонија го сочинуваа 18 банки и 11 штедилници⁹ (улогата на штедилниците е маргинална). Трите најголеми банки покриваат околу две третини од пазарот во поглед на вкупната актива, депозити и кредити.

Учеството на странскиот капитал во вкупниот акционерски капитал на банките изнесува 73,5% (наспроти 74,3% на 31.12.2008 година). Четиринаесет банки се во доминантна сопственост на странски акционери, при што нивното учество во вкупната актива и во вкупниот капитал на ниво на банкарскиот систем достигна 93,2% и 85,1%, соодветно. Притоа, најголемиот дел од активата на банкарскиот систем остана сконцентрирана кај банките со доминантни сопственици од земјите членки на ЕУ.

Во првата половина на 2009 година нивото и динамиката на финансиско посредување на банкарскиот систем на Република Македонија беше под влијание на падот на домашната економска активност и сеуште присутната неизвесност за ефектите од глобалната економска криза. Во такви околности, продолжи трендот на контракција на депозитната активност и

⁹ Во август 2009 година, гувернерот ја одзема дозволата за работа на една штедилница, и беше воведена ликвидација

вкупните активности на банките, како и трендот на намалување на кредитната активност, што секако влијаеше на нивото на финансиско посредување. На крајот на јуни 2009 година, нивото на финансиско посредување, од аспект на вкупната актива и депозитната активност изнесуваше 62,3% и 44,3% од БДП, соодветно, што споредено со 31.12.2008 година, претставува намалување од 0,6 п.п. и 1,1 п.п., соодветно. Финансиското посредување, мерено преку односот на вкупните кредити и БДП, сеуште забележува нагорен тренд и на 30.06.2009 година, достигна 42,8% (што претставува зголемување од 0,7 п.п. во споредба со крајот на 2008 година).

Во првата половина на 2009 година, продолжи намалувањето на активностите на банкарскиот систем, кое започна во последниот квартал на 2008 година. Полугодишната стапка на раст на активата на банките (јуни 2009/декември 2008) беше негативна (-0,9%), а со тоа годишната стапка на раст се намали на 3,0%, наспроти двоцифрените стапки на раст регистрирани во изминатиот период.

Основна причина за намалувањето на активностите на банкарскиот систем е надолниот тренд на депозитното јадро во првата половина на 2009 година. Имено, на годишно ниво депозитите се намалија за 0,1%. И покрај ваквата динамика, депозитите на нефинансиските субјекти остана доминантен извор на финансирање. Освен тоа, продолжи валутната трансформација на депозитите (која започна во втората половина на 2008 година), во полза на депозитите со валутна компонента, со изразен надолен тренд кај денарските депозити. На 30.06.2009 година, 54,8% од депозитната база беше во странска валута, додека пак 45,2% беше во денари. Од аспект на секторската структура депозитите на населението остануваат доминантни со 64,1%. Во поглед на рочната структура, 89,7% од вкупните депозити се со рочност до една година.

И покрај намалувањето на целокупните активности, кредитите одобрени од банките продолжија да растат, но со значително намален интензитет во однос на претходните периоди. На 30.06.2009 година, полугодишната стапка на раст изнесуваше 1,7%. И покрај таквата динамика, годишната стапка на раст на кредитите на нефинансиските субјекти изнесуваше 14,4%. Во услови на контракција на прибраните депозити, зголемувањето на кредитната активност во голема мерка беше поддржано од структурната трансформација на активата (изразена преку помал пласман на средства во хартии од вредност, за сметка на зголемување на пласманите во домашната економија и преку зголемување на пласманите во странските банки).

Во првата половина на 2009 година, индикаторите за квалитетот на кредитното портфолио на банките се влошија, а нефункционалните кредити побрзо се зголемуваа. Од една страна, ова влошување се јави како резултат на забавениот раст на кредитната изложеност, кој започна на крајот на 2007 година. Од друга страна, тоа е резултат на таканареченото „зреење“ на кредитното портфолио, формирано при порелаксирани услови на кредитирање, карактеристично за изминатиот период на кредитна експанзија. Освен тоа, при оценувањето на кредитниот ризик треба да се земе предвид започнувањето на примената на Одлуката за управување со кредитниот ризик, која содржи измени во начинот и критериумите на класификација на кредитната изложеност, како и измени во оценувањето на големината на исправката на вредност за кредитен ризик и посебните резерви. На 30.06.2009 година, учеството на изложеноста класифицирана во категориите на ризик В, Г и Д во вкупната кредитна изложеност на ниво на банкарскиот систем, изнесуваше 7,6%, што е за 1,2 п.п. повеќе споредено со крајот на 2008 година. Од друга страна, издвоените резервации за кредитен ризик (исправка на вредност) покриваат високи 84,4% од изложеноста класифицирана во категориите на ризик В, Г и Д (91,2% на 31.12.2008 година).

Во првата половина на 2009 година, индиректниот кредитен ризик (кој произлегува од вклучената девизна клаузула и клаузулата за т.н. „прилагодливи“ каматни стапки¹⁰) во кредитните односи со клиентите останаа да бидат важен елемент во целокупниот профил на ризик на банките во Република Македонија. Така, девизната компонента беше присутна со 59,7% од вкупната кредитна изложеност кон претпријатијата и другите комитенти и 36,5% во рамките на кредитната

¹⁰ Прилагодливи каматни стапки се оние каматни стапки кои може да се променат со одлука на соодветен орган на банката

изложеност кон физички лица. Истовремено, учеството на прилагодливите каматни стапки изнесуваше 80,8% кај кредитите на нефинансиски правни лица и 88,0% кај кредитите на домаќинствата.

На крајот на првата половина на 2009 година, беше регистрирано одредено забавување на надолниот тренд на ликвидни средства, карактеристично за минатата година и половина. Оваа ситуација, од една страна, претставува прудентен одговор на банките на влошениот домашен економски амбиент и зголемените ризици во нивното работење. Исто така, обврската на банките за усогласување со новата Одлука за управување на ликвидносниот ризик имаше одредено влијание.

И покрај тековните турбуленции во реалниот сектор, промените во валутните преференци на депонентите и намалувањето на депозитното јадро, банките во Република Македонија имаат на располагање доволно средства за покривање на достасаните обврски. Намалувањето на депозитите не влијаеше значително врз структурата на изворите на средства, при што депозитите останаа доминантен извор на финансирање. Согласно со очекувањата на банките и емпириската анализа, нивото на стабилни депозити во однос на крајот на 2008 година се зголеми за 4,5 п.п., а на крајот на јуни 2009 година достигна ниво од 88,8%. Депозитите по видување продолжија да се карактеризираат со висока стабилност.

Показателите за профитабилност на банкарскиот сектор се влошија, односно со состојба на 30 јуни 2009 година стапката на поврат на актива изнесуваше 0,5%, а стапката на поврат на капитал изнесуваше 4,3%, за разлика од крајот на јуни 2008 година, кога тие изнесуваа 2,2% и 19,1%, соодветно. Покрај ова, соодносот меѓу оперативните трошоци и вкупните редовни приходи се зголеми од 57,3% (на 30 јуни 2008 година) на 69,2% на крајот на 30 јуни 2009 година.

Банките располагаат со доволно капитал за покривање на ризиците од работењето. Тие имаат висока солвентна позиција. На 30 јуни 2009 година, стапката на адекватност на капиталот изнесуваше 16,4% и е за двапати повисока од законски пропишаниот минимум од 8%.

НБРМ продолжи да спроведува стрес-тестови на квартална основа, при што анализираше различни сценарија. Стрес тестовите опфаќаат поединечни и комбинации од неколку хипотетички негативни шокови. Претпоставените шокови се однесуваат на влошување на квалитетот на кредитното портфолио, хипотетичко повлекување на депозити, промена на каматните стапки, девизниот курс, итн. Наодите покажуваат дека банкарскиот сектор во Република Македонија е релативно стабилен и отпорен на разни шокови.

Законска рамка.

Сетот на новата прудентна регулатива обезбедува висок степен на примена на ревидираните Базелски основни принципи, како и усвојување на најдобрите меѓународни практики и супервизорски стандарди.

Во 2008 година беа усвоени следниве подзаконски акти:

1. Одлука за управување со каматниот ризик во портфолиото на банкарски активности, со која се утврдени минималните елементи на системот за управување со каматен ризик во портфолиото на банкарски активности и начинот на утврдување на промената во економската вредност на портфолиото на банкарски активности. Ако утврдената промена во економската вредност на портфолиото на банкарски активности е еднаква или поголема од 20% од сопствените средства, банката ќе мора да доставува до НБРМ нацрт мерки за намалување на овој процент. Спроведување на оваа Одлука ќе започне на 1 јули 2010 година.
2. Одлука за содржината и начинот на функционирање на Кредитниот регистар и соодветно Упатството, која ја дефинира правната рамка на подобрениот Кредитен регистар. Овој Регистар содржи податоци и информации за кредитната изложеност на банките и штедилниците во Република Македонија кон правни и физички лица. Со подобрување на Кредитниот регистар се постигна следново: проширување на видот и

делокругот на податоци кои ги содржи, намалување на поединечниот праг на изложеност за која се известува, скусување на роковите за доставување и обработка на податоци, премин кон известување на месечна основа и подобрување на извештајните форми од регистарот.

3. Одлука за управување со ликвидносниот ризик на банките и Упатство за спроведување на истата, која ги зајакнува принципите на системот за управување на ликвидносниот ризик и ја пропишува методологијата за одржување на минималното ниво на ликвидност од страна на банките. Банките треба да одржуваат минимална стапка на ликвидност за средствата и обврските до 30 дена и 180 дена. Усвојувањето на оваа Одлука е дел од мерките на НБРМ наменети за ограничување на негативното влијание на последните случувања на меѓународните пазари и на тековните ликвидносни проблеми во банкарските системи на земјите од Западна Европа.
4. Одлука за изменување и дополнување на Одлуката за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот и Упатство за изменување и дополнување на Упатството за спроведување на Одлуката за утврдување на адекватноста на капиталот, со што се воведува нов повисок пондер на ризик за побарувањата на банките од физичките лица кои настанале врз основа на негативните салда по тековни сметки и кредитите врз основа на кредитни картички. Цел на ваквите мерки на НБРМ е ограничување на големината на кредитниот ризик, кој произлегува од оние кредитни производи што му се одобруваат на населението на прифатливо ниво.
5. Одлука за изменување и дополнување на Одлуката за сигурноста на информацискиот систем на банките, со која, преку дополнителните критериуми, и во услови на финансиска глобализација, се намалува ризикот на кој е изложена банката кога склучува договор за користење на овие услуги од трети лица, чие седиште е вон територијата на Република Македонија.

Во периодот јануари - септември 2009 година, НБРМ ги усвои следниве прописи:

1. Измени и дополнувања на Одлуката за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот и соодветното Упатство, со што се вовеле обврска за утврдување на потребниот капитал за оперативниот ризик, според методологијата на Базел 2 (едноставните пристапи). Банките може да одберат еден од двата пристапа за утврдување на потребниот капитал за оперативниот ризик: пристап на базичен индикатор и стандардизиран пристап. Примената на оваа регулатива ќе започне на крајот на 2011 година.
2. Измени и дополнувања на Одлуката за управување со ликвидносниот ризик и соодветното Упатство со што на банките им е дозволено да ги вклучат нивните пласмани во инструменти на монетарната политика (освен на задолжителната резерва во девизи), без разлика на нивната валута, во пресметката на показателот за минимална ликвидност во денари или девизи.
3. Одлуката за начинот и постапката за воспоставување и примена на програмата на банката за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот. Оваа одлука ги пропишува минимумот елементи што треба да ги покрие програмата на банката за спречување перење пари и финансирање тероризам.

Во јули 2009 година се донесе Законот за изменување и дополнување на Законот за банки со кој се предвидува, во услови на отварање стечајна постапка на банка, побарувањата на правните и физичките лица по основ на депозити да имаат третман на пријавени побарувања од денот на отварањето на стечајната постапка.

Планирани активности. Во текот на 2010 година ќе се подготви Закон за изменување и дополнување на Законот за банки, со основна цел да се надмине правната празнина која настана со укинување на неколку одредби од Законот за банки со одлуки на Уставниот суд на Република Македонија.

Во текот на 2010 година ќе се подготви Закон за финансиски друштва со цел заокружување на регулаторната рамка која се однесува на небанкарските финансиски институции во Република

Македонија. Во согласност со новиот Закон за финансиски друштва во текот на 2010 година ќе се донесе и Закон за изменување и дополнување на Законот за заштита на потрошувачи при договори за потрошувачки кредити.

Со цел понатамошно усогласување со Европското законодавство, во текот на 2010 година ќе се подготви Закон за изменување и дополнување на Законот за Фондот за осигурување на депозити. Со Законот ќе се даде можност депозитите на правните лица да бидат вклучени во Фондот за осигурување депозити со цел и тие да бидат заштитени во случај на ризичен настан, со што ќе се постигне целосно усогласување со Директивата 19/1994/ЕЦ која се однесува на шеми за гаранции на депозити.

Во текот на 2010 година се планира и подготовка на Закон за продажба на финансиски услуги на далечина со кој ќе се предвиди можност за давање на финансиски услуги на далечина и заштита на потрошувачите и ќе се постигне усогласување со Директивата 65/2002/ЕЦ за маркетинг на далечина на потрошувачки финансиски услуги.

Во текот на 2010 година ќе се донесе и нов Закон за Народна банка на Република Македонија, со кој ќе се овозможи поголема независност на НБРМ и поголема усогласеност на работењето на Народна банка со Статутот на ЕЦБ и Договорот за основање на Европската Унија.

За 2011 година планирана е подготовка на Закон за финансиски конгломерати. Основна цел на Законот е воспоставување правила за вршење дополнителна супервизија на банки, друштва за осигурување, друштва за реосигурување, брокерски куќи и друштва за управување со инвестициски фондови кога тие претставуваат дел од финансиски конгломерат и усогласување со европското законодавство, односно со Директивата 87/2002/ЕЦ кој се однесува на дополнителна супервизија на кредитни институции, осигурителни друштва и инвестициски фирми во финансиски конгломерат.

Во 2012 година планирана е подготовка на Закон за изменување и дополнување на Законот за банки во насока на понатамошно усогласување со банкарската директива 48/2006/ЕЦ (за превземање и вршење на работата на кредитни институции) во делот на прекугранично давање на услуги.

Активности за воведување на Новата капитална спогодба - Базел 2

Имајќи ги предвид карактеристиките на банкарскиот систем на Република Македонија, сложеноста на активностите што ги извршуваат банките и ризиците на кои се изложени при нивното работење, НБРМ усвои план за постепена примена на новата Базелска Капитална спогодба (Базел 2) со следниве рокови:

- Примена на Столбот 1 - Минимум потребен капитал
-Во 2009 година направена е анализа на ефектите од примената на стандардизираниот пристап при утврдувањето на потребниот капитал за покривање на кредитниот ризик на банките, со цел утврдување на обемот и длабочината на примена на овој пристап имајќи ги предвид карактеристиките на банкарскиот систем и пазарните услови во земјата. При спроведувањето на анализата беа земени предвид и извршените измени на Базел 2 во јули 2009 година, како и предлог-измените на Европската директива 2006/48 за основање и работење на кредитните институции;
-До крајот на 2010 година се планира да се подготви регулатива за утврдување на потребниот капитал за покривање на кредитниот ризик според Стандардизираниот пристап.
- Примена на Столбот 2 - Супервизорска оценка,
Активностите за примена се веќе започнати, преку воспоставување на нова методологија за супервизија, која се темели на оценка на ризиците, новата рамка која ги

дефинира принципите за управување со ризици во банките, како и обврската за воспоставување внатрешен процес за процена на адекватноста на капиталот. Законот за банките пропишува обврска на банката за зголемување на сопствените средства, т.е. обврска на банката да го достигне и да го одржи одреденото ниво на адекватност на капиталот над регулаторниот минимум според обемот и сложеноста на нејзините активности.

- **Примена на Столбот 3 - Пазарна дисциплина**
Со усвојување на Одлуката за објавување извештаи и податоци од страна на банката. Оваа одлука ги утврдува податоците и извештаите што мора да ги објавуваат банките на редовна основа, и кои се однесуваат на: работењето на банката, акционерската структура на банката, износот на сопствени средства и адекватноста на капиталот и системите и процесите на управувањето со ризик. Одлуката е во примена од 01.01.2009 година (делумна примена на Одлуката започна на 31.12.2007 година).
- Во врска со напредните пристапи за утврдување на нивото на потребниот капитал за покривање на кредитниот и оперативниот ризик, пристапот кој се темели врз Интерно оценување и пристап на напредно мерење, НБРМ смета дека сè уште не постојат предуслови во банкарскиот систем на Република Македонија за нивно пропишување и применување. Но, имајќи ги предвид обврските за усогласување на националната регулатива со европските директиви, овие напредни пристапи ќе бидат вградени во македонските банкарски прописи, но не пред 2013 година.

Банкарска супервизија. Продолжија активностите поврзани со примената на Планот за супервизија базирана на оценка на ризиците. Во рамки на холандскиот грант, обуката на супервизорите во доменот на управувањето со ризици продолжи до крајот на 2009.

Во јуни 2009 година, по изборот на консултант, следеа активности за воспоставување систем за управување со документи во рамки на Секторот за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност. Овој проект треба да заврши во февруари 2010 година.

Планирани активности. Во рамки на активностите за надополнување на регулативната рамка со дополнителни сегменти од Новата капитална спогодба (Базел 2), во 2009 година започнаа активности за постепено регулирање на елементите од првиот столб на Капиталната спогодба за утврдување на потребниот капитал за кредитен ризик (стандардизиран пристап). Натомошни (среднорочни) предизвици ќе бидат примената на едноставните пристапи за утврдување на потребниот капитал за кредитен и оперативен ризик, како и регулирањето на напредните пристапи.

Во јануари 2010 година ќе се подготват Процедурите за пренос на средства и обврски од банка во администрација во друга банка, како и Процедурите за спроведување продажба на активата на банка во администрација, овозможувајќи поголема униформираност и транспарентност во примената на овие процедури.

Обуката на супервизорите продолжува на постојана основа. Во февруари 2010 започнуваат обуките за супервизорите од соодветните супервизорски органи од Западен Балкан и Турција, како еден сегмент на проектот инициран од ЕУ, наменет за надминување на последиците од финансиската криза и спречувањето слични кризни настани. Овој проект ќе се реализира во наредните две години.

4.2.2. Небанкарски сектор

Пазар на капитал

Состојба. На пазарот на капитал во Република Македонија се регистрирани вкупно 26 овластени учесници кои вршат работи со хартии од вредност, од кои 19 брокерски куќи и 7 банки. Во регистрот на Комисијата за хартии од вредност се регистрирани вкупно 48 инвестициски советници кои имаат добиено лиценца за работа од Комисијата, но во моментот на пазарот на капитал сеуште не функционираат друштва за инвестициско советување. Заклучно со 30.09.2009

година на Македонската берза котираа 36 компании. На берзата се тргува со акции на котирани акционерски друштва, обврзници издадени од страна на Република Македонија (обврзниците за денационализација од осум емисии и обврзниците за старо девизно штедење) и корпоративни обврзници.

Во првите девет месеци од 2009 година, вкупниот промет остварен на Македонската Берза, изнесуваше околу 5,25 милијарди денари, што споредено со истиот период во 2008 година претставува намалување од 41,6%. Прометот со акции забележа намалување од 60,8% споредено со истиот период во 2008 година, додека тргувањето со обврзници издадени од страна на Република Македонија забележа зголемување од 47,4%. Ваквото зголемување на тргувањето со обврзници посочува всушност на пренасочување на побарувачката од акции кон обврзници, како посигурен финансиски инструмент.

Последните движења на Македонската берза укажуваат на стабилизирање на состојбите, како резултат на стабилизирањето на состојбата на светските финансиски пазари. Така, по силниот пад на Македонскиот берзански индекс (МБИ-10) во 2008 година од речиси 73%, веќе во 2009 година е забележана негова стабилизација. Имено, МБИ-10 во септември 2009 година изнесуваше 3.101,88 индексни поени и во однос на септември 2008 година бележи забавен пад од 30,3%. Учеството на странски инвеститори во прометот остварен при купување на Македонската Берза во септември 2009 година изнесуваше 6,93%, а нивното учество во прометот остварен при продавање на Македонската Берза изнесуваше 12,04%. Поволните состојби на пазарот на капитал може да се очекуваат со постепено враќање на довербата кај инвеститорите (особено странските) и со подобрување на глобалната ликвидност, што ќе зависи од излезот од кризата на развиените економии.

На пазарот на капитал во Република Македонија функционираат пет друштва за управување со *инвестициски фондови*, кои управуваат со осум отворени инвестициски фондови. Исто така, Комисијата за хартии од вредност има регистрирано 14 приватни инвестициски фондови, управувани од страна на девет друштва за управување со приватни инвестициски фондови. Вкупните средства прибрани од страна на отворените инвестициски фондови изнесуваат 140,94 милиони денари, а странските инвеститори во вкупните прибрани средства учествуваат со 45,71%. Основањето на инвестициските фондови во Република Македонија е од големо значење за натамошно раздвигување и динамичен развој на пазарот на капитал во Република Македонија, а со тоа и на домашната економија во целина.

Законска рамка. Основен закон кој ја регулира областа на пазарот на капитал е Законот за хартии од вредност кој во голем дел е усогласен со Европските директиви. Други закони кои ја регулираат оваа област се и Законот за инвестициски фондови, Законот за преземање на акционерските друштва, како и подзаконските акти кои произлегуваат од овие закони. Во јануари 2009 година, е донесен новиот Закон за инвестициски фондови. Законот за инвестициски фондови во голема мера е усогласен со директивите на ЕУ со кои се регулира работењето на друштвата за колективно инвестирање и основањето и управувањето со средствата на инвестициските фондови (Директиви: 31985L0611, 32001L0107, 32001L0108, а во некои делови е усогласен и со Директивите: 32000L0064, 32004L0039 и 32007L0044).

Осигурување

Состојба. Осигурителниот пазар во Република Македонија бележи тренд на раст и развој, како во однос на зголемување на бројот на активни субјекти така и во однос на продлабочување на квалитетот на осигурителните производи и каналите на дистрибуција. Вкупниот акционерски капитал на странските правни лица изнесува 80,6%, 0,2%, им припаѓа на странски физички лица, 8% на домашни правни лица, 8,9% на домашни физички лица и 3,6% на државата.

Трендот на влез на странски капитал во осигурителниот сектор придонесе за одредено зајакнување на конкуренцијата во овој сегмент на финансискиот систем и за збогатување на понудата на осигурителните производи и услуги. Зајакнувањето на капитализираноста на друштвата за осигурување придонесе за понатамошен раст на нивната солвентна позиција.

Во периодот од 01.01.2009-30.09.2009 година бруто премијата изнесува 4,4 милиони денари, при што забележан е пад од 5,4% (кој се должи главно на одлуката на Владата за намалување на техничката стапка на премијата на осигурување на моторни возила). Учетството на премијата за неживотното осигурување во вкупната премија изнесува 95,8% а останатите 4,2% му припаѓаат на животното осигурување. Премијата за осигурување на живот бележи пораст од 7% во споредба со истиот период во 2008 година. Во овој период не постои значајна промена во однос на структурата на осигурителните услуги, и 61,6% од премијата му припаѓа на моторното осигурување (каско осигурување и задолжителното), 16,5% за осигурување на имот, 10,5% осигурување од несреќен случај.

Според Законот за супервизија на осигурување, Агенцијата за супервизија на осигурување се основа како независно регулаторно тело, со јавни овластувања. Во рамки на своите овластувања и надлежности, Агенцијата ќе обезбеди законито и ефикасно функционирање на пазарот на осигурување и заштита на правата на сопствениците и корисниците на осигурување. Надлежностите на Агенцијата се да спроведува супервизија над субјектите на осигурителниот пазар, давање на лиценци и согласности, донесување на подзаконски акти од областа на осигурувањето, унапредување и развој на осигурителниот пазар во РМ.

Во август 2009 година е избран Советот на Експерти на Агенцијата. Советот се состои од претседател и 4 члена. Во овој период Агенцијата го донесе Статутот и другите интерни акти. На 1 ноември 2009 година Агенцијата започна со ефикасно спроведување на своите надлежности.

Планирани активности. Една од целите на Министерството за финансии е да создаде ефикасна законска рамка и понатамошно усогласување со законодавството на ЕУ.

Лизинг

Состојба. На пазарот на финансиски лизинг во Република Македонија активно работат 8 лизинг друштва, со што нивниот број во споредба со крајот на 2008 година остана непроменет. Во август 2009 година, Министерството за финансии издаде дозвола за вршење финансиски лизинг на три нови друштва кои се очекува во законски предвидениот рок од три месеци да отпочнат со вршење финансиски лизинг, со што на пазарот активно ќе работат 11 друштва.

Во текот на првите шест месеци од 2009 година, и покрај забавувањето на целокупната економија, лизинг друштвата ја продолжија својата активност со сличен интензитет како во изминатите години. Бројот на нови договори склучени во првата половина на 2009 година изнесува 1.094, со вкупна вредност од 1.105 милиони денари, при што и покрај речиси изедначениот број на договори склучени со правни лица во однос на бројот на договори склучени со физички лица, во вкупната вредност на новосклучените договори доминантно учество (од 65%) имаат правните лица.

Во текот на првата половина од 2009 година севкупното финансирање преку лизинг беше за движни предмети. Просечната каматна стапка на новосклучени договори за лизинг изнесува 10,54%. Вредноста на вкупната актива на лизинг друштвата за првото полугодие на 2009 година изнесува 8.720 милиони денари (142 милиони евра) што претставува зголемување за 2,29% во однос на вредноста на вкупната актива на крајот од 2008 година.

Сопственичката структура на лизинг-секторот во првите шест месеци на 2009 година останува непроменета во однос на 2008 година и се одликува со изразена доминација на странскиот капитал од околу 97%. Најголемиот дел од овој капитал, односно 69%, е во сопственост на странски финансиски институции, додека остатокот е во сопственост на странски нефинансиски правни лица (27,8%) и физички лица (0,2%). На домашните физички лица исто така им припаѓаат 0,2% од вкупниот капитал, додека на домашните нефинансиски правни лица им припаѓаат околу 2,8%.

Законска рамка. Законот за лизинг е донесен во 2002 година и истиот неколку пати е изменет и дополнет. Со Законот се уредува начинот и условите за вршење лизинг на подвижни и недвижни

предмети, како и правата и обврските на страните во договорот за лизинг. Согласно Законот, даватели на лизинг се домашни трговски друштва и странски трговски друштва кои имаат основано подружница во Република Македонија во согласност со Законот за трговски друштва. Министерството за финансии издава дозвола за вршење финансиски лизинг. Процедурата за добивање дозвола за вршење финансиски лизинг е релативно едноставна. Договорите за финансиски лизинг во економска смисла имаат иста намена како и договорите за кредит, поради што на договорите за финансиски лизинг склучени со физички лица се применува и Законот за заштита на потрошувачи при договори за потрошувачки кредити.

Планирани активности. Континуирано следење на регулативата во областа на финансикиот лизинг во насока на нејзино подобрување, што ќе придонесе за натамошен развоен тренд на лизинг индустријата.

4.3. Пазар на труд

4.3.1. Тековна состојба на пазарот на трудот

Економската активност на населението над 15 години (ILO дефиниција)¹¹ во вториот квартал од 2009 година изнесуваше 57%, што претставува зголемување од 0,8 п.п. споредено со истиот квартал претходната година. И покрај падот на производството во Република Македонија, стапката на вработеност во вториот квартал се зголеми на 38,8%, што претставува зголемување од 1,1 п.п. споредено со истиот квартал минатата година. Во овој период, бројот на вработени се зголеми за 29.031 лице, што претставува раст од 4,8%.

На нето основа работните места беа креирани од приватниот сектор, каде бројот на вработени се зголеми за 6,9%, додека во останатиот дел од економијата имаше пад на вработеноста за 0,8%. Анализирани според економскиот статус на вработените, се забележува значителен раст на бројот на работници (т.н. вработени кај работодавач) од 7,9%. Ова зголемување на бројот на работниците делумно може да се објасни преку мерките на Владата за формализирање на бизнисите и намалувањето на сивата економија. Истото делумно е и резултат на воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата, што придонесе за намалување на даночното оптоварување по вработен од една страна, но и преку воведувањето на интегрирана наплата на социјалните придонеси и хармонизирање на базите на податоци, со што се намалија можностите за манипулација, односно избегнување на регистрацијата на вработените.

Гледано според економскиот сектор, највисок раст на вработеноста во вториот квартал од 2009 година на годишна основа беше забележан во секторот услуги (11,5%). Најголем пад на вработеноста (5,2%) се забележува во примарниот сектор, додека во секторот индустрија намалувањето на вработеноста е незначително, (само 0,3%). Намалувањето на вработеноста во земјоделството е следено со раст на аутпутот, што укажува на висок раст на продуктивноста (8,4%). Имено, продуктивноста во земјоделството е највисока во споредба со останатите сектори. Просечниот раст на продуктивноста во економијата изнесуваше -5,9%.

Анализирано според возрастни категории, бројот на вработени/стапката на вработеност порасна најмногу кај примарната возрастна група (25-49 години) за 2,4% и изнесува 56,5%. Кај најмладата возрастна група имаше незначителен раст на вработеноста од 0,5%, при што стапката на вработеност достигна 16,1%. Ниската стапка на вработеност кај младите ја истакнува неповолната положба на овие лица на пазарот на трудот, тие тешко наоѓаат прво вработување и затоа најчесто се решаваат да го продолжат своето образование.

Од друга страна, растот на бројот на вработени е највисок кај лицата со високо образование - 12,2%, кај лицата со средно образование растот изнесува 5,4%, додека кај лицата со примарно образование и помалку, регистриран е пад на вработеноста за 1,3%.

¹¹ Според ILO (MOT) дефиниција, работоспособно население е население на возраст 15-80 години. Според Еуростат, пак, се смета населението на возраст 15-64

Стапката на невработеност го достигна најниското ниво од 2003 година, изнесувајќи 31,9% во вториот квартал од 2009 година, што претставува пад од 1,9 п.п. во однос на истиот квартал претходната година. Бројот на невработени беше понизок за 4,1%. Гледано според школската подготовка, највисока стапка на невработеност (38,9%) имаат лицата со примарно и пониско ниво на образование, која е пониска за 1,6 п.п. споредено со истата во вториот квартал од 2008 година. Кај лицата со секундарно (средно) образование има пад на стапката на невработеност од 2,4 п.п. изнесувајќи 30,9%, додека за лицата со високо образование стапката на невработеност е зголемена за 0,5 п.п., на 22,9%.

Намалувањето на стапката на невработеност делумно се објаснува со намалување на сивата економија, односно вклучување во системот на дел од оние работници кои и досега работеле, но не биле регистрирани. Од друга страна, и покрај тоа што бројот на вработени се намалува во секторите кои се директно погодени од економската криза, останатите сектори бележат раст на истите.

4.3.2. Реформи во образованието

Основно образование. Во насока на обезбедување квалитет на образовниот и наставниот процес усвоени се Законот за измена и дополнување на законот за Државна просветна инспекција, Законот за изменување и дополнување на законот за Бирото за развој на образованието, Законот за изменување и дополнување на законот за стручно образование и обука.

Со донесувањето на Предлог - Законот за изменување и дополнување на законот за државниот испитен центар, ќе се делегираат надлежностите кои се неопходни да ги спроведува Државниот испитен центар во врска со реализацијата на целиот процес на екстерното проверување на постигнувањата на учениците и наставниците од основните и средните училишта.

Преку измените на Законот за Државна просветна инспекција ќе се овозможи интегралната евалуација, која е во надлежност на Државниот просветен инспекторат, да се спроведува секоја трета година.

Со Законот за учебници за основното и средното образование, започнувајќи од учебната 2009/2010 година, се предвидени бесплатни учебници за сите ученици во основните и средните училишта во Република Македонија, кои досега беа доделувани само на децата од социјално загрозени семејства.

Средно образование. Со учебната 2008/2009 година се вовеле задолжително средното образование, и притоа се пристапи кон обезбедување на рамномерен регионален развој во средните училишта преку обезбедување на соодветна опрема за одвивање на наставата во училиштата.

Стручно образование и обука. Центарот за стручно образование и обука согласно анализите на пазарот на трудот кои ги врши на годишно ниво, се насочи кон изготвување стандарди на занимања, наставни и испитни програми за одредени дефицитарни занимања.

Центарот за стручно образование и обука во соработка со British Council и странски експерти во текот на првата половина на 2009 година ја изготви Методологија за изготвување на стандарди која преставува основа за изготвување на стандарди на занимања. Преку Инструментот за претпристапна помош во текот на 2010-2012 година ќе се реализираат неколку проекти кои имаат за цел унапредување на стручното образование преку изготвување стандарди за професионални квалификации во две и три-годишното средно стручно образование, реформа на курикулумот за две и три-годишното средно стручно образование, обуки за имплементација на реформираните курикулуми за две и три-годишно средно стручно образование.

Образование на возрасни. Во делот на образованието за возрасни во текот на 2008 година, од страна на Владата на Република Македонија беше донесена одлука за формирање на Центарот за образование на возрасни а во тек е подготовка на текст на Закон за работничките универзитети. Со овој закон ќе се уредат надлежностите на овие универзитети во спроведување на основно образование за возрасни лица, стекнување на прво ниво на квалификации, како и обезбедување на неформалното образование. Во делот на неформалното образование

активности беа превземени и од страна на Проектот „Доживотно учење“ од КАРДС програмата, при што во текот на 2009 година беше формирана работна група која изготви модуларни пакети за описменување и стекнување на одредено ниво на квалификации со кои ќе бидат опфатени околу 200 луѓе од руралните средини и ранливите групи.

Во рамките на Инструментот за претпристапна помош во текот на 2010-2012 година, преку реализација на соодветни проекти, ќе бидат искористени средства за јакнење на капацитетите на Центарот за образование на возрасни, развивање програми за образование на возрасни и развој на програми за описменување и завршување на основното образование за социјално ранливи групи.

Национална агенција за европски образовни програми и мобилност. Националната агенција за европски образовни програми и мобилност, Скопје, со своето основање има донесено Статут, Правилник за систематизација на работни места на Националната агенција, Колективен договор на ниво на работодавец и Правилник за организација на Националната агенција. Освен Колективниот договор на ниво на работодавец, останатите акти беа ревидирани согласно насоките дадени од страна на Европска Комисија-Генерален Директорат за Образование и култура.

Во согласност со Водичот на Националните Агенции донесен од страна на Европската Комисија и останатите акти на Европската Комисија во кои се уредува имплементирањето на програмите „доживотно учење“ и „млади во акција“, Националната агенција веќе во финална верзија ги изготвува: Правилник за организација на работата на Националната агенција, Правилник за спроведување на јавни набавки, Правилник за опис и попис на работните места, Правилник за начинот на имплементирање на Програмата за Доживотно учење, Правилник за начинот на имплементирање на Програмата Млади во акција и Водичи за апликанти кои се наменети за двете програми.

Високо образование. Во рамки на високото образование, Република Македонија преку проектот за „Доживотно учење“ од КАРДС програмата и проектот на ТЕМПУС за високото образование, а со цел обезбедување на мобилност на студенти и мобилност на пазарот на трудот, работи на изготвување на Национална рамка на квалификации согласно Европската рамка на квалификации во контекст на доживотното учење. Со усвојувањето на Националната рамка на квалификации, ќе биде олеснето движењето на работната сила на пазарот на трудот во и надвор од границите на Република Македонија.

Во Република Македонија со цел овозможување поголема достапност на граѓаните кон високото образованите институции, и со цел намалување на невработеноста и креирање на кадри согласно потребите на пазарот на трудот, беа формирани нови универзитети и беа отворени повеќе дисперзирани студии во рамки на веќе постоечките универзитети.

Министерството за образование и наука ќе биде надлежно тело за усвојување и имплементација на Законот за признавање на професионалните квалификации согласно Директивата 36/2005 на Европската Комисија. Признавањето на професионалните квалификации е тесно поврзано со признавањето на општите квалификации од Националната рамка на квалификации, како и процесот на вреднување на завршено соодветно образование.

Во 2009 година беше формиран Универзитет за информатички технологии во Охрид а во рамки на државниот Универзитет „Св.Климент Охридски“ –Битола, беше формиран нов Факултет за ветеринарна медицина, Техничко-технолошки факултет, како и Правен факултет во Кичево со дисперзирани студии во Битола.

Од страна на Одборот за акредитација во 2009 година беа акредитирани 9 нови факултети, 3 нови приватни универзитети и 130 нови акредитирани студиски приограми.

Планирани реформски активности во областа на образованието:

1. Оспособување за вработување на возрасните лица кои не завршиле образование за прво ниво на стручни квалификации;

2. Преквалификација и доквалификација, оспособување и обука на вработени и возрасни лица и
3. Описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои издржуваат затворска казна во казнено поправните установи во РМ.

4.3.3. Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија

Основна цел на политиката на вработување во Република Македонија е натамошно подобрување на функционирањето на пазарот на труд и поголемо совпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила. Притоа, политиката е главно насочена кон три елементи:

- Натамошно подобрување на законската регулатива и нејзина имплементација;
- Зголемување на капацитетот на институциите на пазарот на работна сила и
- Спроведување на активни мерки на пазарот на труд со кои се дејствува врз знаењето и квалификациите на понудената работна сила или пак се субвенционира вработувањето на ранливите групи на население.

Во почетокот на 2009 година, Владата на Република Македонија го усвои Националниот акционен план за вработување 2009-2010. Овој документ е подготвен во рамките на КАРДС Проектот- Политики за вработување 3, согласно новите Интегрирани насоки за пораст на работни места на ЕУ. Во Националниот акционен план за вработување 2009-2010 се содржани главните предизвици на пазарот на трудот, како и планираните програми, проекти и активности кои ќе овозможат реализирање на целите содржани во Националната стратегијата за вработување 2010 година, Програмата за работа на Владата на Република Македонија и други стратешки документи. Исто така, Владата на Република Македонија формираше тело составено од претставници од институциите кои беа инволвирани во изработка на Националниот акционен план за вработување, со цел обезбедување на континуитет во подготовката на политики и мерки за вработување, евалуација на политиките за вработување и следење на нивната имплементација.

Во Националната стратегија за вработување е предвидено остварување на општа стапка на вработеност од 48% во 2010 година, стапка на вработеност на жените од 38% и стапка на вработеност на постари лица од 33%. Во таа насока, Владата на Република Македонија континуирано ги зголемува средствата кои се одвојуваат за финансирање на активните мерки за вработување, со истовремено подобрување на видот и опфатот на мерките, а со цел зголемување на ефикасноста во смисла на интегрирање на целните групи кои потешко можат да се вклучат на пазарот на труд (долгорочно невработени, жени, млади, ранливи групи, постари лица) и зголемување на можностите на овие лица да најдат работа. Покрај преземање на мерки на национално ниво за зголемување на вработеноста, голем придонес за отворање на нови работни места се остварува преку подготовка на локални акциски планови за вработување.

Во текот на 2009 година согласно Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2009 година, се имплементираа повеќе активни програми и мерки за вработување насочени кон различни ранливи целни групи на невработени лица и тоа:

- Поддршка за самовработување (насочени кон долгорочно невработени лица, жени и млади лица до 27 години);
- Формализација на постојни бизниси;
- Подготовка за вработување (преквалификација или доквалификација);
- Субвенционирање на вработување (ранливи групи);
- Јавни работи;
- Програма за практиканство како поддршка за прво вработување (на млади лица до 27 години и млади лица кои се во завршна фаза на студии) и
- Економско јакнење на жени жртви на семејно насилство и поддршка за вработување на Роми.

Во 2009 година продолжи имплементацијата и на Програмата за самовработување со кредитирање, согласно која се одобруваат кредити на определени категории на лица. За оваа програма беа издвоени 6 милиони евра како кредитна поддршка за основање бизниси, при што ќе се вработат 2.000 невработени лица од целните групи. Кредитите во износ од 3.000 евра по вработување на невработено лице се со каматна стапка од 1% на годишно ниво и рок на отплата од 3 години.

Вкупно за активните програми и мерки за вработување за 2009 година (Оперативен план и Програма за самовработување со кредитирање) се издвоени 1.185,1 милиони денари (0,29% од БДП), што споредено со 2008 година претставува пораст од од 79%. Со тоа во 2009 година зголемен е и бројот на опфатени лица со активните програми за вработување во однос на 2008 година, и тоа за 60%.

Во рамките на КАРДС Проектот „Политики за вработување - трета фаза“, кој заврши во мај 2009 година, се организираа и обуки за надлежните органи и институции и социјалните партнери, во врска со основните принципи на европските политики, информации за пазарот на трудот и менаџмент на грантови шеми.

Модернизација на Агенција за вработување на Република Македонија. И во текот на 2009 година продолжија активностите за јакнење на капацитетите на АВРМ, како една од најважните институции на пазарот на трудот, и тоа:

- Изработен е новиот модел на услуги за АВРМ, за што е подготвен Прирачник;
- Изработени се вкупно 11 Локални акциони планови за вработување;
- Вработените во АВРМ беа дополнително обучени за Анализа на потребите од вештини;
- Изготвени се информативни материјали во согласност со Новиот модел на услуги на АВРМ;
- Ажуриран е среднорочниот план за обука за АВРМ, особено во согласност со потребите на Новиот модел на услуги на АВРМ;
- Спроведена е екстензивна програма за обука за воведување на Новиот модел на услуги во организацијата на АВРМ;
- Во АВРМ се донесе ISCO88 системот за класификација на занимања;
- Дизајниран е модел за вршење мониторинг на имплементацијата на Активните мерки на пазарот на труд и
- Обезбедени се препораки за изготвување на активните мерки на пазарот на труд.

4.3.4. Реформа на трудовото законодавство

Од мај 2008 година до септември 2009 година се реализираше Твининг проектот „Преглед на националното трудово законодавство“, финансиран од ЕУ, а раководен од ЕАР. Целта на проектот беше подобрување на капацитетот во јакнењето на пазарот на трудот и усогласувањето на националното трудово законодавство во областа на трудовото право, антидискриминацијата и еднаквиот третман, како и здравјето и безбедноста при работа, со законските прописи на ЕУ, како дел од подготовките за пристапување во ЕУ.

Согласно препораките на Меѓународната организација на трудот, Европската комисија и меѓународни експерти во измените на Законот за работните односи во октомври 2009 година се утврдија нови критериуми за утврдување на репрезентативноста на синдикатите и здруженијата на работодавачите и постапка за утврдување на репрезентативноста. Исто така, во овие измени се изврши целосно усогласување со Директивата 2003/88/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот на Европа, за извесни аспекти за организирање на работното време. Покрај тоа, се дефинираа работите во врска со условите, начинот и постапката за работа со скратено работно време под посебни услови. Со ова се создаваат нормативно правни предуслови за континуирано и поефикасно функционирање на социјалниот дијалог.

Продолжи процесот на основање на агенции за привремени вработувања, при што од вкупно 27 регистрирани, 3 се регистрирани во 2009 година. Од новорегистрираните агенции, 2 се со

лиценца “В”, со можност за склучување до 100 договори за вработување и 1 со “А”, со можност за склучување над 250 договори за вработување.

Планирани активности. Во наредниот среднорочен период од страна на МТСП се планираат повеќе активности за подобрување на функционирањето на пазарот на труд, во насока на поттикнување на вработувањето, намалување на невработеноста, како и реформирање на правната рамка со цел зголемување на флексибилноста на пазарот на труд и поголема усогласеност на домашната со ЕУ легислативата.

Во рамки на политиките за вработување на пазарот на труд во наредниот среднорочен период се планира:

- Донесување на нов Оперативен план за активни мерки за вработување,
- Изработка на Национална стратегија за вработување 2011-2015,
- Изработка на Национален акционен план за вработување 2011-2012 и
- Спроведување на обуки и активности за развој на капацитетите на МТСП и останатите институции на пазарот на трудот за долгорочно планирање на пазарот на трудот.

Како дел од реформите на трудовото законодавство се планираат измени на Законот за работните односи, измени на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, Измени на законот за агенции за привремени вработувања.

4.3.5. Ефекти од воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на вработените

Елементи на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на вработените

Со цел намалување на вкупното даночно оптоварување на работната сила, стимулирање на вработеноста и формализирање на неформалната вработеност Владата на Република Македонија, од 01.01.2009 година, спроведе суштинска реформа која опфаќа:

- Воведување на концепт на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на работниците со истовремено вклучување на надоместоците за храна и превоз;
- Намалување и хармонизирање на најниската основица за плаќање на социјални придонеси од 65% на 50% од просечната плата и воведување на највисока основица за плаќање на социјалните придонеси;
- Намалување на стапките на социјалните придонеси од 32,0% во 2008 година на 22% во 2011 година (27,9% за 2009 и 26,5% за 2010 година) и
- Интегрирана наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход во Управата за јавни приходи.

Придобивки од воведувањето на концептот на договарање, пресметка и исплата на бруто плата на вработените

Со воведувањето на концептот на исплата на бруто-плата на работниците, се остварија повеќе придобивки, како од аспект на работодавачите, така и од аспект на работниците и системот воопшто.

По воведувањето на концептот на исплата на бруто-плата, единствениот трошок на работодавачот е платата на работникот. Со новиот систем намалено е даночното оптоварување на платите поради намалените стапки на социјалните придонеси и намалената минимална основица, особено кај најниските нивоа на плати. Исто така, поедноставена е пресметката на плати, со што се намали административниот товар на работодавачот. Значи, од аспект на работодавачот, се создаде транспарентен систем во кој работодавачот во моментот на склучување на договорот за работа е свесен за тоа колку изнесува неговиот трошок за работникот. Со интегрирањето на наплатата се намалија трошоците, како и времето потребно за пополнување на обрасците за пресметка на плата и на налозите за плаќање. Истовремено се

штеди на време и при поднесувањето на пријавата за плати, која воедно може да се достави и по електронски пат.

Со промена на концептот се стеснија маргините за можна манипулација од страна на работодавачот во насока на избегнување на обврската за плаќање на придонеси, со тоа што директен обврзник за плаќањето на придонесите е работникот, а обврската за плаќање е врзана со исплата на плата. Работодавачот ги уплатува придонесите во име и за сметка на работникот. Исто така, усогласувањето (вкрстувањето) на базите на податоци од различните фондови и Управата за јавни приходи овозможи ажурно да се подмируваат сите обврски кон фондовите, затоа што со новиот систем не постои можност да се исплати еден придонес, а да не се плати другиот, што во практиката се случуваше во изминатиот период или да се исплати плата, а да не се уплатат придонесите и персоналниот данок на доход (ПДД). Истото значително придонесува за зголемување на социјалната сигурност на работниците.

Успехот на оваа реформа може да се измери преку ефектот врз вработеноста, платите и наплатата на придонесите од задолжително социјално осигурување.

Стапката на вработеност по квартали во 2009 година бележи тренд на пораст, при што од 37,3% во четвртиот квартал во 2008 година, истата порасна на 37,8% во првиот квартал од 2009 година и 38,8% во вториот. Доколку се елиминира влијанието на сезонските фактори, се забележува квартален раст на бројот на вработени за 8.102 лица во прв квартал и 9.635 лица во вториот квартал од 2009 година. Од друга страна, кај стапката на невработеност се забележува опаѓачки тренд во анализираниот период, односно истата се намалува од 33,5% во четвртиот квартал од 2008 година, на 32,7% во првиот и 31,9% во вториот квартал од 2009 година.

Во услови на економска криза, зголемувањето на вработеноста и намалувањето на невработеноста делумно може да се објасни со мерките кои се спроведоа со реформата. Од една страна, дел од регистрираните невработени лица, кои функционираа во сивата економија, се вклучија во системот како резултат на усогласувањето на базите на податоци на ФПИОМ, ФЗОМ, АВРМ и УЈП, а од друга страна и заради намалувањето на даночното оптоварување, што го прави неисплатливо за работодавачот да не ги пријавува своите вработени.

Според податоците за *нето и бруто платите* објавени од Државниот завод за статистика (ДЗС) повторно може да се истакне позитивниот ефект на концептот бруто плата. Според податоците на ДЗС, просечната месечна нето-плата за јануари 2009 година (првата плата од воведувањето на реформата) се зголеми за 13% во споредба со декември 2008 година. Зголемувањето се должи на вклучувањето на надоместокот за храна и превоз во бруто платата на вработените. Во исто време, порастот на бруто-плата во јануари 2009 година во споредба со декември 2008 година изнесуваше само 4,5%. Овој низок процент може да се забележи и кај секторите со најнизок личен доход, додека намалување на бруто платата во јануари 2009 година можеше да се забележи во секторите со повисоки плати, што се должи на воведувањето на највисока основица за пресметка на придонеси во износ од четири просечни плати, така што на делот од платата над овој износ обврзниците не плаќаат придонеси.

По иницијалниот раст на платите во јануари 2009 година, како резултат на реформата, следните месеци не се забележува значително зголемување или намалување на платите, туку истите следат стабилен тренд.

Движењето на платите, кумулативно во периодот јануари-август 2009 година (последни расположиви податоци), може да се забележи раст од 27,1% на просечно исплатената месечна нето плата, во споредба со истиот период минатата година. Кумулативниот раст на бруто платата во анализираниот период изнесува 17,1%, при што во секторите со низок личен доход, се забележува мал или воопшто нема раст на бруто платата.

Во јануари 2009 година, само 2,6% од вработените не примиле плата, што претставува намалување од 4,9 п.п. во споредба со декември 2008 година. Процентот на неисплатени плати бележи стабилен тренд и истиот во август 2009 година изнесува 3,7%, што е за 4 п.п. помалку во споредба со истиот период од лани.

Целта на реформата е постигната, односно надоместокот за храна и превоз е вграден во бруто платата, без значително зголемување на трошоците на работодавачот (релативно, во однос на нето-платите трошоците се намалуваат). Во исто време, значително е зголемена социјалната сигурност на работниците и стапката на вработени кои не примиле плата во текот на 2009 година е на историски најниско ниво.

Во однос на наплатата, во периодот од јануари-септември 2009 година, по основ на придонеси од задолжително социјално осигурување од плата, остварен е приход повисок за 1,8% во однос на планираниот и повисок за 10,9% во однос на остварениот приход во истиот период од 2008 година, што е доказ за позитивното влијание од интегрирањето на наплата на социјалните придонеси и персоналниот данок на доход од плати и намалувањето на стапките на придонесите од задолжително социјално осигурување врз наплатата на придонесите.

Вкупниот приход по основ на придонес за пензиско и инвалидско осигурување во првите девет месеци од 2009 година е повисок за 3% од планираниот и за 15,6% од остварениот приход во истиот период лани.

Кај наплатата на придонесот за здравствено осигурување поради поголемото намалување на стапката по која се плаќа придонесот (од 9,2% во 2008 година на 7,5% во 2009 година), вкупниот приход остварен по основ на овој придонес во периодот од 01.01 до 30.09.2009 година е помал за 1% од планираниот, но повисок за 0,6% споредено со остварениот приход во истиот период од 2008 година.

Кај придонесот за осигурување во случај на невработеност, регистрирано е намалување на вкупниот приход од 0,5% во споредба со планираниот, но постои зголемена наплата на истиот за 5,2% во однос на истиот период лани. Стапката на придонесот за осигурување во случај на невработеност се намали од 1,6% на 1,4% во 2009 година.

Во периодот јануари-септември 2009 година, остварен е понизок вкупен приход од ПДД за 0,65% во однос на планираниот и повисок за 2,7% во однос на остварениот во истиот период од 2008 година.

Зголемените приходи по основ на наплата на придонеси од задолжително социјално осигурување и ПДД од плати и други лични примања, особено во услови на криза, претставуваат уште еден доказ за успешноста на реформата и постигнатите цели кои со неа беа зацртани.

4.3.6. Пензиска реформа

Социјалната сигурност на граѓаните на Република Македонија е уставна обврска на државата а пензиското и инвалидско осигурување претставува негова носечка компонента .

Транзицијата кон пазарна економија предизвика намалување на бројот на активни осигуреници од една страна и зголемување на бројот на пензионерите од друга страна, што доведе до намалување на соодносот помеѓу осигурениците и пензионерите и зголемен финансиски притисок врз задолжителниот државен пензиски систем, како и до зголемување на трошоците за пензиите како процент од БДП.

Системот со тековно финансирање (Pay As You Go) е многу чувствителен на соодносот помеѓу осигурениците и пензионерите, бидејќи постои опасност од неможност на исплата на пензии, заради недоволните средства од тековните осигуреници. Со цел да се избегне истото, во Република Македонија во 2000 година се воспостави нова основа за севкупниот пензиски систем, со воведување на три пензиски столба. Со воспоставувањето и егзистирањето на повеќестолбен пензиски систем, како комбинација од јавен (тековно финансиран пензиски систем) и капитално (однапред) финансиран, се зголемува сигурноста на поединецот заради диверзификација на ризиците со обезбедување на пензиите од два или три извори, како и сигурноста на системот, преку постигнување на солвентност на пензискиот систем, долгорочно зголемување на националните заштеди, развој на финансискиот пазар и пораст на економијата.

Структурата на постојниот пензиски систем во Република Македонија се темели на три столба. Првиот столб го сочинува државниот Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија (ФПИОМ) и е финансиран на тековна основа. Државниот пензиски фонд обезбедува

остварување на права од пензиско и инвалидско осигурување во случај на старост, инвалидност и смрт, што значи дека исплатува дел од старосната, инвалидска, семејна и минимална пензија.

Придонесот за пензиско и инвалидско осигурување за 2009 година изнесува 19% од плата, а во наредните години предвидено е намалување и тоа на 18% во 2010 година и 15% во 2011 година. За членовите на едностволбниот систем, вкупниот придонес останува во ФПИОМ, додека за членовите на двостолбниот систем, придонесот се распределува на следниов начин: 65% во ФПИОМ, додека 35% во приватните пензиски фондови.

Со цел поттикнување на развојот на капитално финансирано пензиско осигурување се овозможи либерализација на пазарот на капитално финансирано пензиско осигурување, со можност за влез на нови друштва преку отворен процес на лиценцирање.

Во согласност со препораките од Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Македонија за 2008 година, во април 2009 година беше донесен Законот за изменување и дополнување на Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, со што се овозможува поголема диверзификација на средствата при нивното инвестирање и поголем избор на компании при инвестирањето на средствата од страна на друштвата, како и инвестирање на поголем обем на средства на пензиските фондови во странство. Секако, со Законот и подзаконските акти е регулирано дека при инвестирање на средствата од приватните пензиски фондови задолжително треба да се има предвид ретингот на акцијата во странство и критериумите на капиталот. Исто така, со овој закон се започна примената на системското решение за чувар на имот на задолжителните пензиски фондови, односно пренесување на улогата на чувар на имот во деловните банки. Имено, Народната банка на Република Македонија ја имаше оваа улога само како преодно решение до развој на капацитетите на деловните банки за вршење на обврските на чувар на имот.

Третиот столб започна да функционира од крајот на 2008 година, со што се создаде можност работодавачите да воспостават професионални пензиски шеми за своите вработени и можност физички лица, без разлика дали се вработени или невработени, да уплаќаат во пензиски фонд, за себе или за трети лица. Со воведување на третиот столб се овозможи обезбедување на повисок степен на приходи во старост, со што се зголемува материјалната сигурност во староста и опфатот на лицата кои се социјално обезбедени. Во текот на 2009 година издадени се првите две дозволи за вршење на дејност управување со доброволни пензиски фондови.

4.4. Земјоделство

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Македонија за Европската Унија. Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 претставува инструмент за развој на македонското земјоделство и руралните области. Истата, овозможува и воспоставување база за поддршка на оперативни планови за земјоделство и рурален развој, особено Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој (ИПАРД).

Во 2009 година беа донесени Програмата за унапредување на рибарството и аквакултурата и Националната стратегија за лозарство и винарство, како стратешки документи. Во 2010 година планирано е да се донесат повеќе значајни документи во правец на унапредување на земјоделски сектор, меѓу кои позначајни се:

1. Заедничка основна програма за одгледување добиток за период од 10 години
2. Програма за зачувување на биолошката разновидност во сточарството (биодиверзитет) за период од 7 години
3. Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата во Република Македонија за период од 12 години
4. Програма за финансиска поддршка во земјоделството за 2010 година и
5. Програма со мерки за унапредување на развојот на рибарството и аквакултурата во 2010 година.

МЗШВ ги усвои следните стратешки цели, како основа за земјоделски и рурален развој и формулирање на земјоделската политика:

- Зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарма;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

Значителното учество на работната сила во земјоделството (околу 20%) укажува на земјоделскиот карактер на земјата. Во одредени рурални средини каде што голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен, се забележува недостиг од работна сила, особено квалификувана.

4.4.1. Реформи во земјоделско земјиште

Со новиот Закон за земјоделско земјиште се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште, се регулираат мерките за користење на земјиште во државна сопственост, понатаму окрупнување на обработливите површини, спроведување на агро-технички и агро-мелиоративни мерки, спречување на ерозијата, загадување и заразување на земјоделското земјиште, регулирање на начинот на времена и трајна пренамена и др.

Во таа насока се продолжи соработката со проектната единица за зајакнување на земјоделството и влез во Европската Унија финансиран од Светска Банка. Исто така, успешно беше имплементиран проектот за комасација Емералд, чија основна цел е поддршка на Владата на Македонија при воспоставување на главните развојни насоки за сеопфатен рурален развој, како и воспоставување и развој на пазарот на недвижности. Во јануари 2010 година се планира отпочнување на проектот Стимералд, како продолжение на Емералд, со цел изработка на стратегија за рурален развој и институционално зајакнување

4.4.2. Рурален развој

МЗШВ реализира кохерентна рурална развојна политика со изготвена Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2009 година и Програма за изменување и дополнување на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2009 година, како и Уредба за изменување и дополнување на Уредбата за спроведување на политиката за рурален развој.

Покрај тоа, воспоставени се внатрешни процедури на *Телото за управување со ИПАРД* акредитирани од страна на Националниот координатор за авторизација и од страна на Европската Комисија и воспоставен е предлог на внатрешни процедури за реализација на Техничката мерка од ИПАРД-Програмата. Исто така, модификуваната ИПАРД Програма е дополнета со измени во релевантното национално и европско законодавство и воведена е дополнителна финансиска алокација од Европската Унија во износ од 14 милиони евра за 2011 година. Следствено на тоа, изготвена е програма за користење на средствата од ИПАРД Програмата за период 2007-2013 и воспоставен е систем за следење на спроведување.

Со оглед на мултифункционалниот карактер на земјоделската дејност, од аспект на заштита на животната средина, во 2009 година изработен е Код за Добра земјоделска и хигиенска пракса.

Во 2010 година на полето на руралниот развој се планираат повеќе активности:

- Програма за финансиска поддршка на руралниот развој 2010;
- изменување и дополнување на Уредбата за спроведување на политиката за руралниот развој за 2010 година;
- Ревизија на внатрешни процедури за реализација на Техничката мерка од ИПАРД Програмата во Телото за Управување со ИПАРД од аспект на акредитацискиот процес;
- Воспоставување на внатрешни процедури за агроеколошки мерки и „ЛЕАДЕР“ мерката;
- Измени и дополнувања на ИПАРД Програмата (трета редовна модификација 2010);

- Измена на подзаконски акти за спроведување на ИПАРД Програмата (2010);
- Организирање на состаноци на меѓуресорското тело за рурален развој;
- Изработка на Агро-еколошка Програма (2010-2013);
- Ревизија на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 во делот за рурален развој;
- Изработка на Национална програма за рурален развој (2011-2013);
- Воспоставување на неопходните системи за следење на реализацијата на агро-еколошки мерки;
- Реализација на состаноци на Комитетот за следење на ИПАРД (најмалку два пати годишно-пролет и есен);
- Реализација на состаноци на Управувачки Комитет за проценка на ИПАРД Програмата (најмалку два пати годишно);
- Реализација на состаноци на Работна група за координација на активностите за информирање и публицитет на ИПАРД Програмата (најмалку еднаш месечно);
- Изработка и спроведување на Годишен план за комуникација со јавноста за ИПАРД Програмата;
- Воспоставување на пилот рурална мрежа во Република Македонија;
- Уредба за видовите на дејности кои можат да се вршат како дополнителни дејности на семејните земјоделски економии и нивниот обем;
- Уредба за утврдување на критериуми за подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност;
- Добра земјоделска и хигиенска пракса;
- Информација за социо-економски испитувања на недоволно развиени подрачја;
- Список на подрачја со ограничени можности за земјоделска дејности;
- Воспоставување на Национален комитет за создавање и трансфер на знаења;
- Воспоставување на систем за постојано доживотно едуцирање, дополнителна обука и предквалификации на земјоделците и
- Информација за користење на средствата од земјоделскиот дисконтен кредитен фонд (полугодишна и годишна).

4.4.3. Фитосанитарна политика

Фитосанитарната политика ја уредуваат три закони: Законот за здравјето на растенијата, Законот за производи за заштита на растенијата и Законот за ѓубрива. Сите закони се во согласност со ЕУ мерките и стандардите. За целосно заокружување на правните рамки потребно е да се изработат подзаконски акти кои произлегуваат од горенаведените закони.

Фитосанитарната инспекција која беше во состав на Фитосанитарната управа премина во Државниот инспекторат за земјоделство и со тоа инспекцискиот надзор над спроведувањето на законите го врши Државниот инспекторат за земјоделство. Фитосанитарната управа во 2009 година во континуитет спроведуваше мерки за сузбивање и локализирање на нови појави, сузбивање на каламитетни и појави со јак интензитет, намалување на нивниот потенцијал за наредните години, намалување на економските штети и обештетување на сопствениците за уништените растенија и производи.

Законот за здравјето на растенијата е апроксимиран со Директивата 2000/29 ЕС, а во 2009 година донесена е и Програмата за Здравјето на растенијата.

Законот за производи за заштита на растенијата е апроксимиран со Директивата 91/414 ЕС.

Воведен е едношалтерскиот систем - exit за издавање на одобренја за увоз на производи за заштита на растенијата.

Во 2009 година врз основа на Законот за ѓубрива кој е апроксимиран врз основа на Регулативата 2003/2003 ЕС, согласно НПAA Фитосанитарната управа ги има изработено следниве подзаконски акти:

- Правилник на неоргански ѓубрива и
- Правилник за постапката и документацијата за евидентирање и содржината на евиденцијата за ѓубривата кои се увезуваат.

Во 2009 година Фитосанитарната управа ја прифати односно ја имплементира Листата Анекс 1 на активни супстанции кои се одобрени за користење во производи што се применуваат за заштита на растенијата на територијата на Европската унија со дефинирани услови во одлука за користење објавени согласно со Анексот I од Директивата 91/414 ЕС. Воедно, со горенаведеното се повлекуваат од промет и употреба производите за заштита на растенијата во Република Македонија кои содржат една или повеќе активни супстанции кои не се вклучени во Листата Анекс 1. За да се отпочне со процесот на регистрација и пререгистрација согласно ЕУ мерките и стандарди потребно е донесување на преостанатите Анекси II, III, IV, V, и VI од Директивата 91/414 ЕС, кои ќе бидат донесени и објавени заедно во пакет за да се заокружи правната рамка по однос на Законот за производи за заштита на растенијата до крајот на тековната година.

Постапката по која ќе се врши обработка на документите за оценување на активната супстанција и постапката за оценување на производите за заштита на растенијата е согласно униформните принципи за оценување по Анекс VI од Директивата 91/414 ЕС, кои се единствени принципи за процена и одобрување на производи за заштита на растенијата согласно со принципите на ЕУ.

Фитосанитарната управа на крајот на 2009 година отпочна со процесот на регистрација и пререгистрација согласно униформните принципи на ЕУ. Исто така, производот за заштита на растенијата кој ќе биде пласиран на пазарот на Република Македонија ќе биде соодветно спакуван, декларирани и означен според прописите донесени врз основа на Законот за производи за заштита на растенијата и релевантните прописи на ЕУ.

Во периодот 2010-2012 година Фитосанитарната управа ќе преземе повеќе активности, меѓу кои: изработка на Мониторинг програми на штетни организми и нивна имплементација, изработка на Мониторинг програми за производи за заштита на растенијата и нивна имплементација, воведување на регистар на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други предмети и објекти, изработка и воведување на регистрите на производители на ѓубрива, поделно воспоставување на регистар на неоргански ѓубрива, регистар на органски ѓубрива, регистар на микробиолошките ѓубрива и регистар на биостимулатори, подобрувачи на почвата и воведување и имплементација на пасоши на растенија во Република Македонија. Со воведување и имплементација на пасоши на растенија би се постигнала, пред се, целосна контрола врз здравјето на растенијата во нашата земја, а со влегувањето на Република Македонија во ЕУ и извоз на растенија во земјите членки на ЕУ со кој документ-пасош на растенија ќе се гарантира здравствената исправност на растенијата. Со воведувањето на пасоши на растенија и пристапување на Република Македонија во Европската унија фитосанитарниот сертификат ќе биде заменет со пасоши на растенијата во земјите членки на Европската унија.

Во периодот 2010-2012 година согласно Законот за ѓубрива се планира изработка и воведување на регистрите на производители на ѓубрива, регистри за пласирање на пазар на големо и мало со кои ќе се пропише формата, содржината и начинот на водење на регистрите за ѓубрива на територијата на Република Македонија и изработка на подзаконски акти со кои ќе се уредуваат поблиските услови за магацините, условите за сместување и чување на ѓубривата и условите за заштита на живиотната средина.

4.4.4. Ветеринарна политика

Активностите во однос на понатамошно усогласување на националното законодавство од ветеринарната област преку донесување на останатите подзаконски акти предвидени со постоечките закони продолжи и во текот на 2009 година. До крајот 2009 година се очекува да бидат донесени уште два посебни закони и тоа Закон за ветеринарно медицински препарати и Закон за исхрана на животните.

Освен тоа, во 2009 година се изготви нов Закон за безбедност на храната, со чие донесување (крајот на 2009 или првата половина на 2010 година) ќе бидат укинати Законот за ветеринарно јавно здравство и Законот за безбедноста на храната и материјалите кои доаѓаат во контакт со храната. Според тоа, со неговото донесување ќе биде оневозможено преклопувањето на надлежностите во поглед на контрола на безбедноста на храната помеѓу две различни институции, односно МЗШВ - Управа за ветеринарство и МЗ - Дирекција за храна. Ова ќе овозможи ефикасно функционирање на системот за контрола на безбедноста на храната во согласност со барањата и стандардите на Европската Унија.

Заради ефикасна транспозиција на Европското законодавство и последователно можни измени на националното во ветеринарната област, во тек е изготвување на нова Стратегија за транспонирање на релевантното Европското законодавство. За таа цел, во втората половина на 2009 година беше спроведена TAIEХ експертска мисија. Во текот на нејзиното изготвување ќе бидат следени препораките на Европската комисија, добиени во текот на TAIEХ мисијата. Реализацијата на активностите (транспонирање и имплементација на релевантното законодавство) опфатени со Стратегијата имаат значително влијание во отпочнувањето на преговорите односно отворање на поглавјето 12.

Институционалното зајакнување на Управата за ветеринарство се спроведува со Претпристапна ЕУ помош (IPA) и тоа:

ИПА 2008: Целта на овој договор е да се обезбеди поддршка на Управата за Ветеринарство со цел за подобрување на целокупната способност и капацитет за имплементација на Европското законодавство и обврските од Претпристапното партнерство, со посебен акцент на капацитетот за транспонирање на ЕУ Законодавството во Националното законодавство, јакнење на инспекциските служби, контрола на болестите кај животните, воспоставување на систем за управување со и отстранување на отпадот од животинско потекло и воспоставување на систем за идентификација и регистрација на свињите.

ИПА 2009: Целта на овој проект е подобрување на институционалната рамка во однос на безбедноста на храна преку јакнење на постојниот систем на компетентни тела, имено Управата за ветеринарство, Фитосанитарната управа и Дирекцијата за храна, за да се обезбеди интегриран и мултидисциплинарен приод кој ќе ги опфаќа сите фази во ланецот на храна.

ИПА 2010: Со овој проект се предвидува понатамошно јакнење на институционалниот капацитет на надлежните органи за безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика.

Ветеринарен Информативен систем (ВИС). Неколку модули од системот се веќе равиени, додека останатите се во подготвителна фаза. Ветеринарниот Информативен систем значително ќе го подобри работењето на Управата за ветеринарство, вклучувајќи ги и ветеринарните инспекциски служби. Важно е да се напомене дека сите барања за неговото дизајнирање се врз основа на релевантното законодавство на ЕУ. ВИС-от ќе биде составен од функционално независни модули за вршење на ветеринарните активности. Комплетирањето на ВИС-от, како и интегрирањето со целокупниот Земјоделски информациски систем ќе се реализира во периодот 2009–2010 година, преку Проект за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ, со финансиска поддршка на Светска Банка, а дел од активностите се финансирани од ИПА.

Во рамки на Проектот за интегрирано гранично управување (Cards 2006 Regional program)-ветеринарна компонента е планирана изградба на инфраструктура за граничниот премин Табановце. Со помош на ИПА 2010 проектот планирана е изградба на граничниот премин Аеродром-Скопје. За горенаведените гранични премини планирана е и набавка на соодветна опрема за вршење ветеринарно-санитарни прегледи.

Имплементација на HACCP систем за храна од животинско потекло – HACCP кампања. За успешно спроведување на HACCP принципите од страна на операторите со храна од животинско потекло во текот на втората половина на 2009 година спроведена е HACCP кампања наменета за сите оператори со храна од животинско потекло, а посебно операторите кои сè уште немаат имплементирано HACCP систем во своите компании или се во процес на имплементација.

Прилагодување на производните капацитети за храна од животинско потекло кон ЕУ стандардите и нивна категоризација. Со цел исполнување на инфраструктурните и хигиенски ЕУ барања, Управата за ветеринарство изготви Програма за категоризација на објектите/операторите со храна од животинско потекло. Категоризацијата на објектите за храна и операторите за храна се врши од два аспекта: а) капацитетот за имплементација, во однос на барањата утврдени со Законот за ветеринарно јавно здравство кој е усогласен со Европското законодавство во поглед на исполнување на релевантните ЕУ стандарди и б) капацитетот за вршење на оценка на објектите кои поднесуваат барање за ИПАРД програмата, со цел да се обезбеди поддршка со ИПАРД програмата. Категоризацијата ќе овозможи утврдување на механизам за оценка на можностите одреден објект да ги исполнува ЕУ стандардите за безбедност на храна.

4.4.5. Семе и саден материјал

Во 2009 година е донесен Законот за селекционерски права кој е во согласност со критериумите по UPOV Конвенцијата, со што Република Македонија ќе стане рамноправна земја членка на UPOV. Овој закон овозможува на селекционерите на нови сорти на земјоделски растенија да ги заштитат своите авторски права, како во државата така и во други земји членки на оваа меѓународна организација. Од овој закон произлегуваат и подзаконски акти кои треба да се донесат во 2010 година.

Воведен е едношалтерскиот систем-exit за издавање на одобренја за увоз на семенски и саден материјал од земјоделски растенија.

Планирани активности за период 2010-2012 година од страна на Управата за семе и саден материјал се:

- Доделување на јавни овластувања на правни лица и лаборатории и склучување на договори со истите;
- Зголемување на финансиските средства во Програмата за семе и саден материјал за наредните три години, за да може Управата да ги спроведе планираните активности;
- Изменување и дополнување на Законот за семенски и саден материјал на земјоделски растенија, со цел негово успешно применување;
- Изготвување на преостанатите подзаконски акти од Законот за семенски и саден материјал на земјоделски растенија и изготвување на планираните подзаконски акти од Законот за селекционерски права;
- Спроведување на постапката за етикетање на семенскиот и садниот материјал во Република Македонија за поуспешна контрола на сертифицираниот семенски и саден материјал кој е ставен во трговија;
- Воведување на Европскиот каталог на сорти од земјоделски растенија, со намера да се смени асортиманот на сортите кои се барани на европските пазари;
- Спроведување на поголема контрола на семенскиот и садниот материјал во РМ, за да земјоделскиот производител се снабди со квалитетен и сертифициран семенскиот и садниот материјал;
- Изработка на Национална сортна листа, Препорачана сортна листа и Описна сортна листа на сорти од семенскиот и садниот материјал во Република Македонија и
- Формирање на Национална ген банка на Република Македонија во рамките на МЗШВ.

4.4.6. Меѓународна соработка

Во насока на поефикасно искористување на странската помош, како и идентификување на нови области за донаторска помош на краток и среден рок, беше изготвен нацрт документ насловен „Приоритети за донаторска помош во секторот земјоделство и рурален развој“. Документот е во согласност со „програмскиот пристап“ (Programme Based Approach) воведен во Република

Македонија од Секретаријатот за европска интеграција при Владата на Република Македонија во соработка со донаторите.

Идентификувани се пет приоритетни области за дополнителна донаторска помош, и тоа:

1. Програма за рурален развој
2. Програма за конкурентност на земјоделството
3. Програма за водостопанство
4. Програма за шумарство и
5. Програма за безбедност на храна

Тековна и планирана техничка помош. Во 2009 година се финализираа проектите финансирани од програмата CARDS Основање на систем за мониторинг и контрола на лозови насади (втора фаза), како и проектот за Воспоставување на национален систем за идентификација на животни (трета фаза). Во рамките на ГТЗ проектот “Воведување на ЕУ директиви во македонската земјоделска политика и поддршка на соработката во земјоделско-прехранбениот сектор со земјите во регионот” се реализираат активности од областа на приближување на земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија кон истиот на ЕУ, како и зајакнување на регионалната соработка во секторот. Проектот трае до декември 2009 година. Во март 2009 година заврши и проектот “Дефинирање и промоција на законска рамка за организација на производители”.

Проектот финансиран од Светска банка “Зајакнување на земјоделството и пристапување кон ЕУ” е во насока на создавање на модерен и конкурентен земјоделски сектор, кој има значајна економска и социјална улога, како и помош на земјата за зголемување на апсорпцискиот капацитет и спроведување реформите во земјоделскиот сектор.

Целта на проектот “Зајакнување на готовноста за заштита на националните шуми од пожар” (ФАО) е за превенција, следење, откривање, сузбивање и безбедност од шумски пожари, едукација и воспоставување на информативен систем за заштита од шумски пожари. Проектот трае од октомври 2008 до 2010 година.

4.5. Инфраструктура

4.5.1. Пазар на енергија

Владата на Република Македонија во 2009 година донесе Акционен план за натамошно усогласување на националното законодавство со законодавството на ЕУ во делот на електричната енергија и природниот гас, со цел да се утврдат активностите и одговорните институции за натамошно усогласување на националното законодавство со законодавството на ЕУ во делот на електрична енергија и природен гас. Предвиденото донесување на нов Закон за енергетика е само еден дел од активностите во овој Акционен план. Покрај тоа, значителен дел од активностите се поврзани со подзаконските акти.

Дел од подзаконските акти неопходни за непречено функционирање на електроенергетскиот сектор сеуште не се донесени, а дел треба да се усогласат со предвидениот нов Закон за енергетика како прилагодување на регулаторната рамка во електроенергетскиот сектор.

Инвестиции во енергетскиот сектор – Сигурност во снабдувањето со електрична енергија

Министерството за економија потпиша договор со Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ) за изготвување на Стратегија за развој на енергетиката. Во текот на изготвувањето на текстот на Стратегијата свој придонес, преку изготвување на коментари и сугестии, имаа Европската комисија, Секретаријатот на енергетската заедница, Светска банка и УСАИД. Кон Стратегијата за развој на енергетиката, согласно Законот за животна средина се изготвува Извештај за стратегиска оценка на животната средина. Со Стратегијата се утврдуваат

долгорочните цели за развој на поедини енергетски дејности за да се обезбеди сигурност во снабдувањето со енергија.

Во декември 2008 година се објави меѓународен јавен повик за пројавување на интерес за учество во постапка на претквалификација за изградба на ХЕЦ “Чебрен“ и ХЕЦ “Галиште“. Изградбата на двете хидроелектрични централи се предвидува дека ќе трае 8 години. Во првата фаза на претквалификација се пријавија три компании кои ги исполнија условите од претквалификацијата. Рокот за доставување на понуди е 31 март 2010.

Една од долгорочните цели на Владата на Република Македонија во енергетскиот сектор е зголемено искористување на обновливите енергетски извори во согласност со расположливите домашни ресурс, технолошкиот развој и вкупната економска политика. Согласно на тоа, во декември 2009 година, Владата отпочна со процедура за објавување четврт меѓународен јавен оглас за давање на концесија за користење на вода за производство на електрична енергија на 36 хидроелектрични централи, со поединечна инсталирана моќност од 50 до 5000 кв, односно вкупна инсталирана моќност од 250 МЊ и вкупно годишно производство од 1200 GWh.

Согласно заложбите на Владата на Република Македонија за изградба на национален гасоводен систем во Република Македонија, Владата преку Министерството за транспорт и врски нарача изработка на Физибилити студијата за гасоводен систем во Република Македонија со идеен проект, која ќе претставува своевидна стратегија за развој во сферата на гасификацијата, ќе ги дефинира стратешките услови и фазите за временска реализација на гасоводниот систем како и ќе ги дефинира соодветните приоритетни правци за негова најбрза реализација.

Покрај техничката ревизија, заради донесување на стратешки одлуки, давање на согласности и насоки за најбрза реализација на магистралните гасоводи, имајќи ги предвид државните политики, Владата на Република Македонија формира Меѓуминистерски Комитет (ММК) за следење на реализацијата и изработката на Физибилити студија со која се очекува да се добијат трасите за изградба на магистрални гасоводи на територијата на Републиката согласно референтната постоечка состојба на гасоводниот систем. Притоа, се предвидува Физибилити студијата да ги земе во предвид сите елементи кои може да влијаат врз идниот развој на гасоводниот систем во Република Македонија.

Во текот на 2010 и 2012 година се планира отпочнување со реализација на повеќе конкретни проекти во делот на електроенергетиката и делот на гасоводниот сектор со што би се зголемила безбедноста во снабдувањето со енергија во Републиката, при што најзначајни се: 400 kV интерконекција Битола (Република Македонија) – Елбасан (Република Албанија) – Италија и надградба на постојната 200 kV интерконекција Македонија – Косово на 400 kV напонско ниво.

Субвенции за поголемо искористување на соларната енергија

Поради големиот интерес за користење на сончевата енергија кај домаќинствата, а воедено и поради успешноста на спроведените мерки за субвенции, Министерството за економија во буџетот за 2009 година предвиде средства во износ од 9.000.000 денари за натамошно субвенционирање на домаќинствата кои ќе постават сончеви термални системи во своите домови. Во првата половина од 2009 година Министерството за економија реализираше стимулативна мерка за субвенционирање на првите 500 купувачи на соларни термални колекторски системи кои соодветно ги имаа инсталирано во своите домови. Во 2010 година повторно ќе се спроведе мерка за субвенционирање во однос на системите за соларни колектори во домаќинствата.

Проект Програмата за енергетска ефикасност на згради

Во јули 2009 година, Министерството за економија склучи Договор за донација со Австриската агенција за развој, врз основа на кој средствата во износ од 1,6 милиони евра неповратен финансиски придонес се од страна на Република Австрија, од кои Швајцарската конфедерација, го кофинансира проектот во вредност од 111 илјади евра, како и средства за ко-финансирање на проектниот документ во износ од 115 илјади евра од Буџетот на РМ.

Програмата за енергетска ефикасност чија основна цел е редуција на потрошувачката на енергија во зградите за 20 %–30 %, ги содржи следните компоненти:

Компонента 1: Зајакнување на капацитетите на Агенцијата за енергетика на Република Македонија;

Компонента 2: Усогласување на националната законска регулатива со Директивата на ЕУ за енергетски карактеристики на згради и развој на потребни алатки за имплементација на регулативата;

Компонента 3: Реализација на пилот проект за подобрување на енергетската ефикасност на објект од јавниот сектор и

Компонента 4: Вклучување на факултетите со цел за обезбедување на одржливост на програмата на долг период.

4.5.2. Воздушен транспорт

Правна рамка. Донесувањето на Предлог на Закон за изменување и дополнување на Законот за воздухопловство, кој е во финална фаза, е во насока на подобрување на квалитетот на Законот за воздухопловство и усогласување на состојбите во правец на обврските и ЕУ правилата и препораките. Имено, овие измени и дополнувања се во согласност со ЕУ директивите 96/67, 94/56, 2003/42 и 2000/79, 95/93, 1008/2008, 2111/2005 и 2150/2005. Исто така, со измените и дополнувањата се допрецизираат одредени членови и се усогласуваат со меѓународните регулативи и стандарди, како и прописите на ЕУ.

Во насока на зголемување на обемот на воздушен сообраќај, подобрување на конкурентноста на меѓународниот воздушен сообраќај и зголемување на економската соработка, во периодот 2008-2009 година потпишани се неколку спогодби и тоа помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Црна Гора, Швајцарскиот Сојузен Совет за редовен воздушен сообраќај, Владата на Република Турција, а потпишан е и Меморандум за разбирање помеѓу Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Македонија и Дирекцијата за цивилно воздухопловство на Босна и Херцеговина.

Значајно е и дека трансформацијата на Агенцијата за цивилно воздухопловство е завршена во јуни 2009 година, преку регистрирање на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давател на услуги на воздухопловната навигација М-НАВ АД Скопје.

Во декември 2008 година, остварено е полноправно членство на Република Македонија во Здружените воздухопловни власти (JAA-Joint Aviation Authorities), со што Агенцијата за цивилно воздухопловство официјално стана полноправна членка на JAA. Со тоа Република Македонија исполни една од најважните обврски од Протоколот V од Мултилатералната спогодба за основање на Европска заедничка воздухопловна област склучена со Европската Унија. Исто така, во јули 2009 година потпишан е нов Работен Документ (Working Arrangement) меѓу Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Македонија и Европската агенција за воздухопловна безбедност (EASA-European Aviation Safety Agency).

Планирани активности. Во следниот период ќе се продолжи имплементација на Националната стратегија за развој на воздухопловството, чии приоритети се засновани врз политиките и упатствата на Меѓународната организација за цивилно воздухопловство (ICAO) и Спогодбата за ЕЗВО, како дел од процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ. Како позначајни активности можат да се издвојат: формирање на комитет за истрага на воздухопловни несреќи и сериозни инциденти, давање под концесија на аеродромите „Александар Велики“–Скопје, аеродромот „Св.Апостол Павле“–Охрид и изградба на нов карго-аеродром во Штип, учество во дефинирањето на ставовите на Република Македонија во преговорите за функционални блокови на воздушниот простор (FAB-Functional Airspace Blocks) за реструктуирање на горниот воздушен простор врз основа на протоколот на сообраќај со цел подобрување на инфраструктурата за услуги

на воздухопловна навигација, заштита на правата на инвалидизираните лица и лица со намалена подвижност (мобилност) кога патуваат со авион и друго.

4.5.3. Патен транспорт

Со цел зголемување на ефикасноста на транспортниот систем во РМ, интензивно се работи на заокружување на правната рамка со која се регулират односите во областа на транспортот.

Во Министерството за транспорт и врски со набавениот нов софтвер за електронска дистрибуција на дозволите за меѓународен превоз на стока се овозможи поголема транспарентност во распределбата, како и елиминирање на корупцијата.

Согласно одредбите од Законот за јавни патишта во тек е реструктурирање на патниот сектор. Наместо постоечкиот Фонд за магистрални и регионални патишта, формирана е Агенција за државни патишта, а претстои и реструктурирање на ЈП Македонија-пат.

Со помош на меѓународни финансиски институции (EIB, EBRD) и сопствени средства на Агенција на магистрални и регионални патишта продолжува инвестициите за подобрување на патната мрежа на Коридорите VIII и X.

Исто така, имајќи ја поредвид определбата на Владата за зголемување на странските директни инвестиции, но и воопшто за подобрување на животниот стандард на населението, во тек е прибирање на понуди за концесионер за доделување концесија за вршење на работите на изградба, реконструкција, одржување, наплата на патарина и користење на дел од државните патишта во Република Македонија.

Европската Комисија додели акредитација за децентрализирано управување со ИПА фондовите за регионален развој. Во рамки на компонентата Регионален развој, програмирани се проекти за комплетирање на автопатот Коридор X и подобрување на железничката инфраструктура долж Југоисточната европска регионална мрежа.

Во тек е програмирање на приоритетни проекти за периодот 2010-2011 година, кое ќе претставува продолжување на претходниот за 2007-2009 година. Ова значи продолжување на Оперативната програма за регионален развој 2007-2011 година со дополнителни приоритетни проекти и соодветни финансиски алокации. Одобрувањето на дополнетата Оперативна програма за регионален развој 2007-2011 година се очекува во 2010 година од страна Европската комисија.

4.5.4. Железнички систем

Правна рамка. Во 2008 и 2009 година се изработија подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за железниците и Законот за безбедност во железничкиот сообраќај. Во текот на 2009 година се изработија предлог текстови на Закон за развој на железниците, Законот за безбедност во железничкиот сообраќај, Законот за Агенција за регулирање на пазарот на железничките услуги, хармонизирани во целост со Директивите и Регулативите на Европската Унија од областа на железниците и истите треба да бидат усвоени во првата половина од 2010 година. Во 2010 година се планира изработка на нов закон за интероперабилност, како и измена на донесените Правилници кои ќе произлезат од новите текстови на закони.

Реформа во железниците. Во периодот од 2008 до септември 2009 година, беше објавен пакетот на услуги и тарифник за надоместокот за користење на железничката инфраструктура од страна на управителот на инфраструктура. Во 2009 година се основа Агенцијата за регулирање на пазарот на железнички услуги. До крајот на 2009 година, се очекува донесување на Националната петгодишна програма за железничка инфраструктура за период 2010-2014 година.

Министерството за транспорт и врски ќе работи на изработка и спроведување на потребната постапка за потпишување и ратификација на Спогодбите за контрола на гранично поминување во железничкиот транспорт меѓу Република Македонија и Република Србија, како и Република Македонија и Косово.

Во наредниот период следи реализација на проектите кои се однесуваат на подобрување на состојбата од аспект на безбедност на Коридорот VIII и Коридор X, при што за Коридорот X во текот на 2010 година исто така ќе се побара кредитно задолжување од меѓународни финансиски институции за „мал ремонт“ на критични делници. Исто така, Националната транспортна Компанија МЖ Транспорт АД ќе воведо електронско издавање на билети во патничкиот сообраќај преку изработка на софтверска апликација.

4.5.5. Електронски комуникации

Политиките на Владата на Република Македонија во секторот на електронските комуникации се во насока на поддршка на развојот и процесот на либерализација на електронските комуникации, услуги достапни за секого, по цени базирани на трошоци, масовно користење на широкопојасниот интернет, што како крајна цел ќе резултира со намалување на дигиталниот јаз, динамизирање на економскиот развој и зајакнување на пазарниот модел во РМ. Преку развојот на конкуренцијата и влезот на нови оператори ќе се воспостави неопходна инфраструктура за да се овозможи непречено, квалитетно, сигурно и навремено доставување на дигиталните содржини и на услугите на информатичко општество.

Владата на Република Македонија цврсто се определи за обезбедување на услови за брз развој на економијата, со цел за краток временски рок да се достигне степенот на развојот на економиите што го имаат новите земји членки на Европската Унија и вклучување на Република Македонија во глобалната вмрежена економија. Имено, за разлика од 2006 година кога само 1% од домаќинствата во Македонија користеле широкопојасен интернет тој процент во 2009 година изнесува 33,8%. Процентот на домаќинства кои користат компјутер е во постојан пораст, па така во 2008 година изнесува 46%, додека во 2009 година тој процент изнесува 54,1%, од кои 81% имаат пристап на интернет.

Во 2009 година беше усвоена Стратегија за развој на следна генерација на широкопојасен интернет. Со стратегијата е предвидено подобрување на сегашната состојба на развој на широкопојасен интернет и создавање поволна околина за транзиција кон следна генерација широкопојасен интернет. Во прилог на тоа, стратегијата ќе се имплементира преку креирање и усвојување на нова регулатива, воспоставување едноставни, транспарентни меѓусебно конзистентни административни правила и процедури, зајакнување и ефикасна соработка помеѓу државните институции, регулаторите и општините, проактивен мониторинг на имплементација, индивидуално/заедничко инвестирање и координирана градба и развој на јавни електронски услуги и други директни мерки за развој на широкопојасниот интернет (државна помош, даночно олеснување).

За да може ефикасно и ефективно да се имплементираат мерките зацртани во националните стратегии, а со цел надминување на дигиталниот јаз, Владата на Република Македонија формира Национален Совет за развој на информатичко општество, за координација и обезбедување на учество на сите чинители во развојот на информатичкото општество.

4.5.6. Пошти

Политиките на Владата на Република Македонија во секторот на поштенските услуги и поштенскиот сообраќај се во насока на поддршка на процесот на либерализација и отвореност на поштенскиот пазар. Преку развојот на конкуренцијата и влезот на нови поштенски оператори на поштенскиот пазар ќе се имплементира Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија 2008-2010 година, како и Законот за поштенските услуги.

Агенцијата за пошти, како независно регулаторно тело со функција да го регулира и да воведува постепена и контролирана либерализација на поштенскиот пазар, ги донесе предвидените акти-индивидуална дозвола, стандардна дозвола и одобрение, акти кои се во функција на обезбедување на поштенските услуги, како и Методологија за анализа на пазарот на поштенските услуги. Исто така, Агенцијата има изработено информатички регистар, односно база

за евидентирање на давателите на поштенските услуги кои се регистрираат како оператори на поштенскиот пазар во Република Македонија.

Подзаконските акти кои преостануваат за изготвување, а произлегуваат од Директивата 32002L0039 на Европскиот парламент и на Советот на Европската Унија, Агенцијата ќе ги донесе во периодот 2010-2012 година.

Министерството за транспорт и врски, согласно мерките предвидени во Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија 2008-2010 година, а во насока на модернизација и реструктурирање односно економско зајакнување на АД Македонска пошта, како давател на универзалната поштенска услуга, како и заради обезбедување долгорочна сигурност во новиот либерализиран и отворен поштенски пазар, веќе ангажира консултантски тим за да ги дефинира условите и испита можностите за продажба на дел од акциите и да анимира реномирани компании во оваа дејност.

4.6. Административна реформа

Интеграцијата во ЕУ подразбира остварување на одредени административни реформи насочени кон институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети, со краен резултат создавање на професионална и мотивирана државна администрација ставена во функција на економскиот раст и развој на РМ.

4.6.1. Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети

Во периодот 2008-2009 година, беа донесени низа акти меѓу кои Годишната програма за работа на Владата за 2009 година, како и Одлуката за утврдување на стратешките приоритети на Владата за 2009 година.

Во 2009 година, согласно ЕУ агендата, се усвои Законот за државни службеници со примена од февруари 2010 година. Целта на Законот е да обезбеди модерна, професионална и ефикасна државна администрација во функција на остварување на правата и слободите на граѓаните ослободена од политичките влијанија. Измените се фокусирани во пет области и тоа опфатот на државната администрација, редефинирање на надлежностите и улогата на Агенцијата за државни службеници, вработувањето на државните службеници, мобилност и унапредување на државните службеници и воведување на систем на кариера и за прв пат се воведува можност да се врши и на интересен оглас.

Во прилог на тоа, се продолжи со градење на капацитетите на Одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата за реформа на јавната администрација. Согласно Методологијата за стратешко планирање и подготвување на Годишна програма за работа на Владата, министерствата и другите органи на државната управа подготвија тригодишни стратешки планови, како дел од петтиот циклус на стратешко планирање.

Во 2010 година ќе се продолжи со постојано надградување на системот за хоризонтална координација, со особено внимание при воведување на системи и постапки за вертикална координација. Ова ќе значи развивање на одржлив и стабилен систем за квалитетна обука, јакнење на капацитетите за стратешко планирање и креирање на политики, како и зголемување на ефикасноста на државната администрација преку доследна примена на системот на плати и надоместоци за државите службеници.

Во наредниот период преку ИПА 2007 се планира да се донесе нова Стратегија за реформа на јавната администрација, а во таа насока ќе се продолжи и со градење капацитети на Одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата.

Во текот на 2009-2010 година се планира спроведување на твининг проект „Градење на капацитетите на Генералниот Секретаријат” со цел зајакнување на капацитетите на Владата за стратешко планирање и следење и креирање политики и координација.

4.6.2. Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата

Законот за Владата, исто така, го поттикнува граѓанското учество во работата на Владата. Институционално организирани се активности во функција на подобрување на транспарентноста на администрацијата, како: понатамошно унапредување на механизмот Граѓански дневник, имплементација на Стратегијата за соработка со граѓанскиот сектор, спроведување на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, а во континуитет се работи и на зголемување на свеста на јавноста за Народниот правобранител.

Во наредниот период ќе се продолжи и со создавање на услови за финансиска одржливост на граѓанскиот сектор и истовремено ќе се работи на филантропија и промоција на волонтерството, со што ќе се остварува постојан развој на граѓанскиот сектор, надвор од главниот град и руралните средини.

4.7. Дополнителни реформски активности

4.7.1. Трговска отвореност

Изминативе години се забележува континуирано зголемување на интегрираноста на Република Македонија во светските трговски текови и пораст на нејзината трговската отвореност. Имено, индексот на економската отвореност, од 2003 година, наваму има тренд на зголемување, но истиот беше прекинат во 2009 година, како последица на светската економска криза. Како резултат на неповолните светски случувања, а особено влошувањето на економските перформанси на најголемите трговски партнери на земјава дојде до пад на индексот на економска отвореност на 83,28% за периодот јануари – септември 2009 година, што е за 32,5 п.п. пониско во однос на истиот период минатата година.

Либерализација на надворешна трговија. Стратешка цел на надворешната политика на Република Македонија за постигнување полноправно членство во ЕУ наложува целосна интеграција на Република Македонија во внатрешниот пазар на ЕУ. Учеството на овој пазар за Република Македонија ќе придонесе натамошна либерализација на трговијата, поголеми можности на економските оператори за нивно присуство на пазарот од 650 милиони жители, како и можност на потрошувачите да го остварат правото на избор на производи врз основа на квалитет, без разлика на потеклото. Во согласност со принципот на слободно движење на стоките, Република Македонија се стреми да ги отстрани можните трговски и техничките бариери со цел непречено интегрирање во внатрешниот пазар на ЕУ.

Изработена е *Стратегијата за спроведување на законодавството за соодветните хоризонтални организации во областа на слободното движење на стоки* со цел идентификување на сите натамошни чекори и мерки кои треба да ги преземе Република Македонија за исполнување на барањата за еднакво учество во внатрешниот пазар на ЕУ. Стратегијата ги идентификува производствените сектори кои се хармонизирани на ниво на ЕУ. Цел на Стратегијата за спроведување на законодавството за соодветните хоризонтални организации (стандардизација, акредитација, метрологија и надзор на пазарот) во областа на слободно движење на стоки е да ја утврди рамката за натамошните активности во областа на слободно движење на стоките, како во поглед на мерките за да се постигне целосна усогласеност со *acquis communautaire*, вклучувајќи јасни рокови, така и во поглед на мерките потребни за да се обезбеди целосна и соодветна примена на хоризонталното законодавство. Како дополнување на оваа Стратегија, во посебен Акциски план опфатени се мерките кои имаат еквивалентен ефект на квантитативни ограничувања, во согласност со членовите 28-30 од Договорот за основање на Европската заедница и кои можат да бидат спротивни на принципот за заемно признавање.

Постојниот систем на Република Македонија се базираше на задолжителна примена на стандарди, задолжително атестирање на производите од страна на државните органи и инспекциски надзор пред пуштање на производот на пазарот (pre-market surveillance).

Согласно член 73 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација Република Македонија ги превзема неопходните мерки за постепено усогласување на европското право и европските процедури за стандардизација, метрологија, акредитација, оценка на сообразност и надзор на пазарот. Република Македонија има постигнато висок степен на транспозиција на европското техничко право во национално законодавство, со кои првенствено е утврдена хоризонталната законска рамка во кој се дефинираат функциите помеѓу законодавецот, стандардизација, акредитација, метрологија, оценка на сообразност и функциите на надзор на пазарот.

Определувањето на секторите за кои постои развиена мрежа на тела за оценка на сообразност на пазарот, претставува база за нивно дефинирање во постапките за нотификација во Европската Комисија, како нотификациони тела за посебни сектори. Нотификација ќе се спроведе со пристапување на Република Македонија во ЕУ или склучување на посебен протокол за оценка на сообразност, како што е Европскиот договор за оценка на сообразност (АСАА). Овој договор ќе важи до пристапување на Република Македонија во ЕУ.

Либерализацијата на надворешната трговија ќе продолжи и во 2010 година, преку имплементација на постојните договори за слободна трговија и со примена на измените во Договорите за слободна трговија со ЦЕФТА 2006, ЕФТА, Украина и Турција. Со ратификација на измените содржани во Дополнителниот Протокол кон ЦЕФТА 2006, ќе се оствари целосна либерализација на трговијата со земјоделско-прехранбени производи со Република Албанија и Република Молдавија (со исклучок на виното). Со ратификација на измените и дополнувањата на ЕФТА преку измена на Одлуките 1, 2, 3 и 4, ќе се овозможи проширување на економската соработка и трговската размена со ЕФТА државите (Швајцарија, Норвешка, Лихтенштајн и Исланд), а со ратификација на измената и дополнувањето на Договорот за слободна трговија со Украина, ќе се оствари зголемена либерализација на трговијата со земјоделско-прехранбените производи.

Со имплементација на дијагоналната кумулација за потекло на стоките меѓу Република Македонија, Република Турција и ЕУ, се создаваат услови за зголемен извоз на готови производи со македонско преференцијално потекло, преку користење и доработка на репро-материјали и суровини од ЕУ и Република Турција.

Исто така, значајно е да се спомене дека во тек е подготовка на Законот за основање на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот на Република Македонија со кој се проширува надлежноста на сегашната АСИРМ со промоција на извозот кој досега беше во надлежност на повеќе институции. Примената на овој закон ќе започне од јануари 2011.

Капитални текови. Основа за регулирање на движењето на капиталот и тековните плаќања во Република Македонија претставуваат Законот за девизно работење и ССА меѓу Република Македонија и Европската Унија. Согласно Спогодбата, Законот за девизно работење предвидува постепена либерализација на движењето на капиталот во зависност од неговата рочност и вид. Република Македонија сеуште се наоѓа во првата фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација. Со Законот за девизно работење е остварена целосна либерализација на трансакциите предвидени за првата фаза (директни инвестиции, комерцијални кредити и финансиски заеми и кредити со рок на доспевање над 1 година и помал од 1 година).

Со цел либерализација на вложувањата во недвижности и градежно земјиште од страна на нерезидентите направени се две измени на Законот за сопственост и други стварни права. Со измените од ноември 2009 година се овозможи нерезидентите од земјите на Европската Унија и ОЕЦД да можат да стекнуваат сопственост над недвижности и над градежно земјиште, како и право на долгорочен закуп под исти услови како и граѓаните на Република Македонија.

По истекот на првата етапа од ССА со Законот се предвидува целосна либерализација на работењето со хартии од вредност и вложување во недвижности од страна на резиденти во

странство. По истекот на втората етапа од ССА се предвидува либерализација на депозитните работи од страна на резидентите во странство.

4.7.2. Странски директни инвестиции

Една од клучните цели во економската програма на Република Македонија е зголемување на приливот на странските инвестиции со цел заживување на македонската економија, зголемен економски раст, намалување на невработеноста и влез на нова технологија и знаења.

Состојба. Според податоците од НБРМ, во периодот од 1997-2009 (I-VIII) година кумулативниот прилив на странските директни инвестиции (СДИ) изнесува 3,051 милијарди евра. Оваа година, заклучно со август, кумулативниот износ на странски капитал изнесува 106,6 милиони евра, додека учеството на СДИ во 2008 година изнесува 6,2%.

Табела 4.3. Прилив на СДИ во Република Македонија и нивното структурно учество во БДП (милиони евра)

Година	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (I-VIII)
Вкупен износ	233,3	499,5	100,4	260,7	77,2	344,8	506,0	399,9	106,6
Учество на СДИ во БДП	6,0	13,0	2,4	6,0	1,7	6,8	8,8	6,2	-
СДИ per capita	115,2	245,4	49,5	128,3	37,9	169,0	247,5	199,7	-

Извор: НБРМ

Од аспект на потеклото на инвестициите, во последниве години најголеми инвеститори се Холандија, Унгарија, Грција, Австрија, Швајцарија, Словенија, Германија, и Србија. Најголем прилив на СДИ е реализиран по пат браунфилд инвестиции (72%), додека гринфилд инвестициите, кои имаат најголеми економски ефекти, се помалку застапени.

Анализирано по сектори најголем влез на СДИ има во услугите и се очекува тој да го задржи приматот (55,02%), потоа во производството (32,31%), па следат електрификацијата, гасификација и водостопанство, градежништво, рударството, земјоделство итн. Посебни поволности за инвестирање се дадени во технолошко индустриските развојни зони (ТИРЗ) согласно Законот за ТИРЗ преку кој се овозможува поголеми поволности за инвеститорите и развој на високо пропульзивни и современи технологии и нови вработувања.

Правна и институционална рамка за СДИ. Со Уставот на Република Македонија загарантиран е националниот третман на сите инвеститори. Имено, рестрикции за влез на странски капитал не постојат, освен во трговијата со дрога и заштитата на историските знаменитости и културни богатства. Република Македонија со членството во МИГА од 1994 година има обезбедено заштита на СДИ од политички ризик. Исто така, има потпишано билатерални Договори за поттикнување и взаемна заштита на странските инвестиции со 31 земја, како и Договори за одбегнување на двојното одданочување со 34 земји. Владата на Република Македонија покрај подобрувањето на инвестициската клима во функција на зголемување на приливот на СДИ, постојано го јакне институционалниот капацитет за инвестирање преку владини тела. Министерството за економија е надлежно за инвестициската политика, со цел да се зголемат инвестициите, додека Агенцијата за странски инвестиции на Република Македонија „Инвест Македонија“ е фокусирана на промоцијата на земјата како атрактивна локација за инвестирање, но и како сервис за услугите кон инвеститорите, снабдувајќи ги со сите релевантни информации и услуги на едно место.

Во изминатиот период, Владата на Република Македонија, воспостави институционална архитектура за привлекување странски инвестиции преку назначувања на економски промотори во 21 таргетирана земја, со цел поинтензивно да се промовираат македонските потенцијали и поволности за инвестирање. Во втората фаза од овој проект, се планира ангажирање и на локални економски промотори, кои во третата фаза од Проектот се предвидува да ги заменат македонските промотори во целост.

Планирани мерки и активности. Владата на Република Македонија е цврсто определена да ја зголеми атрактивноста на земјата за странските и домашните инвеститори, преку подобрување на деловното окружување и интензивна економска промоција. Имено, планирано е да се продолжи со спроведување на регулаторната реформа со цел намалување на бирократските процедури и олеснување на водењето бизнис. Покрај тоа, ќе се продолжи со хармонизација на законската регулатива во областа на банкарскиот систем, како и во делот на градежното земјиште. Така, преку имплементацијата на реформи во Катастарот, и со измената на законската регулатива на странските правни и физички лица им се дава можност да купат градежно земјиште. Во прилог на тоа, во делот на даночниот систем е воведено постапно намалување на придонесите за 1/3 за пензиско, здравствено и социјално осигурување во периодот од 2009-2011 година.

Значајно е да се спомене дека според извештајот Doing Business на Светска банка за 2010 година, Република Македонија е рангирана на 3-то место на листата на најдобри реформатори помеѓу 183 земји во светот. Притоа, во заштитата на инвеститорите Република Македонија оствари напредок од 66 места и со извештајот за 2010 година рагирана е на 20-то место.

Имплементацијата на Програмата за поттикнување инвестиции во Република Македонија 2007-2010 година е успешна. Вториот мониторинг на предвидените мерки од Акциониот план од Програмата за поттикнување инвестиции во Република Македонија 2007-2010 година за 2008 година укажува дека успешно се реализира една од клучните цели на Владата на Република Македонија за зголемување на домашните и странските инвестиции врз основа на подобрување на деловната и инвестициската клима. Во постапка на донесување се повеќе стратешки, законски и подзаконски акти усогласени со европското законодавство, и преземени се одредени мерки од организационен, кадровски и финансиски карактер со што значително се подобрува климата за инвестирање во Република Македонија. Една од реализираните мерки од Програмата за поттикнување инвестиции, со која ќе се зголеми конкурентноста на македонските компании и нивната додадена вредност на глобалниот пазар, е формирањето и ефикасното функционирање на Националното Координативно тело за општествена одговорност на претпријатијата (ООП). Имено, ова тело ги реализираше предвидените активности за 2008 година и ја изработи Националната агенда за ООП за Република Македонија 2008-2012, која е усвоена од Владата и која претставува основа за изработка на Националната стратегија за ООП за РМ што се планира во следниот период.

Република Македонија е меѓу 3-те водечки земји (по Данска и Литванија) во Европа кои имаат донесено национална политика за ООП и е лидер во Регионот. Владата на Република Македонија за прв пат во 2009 година обезбеди финансиска поддршка за реализацијата на активностите за ООП согласно Националната Агенда за ООП за Република Македонија 2008-2012.

Со Економската Програма на Владата се предвидува годишен кумулативен прилив на СДИ во вкупен износ од над 2 милијарди евра во периодот 2008-2012 година, зголемена стапка на учество на инвестициите во БДП, зголемени странски вложувања во гринфилд и браунфилд инвестиции, привлекување на извозно ориентирани инвестиции, подобрување на имиџот на земјата како атрактивна локација за инвестирање и постојано интензивна економска промоција за погодностите и потенцијалите за инвестирање во Република Македонија.

4.7.3. Влез и излез на пазарот

Влез на пазарот. Политиката на подобрувањето на бизнис климата во Република Македонија се гради врз два приоритети: законска рамка и институционална имплементација.

Со последните измени на Законот за трговските друштва и Законот за едношалтерскиот систем (ЕШС) во 2008 година, извршена е комплетна правна усогласеност со законодавството на Европската Унија во однос на можноста по електронски пат да се врши прифаќање и дистрибуција на финансиски и бизнис податоци меѓу јавниот и приватниот сектор со посредство на ЕШС. Исто така, до крајот на 2010 година предвидено е да се реализира фаза 2 од развојот на

ЕШС, кој се финансира со Проектот БЕРИС. Одношалтерскиот систем – фаза 2 опфаќа повеќе проекти за понатамошно унапредување на влезот и излезот од пазарот:

1. Електронски систем за регистрација на трговски друштва и други правни лица;
2. Електронски систем за регистрирање на сите фази на стечајот и ликвидацијата и за црна листа на директори;
3. Е- Интеграција на Агенцијата за вработување, ПИОМ и Фондот за здравство во едношалтерскиот систем;
4. Систем за спас на базите на податоци на Централниот Регистар на Република Македонија;
5. “Стратегија за стандардизирање на електронската размена на финансиски и бизнис информации и податоци во Република Македонија;
6. Електронски систем за поднесување документи во регистарот за лизинг и заложниот регистар;
7. Електронски регистар на физички и правни лица на кои им е изречена санкција забрана на вршење професија, дејност или должност и привремена забрана за вршење одделна дејност.

Согласно измените на Законот за едношалтерскиот систем и за водење на трговскиот регистар и регистар на други правни лица и Предлог Законот за измена и дополнување на Законот за трговските друштва, до крајот на 2010 година предвидено е воспоставување на нови регистри како:

1. Регистар на физички и правни лица на кои им е изречена санкција забрана на вршење професија, дејност или должност и привремена забрана за вршење одделна дејност;
2. Регистар на споредни казни за сторените кривични дела на правни лица;
3. Регистар на утврдените побарувања на доверителите во стечајна постапка; и
4. Регистар на лица кои не можат да основаат и да управуваат со трговски друштва во Република Македонија.

Целокупната активност за реализација на активностите околу воспоставувањето на предметните регистри е предвидено да се одвива во две фази и тоа: фаза на конверзија, која ќе ги опфати сите подготвителни активности за преносот на податоците од писмена во електронска форма и фаза на имплементација. Се до воспоставувањето на електронското решение, функционирањето на новите регистри ќе се темели на доставување на судските решенија до Централниот регистар на Република Македонија (ЦРМ) и нивна конверзија и пренос на податоците во временна база.

Во врска со фазата на имплементација која е составен дел на Проектот „Втора фаза на ЕШС“, се очекува до крајот на 2010 година да се завршат целосно сите активности за воспоставување на дизајн и електронско решение за регистрите и интеграција на поединечните регистри со Централен регистар преку ЕШС и он-лајн комуникација меѓу сите учесници во ЕШС. Електронските решенија кои се очекува да станат оперативни, покрај електронско регистрирање на трговски друштва и интеграција на базите на податоци меѓу ФПИОМ, ФЗО, АВРМ и ЦРМ вклучуваат и електронско пријавување во регистрите на залог и лизинг при ЦРМ.

Во однос на Република Македонија, Doing Business јасно беше искористен за разграничување на областите од деловната клима меѓу кои постојат големи разлики во степенот на развиеност и напредок. Министерството за економија како одговорно за три индикатори и тоа започнување бизнис, затворање бизнис и заштита на инвеститори, ги следеше препораките во изминатите две години како по однос на правната регулатива, така и по однос на подобрувањето на институционалната имплементација т.е едношалтерскиот систем.

Во однос на индикаторот започнување бизнис, Република Македонија својот пораст во рејтингот го обезбеди како резултат на подобрувањето на правната рамка за регистрација на бизнис и со имплементација на неколку клучни проекти за развој на едношалтерскиот систем.

Излез од пазарот. Со цел да може постојано да се следи состојбата на претпријатијата кога принудно излегуваат од пазарот (стечај), од почетокот на 2008 година, се формира база на податоци за следните области во стечај:

1. Стечајни постапки што се во тек
2. Стечајни постапки кои се заклучени
3. Стечајни постапки во кои, поради недостиг на имот кој би влегол во стечајна маса, стечајната постапка не се спроведува и веднаш се заклучува.

Табела 4.4. Состојба со стечајните постапки

Стечајни постапки (јуни.2009 година)	Број	Структура%
Стечајни постапки во тек	336	20,82
Заклучени стечајни постапки	308	19,08
Отворени и заклучени од 01.01 до 30.06.2009	970	60,10
Вкупно:	1.614	100

Од вкупно 1.614 стечајни постапки, 60.10%, се стечајни постапки каде поради немање имот кој би влегол во стечајна маса, стечајната постапка не се спроведува и се заклучува.

Во стечајните постапки доминираат оние кои се водат според новиот Закон за стечај од 2006 година според кој од 1.215 стечајни постапки, заклучени се 88,56%, наспроти 74,53% во 2008 година. Просечното времетраење на овие стечајни постапки (заклучно со јуни 2009) изнесува 3,5 месеци, при што незаклучените 139 стечајни постапки имаат просечно времетраење од 1,36 години. Според Законот за стечај од 1997 година сеуште се водат 169 стечајни постапки со просечно времетраење од 5,39 години, заклучно со јуни 2009 година. Загрижува фактот што сеуште 28 стечајни постапки се водат според Законот за присилно порамнување, стечај и ликвидација од 1989 година. Нивното просечното времетраење е 13,99 години, заклучно со јуни 2009 година и сите се со релативно голема стечајна маса.

Евидентно е дека новиот Закон за стечај значително ги подобрува вкупните параметри во стечајната постапка, т.е. значително го скратува времетраењето, а има позитивно влијание и врз процентот на намирување на доверителите. Меѓутоа, потребно е да се напомене дека новиот Закон за стечај се применува само на новоотворените стечајни постапки, по неговото стапување во сила. Оттука проилегува потребата да се забрзаат стечајните постапки кои се водат според старите закони.

Некои од причините за одолговлекување на стечајната постапка се однесуваат на сложеноста на постапките, голем број на доверители, како и должници на должникот, големиот број на судски парнични постапки, главно за утврдување на сопственост на имот и наплата на побарувања, непостоењето на документација за сопственоста на имотот кој влегува во стечајна маса, нерешените имотно-правни односи, примената на Законот за присилно порамнување, стечај и ликвидација од 1989 година (според овој закон се водат уште 28 стечајни постапки), кој овозможува неограничено траење на стечајната постапка, како и примената на Законот за стечај од 1997 година, кој овозможува долго траење на стечајните постапки (според овој Закон се водат уште 169 стечајни постапки), нерамномерно распоредени стечајни постапки, мал број стечајни управници и итн.

До крајот на 2009 година и во текот на 2010 година интензивно ќе се работи на подобрување на програмата и обуките на кандидатите за стечаен управник како и на воспоставување (со проектот Едношалтерски фаза 2) на електронско решение во ЦРМ за следење на стечаите во Република Македонија.

4.7.4. Правна и административна рамка

Регулаторна реформа

По идентификувањето на регулаторното оптоварување како бариера за слободно вршење на бизнис и добивање на квалитетни јавни услуги за граѓаните, кон крајот на 2006 година, Владата започна со имплементирање на Регулаторни реформи во две клучни области:

- Ревидирање на постојната регулатива преку регулаторна гилотина и
- Систематско следење на новата регулатива.

Прва фаза Регулаторна гилотина. Листа од 2000 прописи (закони и подзаконски акти) беа разгледани и ревидирани, прво од страна на владините институции, а потоа од страна на деловната заедница која достави повеќе од 900 предлози. Подготвени беа 3 сета препораки, кои опфаќаат измена или дополнување на 545 прописи од кои 64 се закони, а 481 подзаконски акти. До сега се реализирани 40 закони и 383 подзаконски акти.

Во 2008 година, 50 дополнителни мерки беа воведени од страна на Владата со цел поедноставување на бизнис климата во земјата. Истите содржат предлози за усогласување на мерките кои директно влијаат на бизнис заедницата, како и за укинување на непотребните формалности и процедури во области како започнување со бизнис, добивање на дозволи и лиценци, вработување, регистрирање на имот, добивање на кредити, заштита на инвеститори, плаќање на данок, надворешна трговија, почитување на договори и затворање на бизниси. Како резултат на ова, Македонија е рангирана 3-ти реформатор меѓу 183 земји на “Doing business” и 32-ра на севкупниот “Ease of doing business” извештаи на Светска Банка.

Втора фаза Регулаторна гилотина. Заради успешните регулаторни реформи во 2007 и 2008 година Владата одлучи да продолжи со втора фаза од проектот на регулаторна гилотина. Во април 2009 година предложени се нови мерки со цел понатамошно поедноставување на процедурите за прекугранична трговија.

Имено, подготвени беа дополнителни 50 мерки кои се однесуваат на групирање и подобрување на работата на царинските инспекции и нивно 24 часовно присуство на царинските терминали, поедноставување на административните процедури, подобрување на капацитетот за контроли базирани на ризик, намалување на тарифи, креирање на услови за интероперабилност на царинските служби и централната канцеларија и други мерки насочени кон подобрување на условите за прекугранична трговија.

Трета фаза Регулаторна гилотина. Во насока на подобрување на деловното окружување и поедноставување на процедурите за вршење бизнис, Владата на Република Македонија започна со спроведување и на трета фаза од проектот Регулаторна гилотина. За таа цел како и во насока на унапредување на дијалогот со бизнис заедницата, се обрати до 210 мали, средни и големи компании како и до сите стопански комори со барање да се произнесат и укажат на нови или нерешени стари проблеми поврзани со бирократските и административни бариери и позитивни прописи кои создаваат сериозни потешкотии во работењето и унапредување на бизнис климата во Република Македонија.

Проценка на влијанието на регулативата

Правната рамка за Проценка на влијанието на регулативата (ПВР) се донесе преку: Деловник за изменување и дополнување на Деловникот за работа на Владата на Република Македонија (Службен весник на РМ“ бр. 29/08), Методологија за проценка на влијанието на регулативата (Службен весник на РМ“ бр. 66/09) и Одлука за формата и содржината на обрасците за проценка на влијанието на регулативата (Службен весник на РМ“ бр. 66/09).

Имплементацијата на ПВР методологијата се одвива во две фази, иницијална ПВР и комплетна ПВР, во согласност со најдобрите ЕУ практики. Програмите за јакнење на капацитетот и за обука на администрацијата започнаа да се реализираат во текот на 2008 година, меѓутоа

спроведувањето на обуки во континуитет продолжи да се реализира и во 2009 и 2010 година. Задолжителното спроведување на ПВР започна од 01.01.2009 година за сите Предлог на Закони (освен за Законите кои се донесуваат по итна постапка).

Единствен електронски регистар на прописи (ЕНЕР)

Единствениот електронски регистар на прописи претставува електронски систем кој покрај постојните прописи ги содржи и предлог законите на министерствата во фаза на подготовка. ЕНЕР е функционален и овозможува сите заинтересирани страни електронски да достават коментари и предлози директно до надлежните институции. Досега во Единствениот електронски регистар на прописи се внесени повеќе од 1200 постојни прописи од кои повеќе од 20 се предлог на закони, достапни за коментари на јавноста.

Реформи во правосудниот систем

Состојба. Република Македонија во изминатиот период посебен акцент става врз реформите во правосудството. Овој период надлежните институции своите активности особено ги концентрираат кон спроведување на донесените закони. Реформите во судството се во насока на ефикасно остварување и заштита на правата и интересите на граѓаните, преку: јакнење на судската независност и непристрасност, зголемување на ефикасноста на судството и професионализација на судството.

Досега во рамки на Стратегијата за реформа на правосудниот систем, донесени се 14 нови закони и 15 измени и дополнувања на реформските закони, 111 подзаконски акти и одлуки за имплементација на истите и формирани се вкупно 9 нови институции: Академија за обука на судии и јавни обвинители, Судскиот совет на Република Македонија, Управниот суд, Апелациониот суд Гостивар, судско Одделение надлежно за судење на дела од областа на организиран криминал и корупција за целата територија на Република Македонија во Основниот суд Скопје 1–Скопје, Советот на јавни обвинители, Основно Јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција, Вишо Јавно обвинителство Гостивар и Агенција за управување со конфискуван имот. Исто така, во Врховниот суд на Република Македонија формиран е Оддел за заштита на правото на судење во разумен рок. Свкупно, постигнат е натамошен напредок во спроведувањето на реформата на судството, што е клучен приоритет на Партнерството за пристапување.

Реформата на судството веќе постигнува забележителни резултати во поглед на забрзување на судските процеси и подобрување на должничко-доверителските односи, како и зголемување на довербата во судството. Индикатор на успешноста на реформата се резултатите добиени од анкетите за мерење на задоволството на граѓаните од работата на судовите. Имено, во последната анкета, во периодот март–април 2009 година, истражувањата покажуваат зголемување на нивото на задоволството на граѓаните од работењето на судовите на 82,18%.

Ефектите и резултатите од реализацијата на судските реформи покажуваат дека во споредба со изминатите години, во кои е забележано постојано зголемување на бројот на новопримените предмети во судовите и бројот на нерешените предмети, во 2009 година за прв пат се бележат следниве конкретни резултати:

- Приливот на нови предмети на крајот на првата половина од 2009 година споредено со 2006 година е намален за 34,3%;
- Вкупниот обем на работа бележи намалување за 27%;
- Бројот на нерешените предмети е намален за 29 %.

Законска рамка. Согласно горенаведените статистички податоци, имплементацијата на *Законот за управни спорови* донесен во јуни 2006 година придонесе за подобрување на состојбата на управните спорови со тоа што успешно се совладува приливот на примените предмети, а бројот на заостанати предмети е намален.

Со цел трансфер на старите извршни предмети кои сеуште се водат кај основните судови кај извршителите, усвоен е Закон за изменување и дополнување на *Законот за извршување*, со кој се предвидува започнатите постапки за извршување до денот на примена на овој закон да се

извршуваат според Законот за извршната постапка, заклучно со 2010 година. Воедно се предвидува нотарите по барање на доверителите да донесуваат решенија со кои се дозволува извршување врз основа на веродостојни исправи, со што ќе дојде до растеретување на судовите од поднесените тужби со предлози за издавање на платни налози врз основа на веродостојни исправи. Со тоа судовите ќе одлучуваат само по приговор против решението донесено од нотарот, во постапка по повод приговорот и ќе донесуваат одлуки согласно со одредбите на Законот за парничната постапка за постапување по приговор за платен налог.

Во правец на поефикасно решавање на споровите, со решенијата од *Законот за медијација* се уредува алтернативното, вонсудско решавање на споровите, со што судовите се растоваруваат од значителен број предмети и се обезбедува побрз и поекономичен пристап на граѓаните до правдата и ефикасно алтернативно решавање на споровите. Статистичките податоци упатуваат на заклучок дека постепено се зголемува примената на медијацијата, како алтернативен начин за решавање на споровите, кој придонесува во намалување на предметите во севкупните резултати на работењето на судовите во Република Македонија.

Во насока на исполнување на стандардите за правото на *судење во разумен рок*, согласно Европската конвенција за човекови права и намалување на бројот на апликации пред Европскиот суд, во 2009 година конституиран е Оддел за постапување по предмети за судење во разумен рок во кој се распоредени 14 судии кои тековно решаваат по барањата за заштита на правото за судење во разумен рок. Во насока на создавање на ефикасен систем за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права, и со цел за организациско и кадровско зајакнување на телото, кое ќе ја застапува Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права, усвоени се Закон за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права и Закон за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права. Со овие закони се предвидува креирање на посебен систем за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права.

Со донесувањето на *Законот за облигациони односи* од 2008 година, во македонското облигационо право целосно е реформиран системот на договорните и казнените камати-последниве во согласност на решенијата од Директивата 2000/35/ЕЗ за борба против задоцнетите плаќања во трговските трансакции. Директивата беше имплементирана само во поглед на побарувањата што се изразени во домашна валута, додека за побарувањата во странска валута беше усвоена формулата на обврска за плаќање на домицилна стапка на казнена камата, односно стапка на казнена камата која се должи на задоцнување со исплата на парична обврска во земјата на потекло на валутата, но неговата примена беше одложена. Во 2009 година, се донесе *Законот за изменување и дополнување на Законот за облигационите односи* со примена од јануари 2010 година. Имајќи во предвид, дека ваквите одредби се тешко применливи, се пристапи кон изработка на *Закон за измени и дополнување на Законот за облигационите односи*, кој треба да се донесе до крајот на 2009 година.

Со цел да се воспостави и развие модерно и автоматизирано правосудство во Република Македонија засновано на ИКТ решенија и системи во согласност со европските и меѓународните стандарди се спроведува *Стратегијата за ИКТ во македонското правосудство 2007-2010*. Согласно Стратегијата во сите судови воведен е нов Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети (ACCMIS), кој овозможува евиденција и работа со судските предмети и поврзување на надворешни влезни документи со соодветните судски предмети. Предвидено е од јануари 2010 година, ACCMIS да функционира во сите судови во Република Македонија.

Со цел реализација на препораките за зајакнување на правната помош, пред се во областа на граѓанското право, Собранието на Република Македонија донесе *Закон за бесплатна правна помош*, кој предвидува еднаков пристап на сите граѓани до институциите на системот преку запознавање, остварување и овозможување на ефективна правна помош. Воедно, со донесувањето на законот целосно се заокружи материјата на правна помош и се овозможи еднаков пристап на сите граѓани до институциите на системот.

Планирани реформски активности во областа на судството. Во наредниот период продолжуваат веќе започнатите реформски активности. Имено, во 2010 година ќе се имплементира Проектот во рамки на ИПА 2007 за анализа на спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот систем во Република Македонија од 2004 година и врз основа на добиените резултати ќе се утврдат приоритетите и насоките за понатамошно унапредување на правосудниот систем заснован на меѓународните и европските стандарди.

Понатаму фокусот ќе биде на имплементација и примена на новиот Закон за судови и имплементација на Законот за судска служба.

Значајна активност која ќе биде спроведувана идниот период е и реформата на *управното законодавство*. За таа цел, се планира ревидирање на постојната рамка во оваа област, а посебно на делот со кој се уредува материјата за управните спорови. Врз основа на Анализата на имплементацијата на Законот за управни спорови, Министерството за правда ги подготви измените и дополнувањата на Законот за управни спорови кои се во владина процедура, со цел да се обезбеди уставната гаранција на правото на жалба против поединечни акти донесени во постапка во прв степен пред суд, управен орган или организација или други институции што вршат јавни овластувања. Исто така, се планира да се изготви *Предлог-Закон за изменување и дополнување на Законот за општа управна постапка*. Со ИПА проект-Поддршка за подобро, поефективно и помодерно функционирање на Управниот Суд се очекува поефикасно решавање на управните спорови, подобрување на капацитетите со човечки ресурси во Управниот Суд и нивна обука, подобрување во делот на менаџирање со случаите и нивната евиденција, како и подобрување на компјутерскиот систем.

Со цел да се отстранат проблемите и да се обезбеди навремено извршување на судските предмети ќе се преземат активности за имплементација на Измените и дополнувањето на Законот за извршување од 2009 година и префрлање на сите извршни предмети од судовите кај извршителите заклучно со јули 2010 година. Исто така, ќе биде изготвен *Предлог-Закон за изменување и дополнување на Законот за извршување* во делот кој се однесува на надзорот над работата на извршителите, дисциплинска одговорност и именување на извршител во случај на престанок на веќе именуван извршител.

Врз основа на заклучоците од одржана Национална Конференција за практична примена на *Законот за прекршоците* и мислењето доставено од страна на прекршочните органи се утврдија определени недостатоци поради кои ќе се пристапи кон *Измени и дополнување на Законот за прекршоците*.

Со цел да се обезбедат законски решенија за побрза и поефикасна парнична постапка до крајот на првиот квартал на 2010 година ќе се подготват *Измени и дополнување на Законот за парнична постапка* и ќе се преземат подготвителни активности за обезбедување на непречена имплементација на новите одредби од законот.

Во насока на исполнување на стандардите за правото на судење во разумен рок, ќе се преземат активности за навремена и целосна имплементација на Законот за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права и Законот за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права. Согласно со овие закони се предвидува креирање на посебен систем за извршување на одлуките на Европскиот суд, како и формирање на Биро за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права, во рамките на Министерството за правда. Крајниот резултат, кој ќе биде постигнат со имплементација на овие закони, е усвојување на финална резолуција од страна на Комитетот на министри на Советот на Европа за затворање на предметот против Македонија.

Во смисла на меѓународните принципи за обезбедување на еднаков пристап до правдата, во 2010 година се планираат активности за соодветна и навремена имплементација на *Законот за бесплатна правна помош*, а во рок од три месеци од донесувањето на законот ќе бидат изготвени подзаконските акти.

Во 2010 година, ќе се имплементира ИПА проект за Понатамошно јакнење на судството кој ќе опфати активности за понатамошно спроведување на мерките за независно и ефикасно судство

преку јакнење на институционалните капацитети на Академијата за обука на судии и јавни обвинители и националните капацитети за целосна имплементација на реформата на системот за малолетничка правда.

На среден рок, исто така, посебно внимание ќе биде посветено на донесувањето на *Законот за кривичната постапка* и подготовки за негова имплементација во практиката.

Во 2010 година ќе започне со имплементација ИПА проект кој ќе го поддржи спроведувањето на реформата на казненото право, со посебен фокус на спроведувањето на новиот Закон за кривична постапка преку техничка помош за јавното обвинителство, согласно новите надлежности во претходната постапка и обезбедување на дел од опремата за истражните центри при јавните обвинителства.

Кодификацијата на граѓанското право е долготраен процес кој се одвива во две фази, при што во првата фаза се прави Анализа на правните недоследности и унапредување на граѓанското законодавството во согласност со меѓународните стандарди, а по изготвување на наведените анализи ќе се пристапи кон целосна кодификација на сите прописи во сферата на граѓанското право систематски почнувајќи со кодификација на граѓанско законодавство во определени области (урбанизам, земјоделство, итн.).

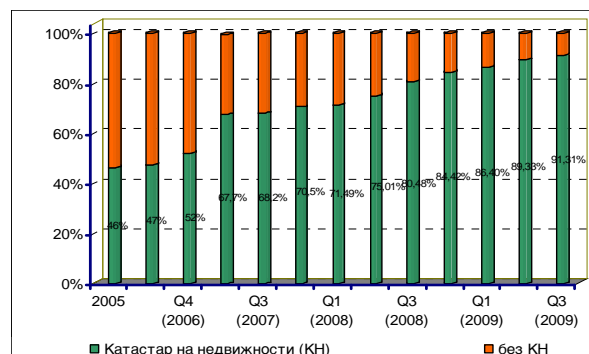
Заштита на сопственички права

Востановување на катастар на недвижности

Заклучно со крајот на 2009 година, премерот на недвижности на Агенцијата за катастар на недвижности (АКН) опфаќа 96% од територијата на РМ.

Графикот ја прикажува динамиката на покриеност на КН за периодот од 2005 година до септември 2009 година.

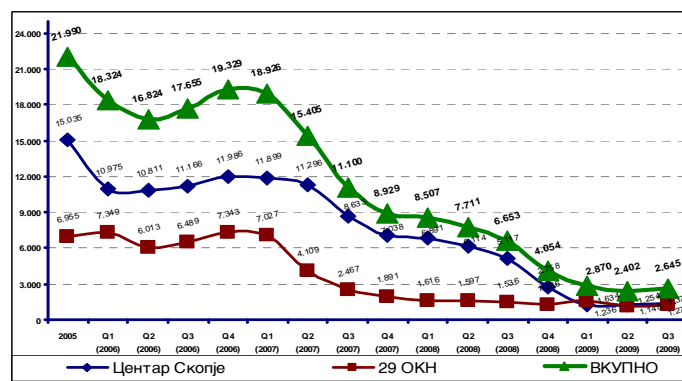
График 4.5. Процент на катастарски општини во кои е воспоставен катастар на недвижности

Извор: Агенција за катастар на недвижности

Во изминативе две години, драстично е намален бројот на нерешени предмети. Ваквиот тренд е забележителен и покрај зголемениот број на новопримени предмети во последниве години. Последново се должи на зголемениот процент на востановен катастар на недвижности. До крајот на декември 2008 година бројот на нерешени предмети е намален за 55% во однос на 2007 година

График 4.6. Број на заостанати нерешени предмети

Извор: Агенција за катастар на недвижности

Законска рамка. Во март 2008 година, донесен е новиот Закон за катастар на недвижности, со што тогашниот Државен Завод за геодетски работи се трансформира во Агенцијата за катастар на недвижности (АКН) како негов правен следбеник.

Како главни новини кои произлегуваат од Законот за катастар на недвижности се:

- Скратени начини на востановување и одржување на АКН без сослушување на странки и без составување на записник;
- Кратки рокови на запишување во одржувањето на катастарот (15 дена за прво запишување на правото на сопственост и 1-3 дена за запишување на промени);
- Кратки рокови за издавање на податоци ГКИС и
- Воведување на предбележувањето и издавање на лист за предбележување на зграда во фаза на градба.

Планирани активности за периодот 2010 – 2012 година се:

- *Операционализација на ГПС референтни станици*, кои ја покриваат целата територија на РМ. Воспоставување на активната ГНСС мрежа на целата територија на Република Македонија е завршено во август 2009 година и моментално системот е во тест период на работењето. Пуштањето на системот во комерцијална употреба се очекува да биде до крајот на 2010 година;
- *Развој на НИПП (Национална Инфраструктура на Просторни Податоци)*. Реализирањето на оваа активност ќе отпочне со изготвување на Стратегија за развој на НИПП во чии рамки планирани се следните активности: претставување на Европските директиви и техничките стандарди, анализа на постојната состојба со геопросторните податоци во РМ, идентификација и категоризација на податоците кои би биле дел од НИПП и дизајнирање на НИПП на национално ниво и
- *Развој на модел на податоци и стандарди за НИПП во АКН*. Развивањето на моделот на просторни податоци за АКН има за цел да го дефинира начинот на организација на просторните податоци во АКН, како дел од НИПП и да ги дефинира стандардите за геопросторни податоци во согласност со INSPIRE директивата (бр. 1205/2008).

Дигитални катастарски планови за територијата на Република Македонија.

НИПП-Владин Геопортал. Геопорталот, односно веб-порталот ќе се користи за пристап до геопросторните податоци, како и до услугите кои се поврзани со просторните податоци по пат на интернет.

WEBGIS. WEBGIS-от ќе овозможи достапност за сите корисници до геопросторните податоци од АКН и други катастарски податоци од АКН, преку интернет, со можност за нарачка и купување по електронски пат (e-shopping).

Стратегија за интелектуална сопственост за период 2009–2012

Правата на интелектуална сопственост се особено значајни во современото општество. Така, Стратегијата за интелектуална сопственост е краткорочен приоритет од Партнерството за пристапување и во истата се содржани краткорочни цели насочени кон создавање на степен на заштита на правата на интелектуална сопственост и мерки за ефикасно и ефективно остварување на правата соодветни на оние во Европската Унија.

Како стратешката цел се дефинира подигнувањето на степенот на ефикасност и ефективност на заштитата и спроведувањето на правата на интелектуална сопственост во Република Македонија, согласно стандардите и правилата на ЕУ, а стратешките задачи опфаќаат: зајакнување на правната рамка во областа на правото на интелектуалната сопственост, зајакнување на спроведувањето на заштитата на правата од интелектуална сопственост, унапредување на капацитетите на индивидуалните носители на правата на индустриска сопственост и авторски права и сродни права, промовирање на правата за заштита и спроведување на правата на интелектуална сопственост на бизнис заедницата и зајакнување на јавната свест за придобивките од интелектуалната сопственост.

Со имплементација на зацртаните мерки и активности, кои се составен дел на Стратегијата, се очекува Република Македонија да се изгради во општество засновано на знаење, зголемување на странските директни инвестиции, задржување и привлекување на таленти, унапредување на

развојот на мали и средни претпријатија, заштита на интелектуалната сопственост како механизам на внатрешниот пазар и исполнување на обврските од Партнерството за пристапување. Учеството на бизнис заедницата во спроведување на правата за интелектуална сопственост се одрзува низ градењето знаења, вештини и свест на бизнис заедницата за заштита на права на интелектуална сопственост и економските придобивки од правата на интелектуална сопственост, како и манифестација на почитувањето на правата на интелектуална сопственост.

Интелектуалната сопственост е од особена важност и за внатрешниот пазар на Европската Унија, имајќи предвид дека заштитата на интелектуалната сопственост не само што ја промовира креативноста и иновативноста, туку е од особено значење за зголемувањето на вработеноста и за унапредување на конкурентноста на стоките и услугите.

4.7.5. Пречки за трговија со добра и услуги и прекугранични инвестиции

Олеснување на надворешната трговија. Во рамките на Проектот за воведување на едношалтерски систем за увоз и извоз (Single Window) и контрола при единствено застанување (One Stop Shop), во ноември 2008 година, заврши првата фаза, со отпочнување со оперативна работа на Едношалтерскиот систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти, (EXIM). Во него се вклучени постапките на аплицирање и издавање на 66 различни дозволи и лиценци кои се дел од прекуграничниот проток на стоки, од страна на 15 владини институции. Во тек се активностите од втората фаза од проектот, во која е предвидено унапредување на техничките и функционалните карактеристики на системот, воведување на дополнителни електронски услуги во делот на транспортните дозволи и прекуграничниот проток на стоки, како и постигнување на поголема софистицираност и интероперабилност со други системи кои во овој дел се развиваат од страна на владините институции.

Во Царинската управа во тек е имплементација на нов Систем за обработка на царински декларации (CDPS), кој треба да го замени постоечкиот царински информациона систем МАКЦИС и да ја модернизира и олесни царинската постапка. Истиот треба да создаде услови за воведување на електронска декларација за настап на економските оператори и спроведување на царинската постапка во безхартиена околина. Новиот царински систем, CDPS, треба да обезбеди услови за размена на податоци со други системи. Во овој дел предвидена е интероперабилност со EXIM, Системот за интегрирано гранично управување (ISIGU) и други системи на владини институции. Истовремено новиот CDPS ги обезбедува потребните услови на национално ниво за интерконективност и интероперабилност со царинските системите на ЕУ.

Во Царинската управа, во делот на активности за олеснување на трговијата, во тек е проект за Анализа на ризик во царинското работење во Западен Балкан (RACWEB). Целта на проектот е зголемување на ефикасноста и транспарентноста при утврдувањето на ризиците во царинските постапки, преку дефинирање и усвојување на нови техники и развој на напредни веб базирани информатички сервиси, во царинските администрации на ЕУ и земјите од Западен Балкан.

Истовремено, Царинската управа презема интензивни активности за промоција на можностите за користење на поедноставените царински постапки.

Царинската управа ќе продолжи со реформите и модернизацијата согласно Стратешкиот план и НПАА.

Во тек е имплементација на Стратегијата за развој за периодот 2008-2010, преку петте стратешки цели: хармонизирање со европската регулатива, ефикасна наплата на увозни давачки и спроведување на мерките на трговската политика, заштита на граѓаните и борба против организираниот криминал, ефективна примена на информатички и комуникациски систем на соработката и осовременување на царинската служба и засилување на соработката со останатите институции.

Притоа, во наредниот период посебно ќе се интензивираат активностите за:

- Воспоставување на нов ИТ систем кој ќе биде интероперабилен со ИТ системите на ЕУ

(согласно стратешки план на ЦУРМ оваа активност ќе трае од 2010-2012);

- Промоција на концептот на овластен економски оператор и поедноставни царински постапки;
- Целосна имплементација на едношалтерски систем за увоз и извоз контрола при единствено застапување;
- Полна функционалност на цариската лабораторија;
- Воведување на национална интегрирана царинска и статистичка номенклатура ТАРИМ, во рамките на новиот ИТ систем (во текот на 2010);
- Засилување на механизмите на царински надзор;
- Развој и усовршување на методите за анализа на ризик и селективност во откривањето на недозволената трговија;
- Унапредување на соработката и размената на податоци со домашните и странските институции, како и со бизнис заедницата;
- Преземање на управувањето со акцизни добра на целата територија на Република Македонија од 01.01.2010 и
- Набавка на мобилна лабораторија за Одделението за оперативни работи.

Матрица на планирани реформи		
Цел	Мерка	Рок на извршување
Индустриска политика		
Подобрување на конкурентноста на Македонската индустрија	Имплементација на Стратегијата за индустриска политика на Република Македонија (2009-2020)	2010-2012
	Националната стратегија за реструктурирање на челичната индустрија	2010-2012
	Имплементација на Стратегијата за развој на текстилната индустрија и Акционен план за ревитализација на текстилната индустрија.	2010-2012
Поддршка на развојот на претприемништвото и малите и средни претпријатија		
Зајакнување на институционалната инфраструктура на МСП	Опсерваторија за МСП-следење и анализа на статистика за МСП и изготвување на извештај	2010
	Организирање на регионални форуми за МСП	2010
	Одржување на веб портал за МСП	2010
	Кофинансирање на Европскиот Информативен и иновативен центар во Македонија-(ЕИИЦМ)-Enterprise Europe Network	2010
	Инфо пулт - проектот во соработка со регионалните центри за деловна поддршка	2010
Подобрување на пристапот до финансии	Меѓуминистерска соработка за реализација на Програмата за МСП и промоција на новиот документ на ЕК - Акт за мали бизниси (Small Business Act)	2010
	Подобрување на пристапот до финансии за МСП преку имплементација на 4-те Владини програми за директна кредитна поддршка на микро и МСП (МБПР)	2010
	Организирање на информативни сесии за достапноста од финансиски инструменти за МСП	2010
	Зајакнување на капацитетите на новоформираните бизнис центри	2010

Подобрување на конкурентноста и иновативноста на МСП	Кофинансирање на проекти од нефинансиска природа за поддршка на МСП	2010
	Изработка на нова четири годишна програма за поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на МСП во Р.Македонија, согласно принципите на Small business act	2010
	Субвенционирање на проекти за поддршка и промоција на занаетството	2010
	Изработка на национална стратегија и акционен план за развој на занаетството во Р. Македонија	2010
	Организирање на европска недела на МСП, ЕУ ден на претприемачот, глобална недела на претприемништвото и Ден на занаетството во РМ	2010
	Изработка на Иновациона матрица за Р. Македонија	2010
	-Развој на човечки ресурси -Ваучерски систем на советување -Претприемачки награди -Претприемачко образование -Публикување брошури за МСП -Доживотно учење – претприемништво -Промотивни активности (саеми, работилници, деловни партнерства) -Европска недела на претприемачите	2010
	Подигање на свеста за Информациско-комуникациска технологија	2010
	Кампања за дефинирање на потребите на МСП за имплементација на стандарди и квалитет на производите согласно законските обврски	2010
	Општа обука на МСП и здруженија во рамки на стопанските комори за заштита на правата од интелектуална сопственост	2010
	Специјализирана обука за создавање и користење на сертификатни марки и географски називи за мали и средни претпријатија и земјоделски здруженија	2010
	-Кофинансирање на останати донаторски проекти -Подобрување на продуктивноста на малите и средните претпријатија со поддршка од JICA	2010

	-Кофинансирање на останати донаторски проекти	
	Организирање на обуки за консултанти	2010
	Воспоставување на национален акредитационен систем за консултанти	2010
	Обука за малите и средните претпријатија	2010
	Организирање на локални семинари за иновации и МСП	2010
	Изработка на WEB страна за регионалните центри	2010
	Кофинансирање на проекти во рамките на активностите на основните и средните училишта за промоција на претприемништвото	2010
Подобрување на инвестициската клима во Република македонија	Реализација на Програмата за поттикнување инвестиции во РМ (2007-2010)	2010
	Реализација на Националната агенда за ООП на РМ (2008-2012)	2010-2012
	Реализација на Програмата за подобрување на конкурентноста на македонските производи	2010-2012
Внатрешен пазар – Слободно движење на стоки		
Зајакнување на правата на интелектуална сопственост кај индивидуалните носители и бизнис заедницата	Подготовка и усвојување на сеопфатна оперативна програма за борба против пиратерија и фалсификување	2010
	Унапредување на ефикасноста и ефективноста на судската заштита на правата на интелектуалната сопственост на сторителите на кривични дела	2010-2012
	Унапредување на ефикасноста и ефективноста на судската заштита на правата на интелектуалната сопственост на границите (царински мерки) при увоз од правни и физички лица	2010-2012
	Поддршка на здруженијата за колективно оставрување на авторско право и сродни права	2010-2012
	Градење знаења, вештини и свест на индивидуалните носители и бизнис заедницата за спроведување на правата	2010-2012

	на интелектуалната сопственост и економски придобивки од правата	
	Манифестации за почитување на правата на интелектуална сопственост	2010-2012
	Унапредување на пристапот до информации за правата на интелектуална сопственост преку web страници	2010-2012
	Реализација на Стратегијата за интелектуална сопственост	2010-2012
Градење на инфраструктура на квалитет	Поддршка на бизнис заедницата за постапките за стандардизација, акредитација и метрологија	2010-2012
	Реализација на Стратегијата за спроведување на законодавството за соодветните хоризонтални организации (стандардизација, акредитација, метрологија и надзор на пазарот) во областа на слободно движење на стоки	2010-2011
	Овластување на правни лица (тела) за вршење на оцена на сообразност за даден опсег	2010-2012
	Акредитација на правни лица (тела) за вршење на оцена на сообразност на производи кои се пуштат на пазарот	2010-2011
	Препознавање на македонски производи и македонски тела на внатрешниот пазар во ЕУ во рамки на АССА	2010-2012
Туризам		
Република Македонија-препознатлива туристичка дестинација	Промотивни активности на меѓународните туристички саеми (Утрехт, Охрид, Љубљана, Софија, Белград, Истанбул, Берлин, Москва, Келн, Киев и Лондон)	2010
	Имплементација на Националната стратегија за развој на туризмот 2009-2013 година	континуирано
	Отпочнување со целосно функционирање на Агенција за промоција и поддршка на туризмот во Република Македонија како независна институција	2010
Зголемување и подобрување на стандардите и квалитетот на туристичката инфраструктура и услуги	Категоризација и ревизија на категоризацијата на сместувачките капацитети согласно постоечката регулатива	2010
	Категоризација на приватниот сместувачки капацитет од страна на локалната самоуправа	2010

	Давање на државни локации за инвестиции на меѓународни тендери	2010
Нови туристички производи	Анализа, состојба, можности и развој на зимските центри во Република Македонија	2010
	Субвенционирање на туристички манифестации	2010
	Развој на нови видови на алтернативен туризам (развој на транзитен туризам)	2010
Земјоделство		
Закон за измена и дополна на Законот за рибарство и аквакултура	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на надзорот, казнените одредби, порамнувањето и посредувањето и планирањето на мерки, како и користење на средства наменети унапредување во рибарството и аквакултурата.	2010
Закон за квалитет на земјоделски производи	Уредување на законски одредби за СМО за овошје, зеленчук, житни култури, живинско месо и јајца, говедско, свинско, овчо и козјо месо, како и производи со заштитена ознака на потекло, географска ознака и традионални специјалитети.	2010
Заедничка основна програма за одгледување на добиток за период од 10 години	Со Заедничката основна програма за одгледување на добиток се уредуваат:	2010
	-одгледувачки цели;	
	-правци на одгледување на одделни видови, раси, хибриди и провиненции на добиток,	
	-одгледувачки методи и начин на реализација;	
	-начин на објавување и достапност на резултати и	
-средства на непрекинато спроведување на програмата.		
Програма за зачувување на биолошката разновидност во сточарството (биодиверзитет) за период од 7 години	Мерки согласно програмата за биолошка разновидност во сточарството се:	2010
	-зачувување на сите автохтони раси/линии на добиток кои се одгледуваат на територијата на Република Македонија, со посебен акцент на автохтоните раси/линии во автохтона	

	<p>средина;</p> <p>-зачувување на расите на добиток надвор од средината во која настанале (ex situ зачувување), односно во средината каде што настанале (in situ зачувување) за секоја раса/линија на добиток;</p> <p>-основање и функционирање на ген банки во сточарството;</p> <p>-исполнување на воспоставените меѓународни практики;</p> <p>-воспитување и обука на подрачјето на зачувувањето на биолошката разновидност во сточарството;</p> <p>-подигање на јавната свест за значењето на зачувувањето на биолошката разновидност во сточарството и</p> <p>-поврзување со други програми во областа на земјоделството.</p>	
Сите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за сточарство	Со донесување на подзаконските акти ќе се овозможи квалитетно спроведување на Законот за сточарство, а со тоа и унапредување на сточарското производство во целина.	2010
Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата во Република Македонија за период од 12 години.	Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата во Република Македонија за период од 12 години ќе придонесе за унапредување на посочените области	2010
Асистенција и поддршка на Владата на Македонија при воспоставување на главните развојни насоки за сеопфатен рурален развој и воспоставување и развој на пазарот на недвижности	Македонско–Холандски Проект за земјишна консолидација–комасација ЕМЕРАЛД и СТИМЕРАЛД	2009/2011
Програма за финансиска поддршка во земјоделството за 2010 година	Во Програмата ќе бидат опфатени мерки со планирана финансиска поддршка за: - за растително производство;	2010

	-за сточарско производство;	
	--за воведување стандарди за безбедност во земјоделско производство и контрола на квалитет;	
	-за органско земјоделско производство и	
	-за Општи и посебни мерки за развој на земјоделството.	
Програма со мерки за унапредување на развојот на рибарството и аквакултурата во 2010 година	Во Програмата ќе бидат опфатени мерки со планирана финансиска поддршка за заштита и развој на водната флора и фауна, финансиска поддршка во аквакултурата и рибарството и посебни мерки за реализација на активностите од Законот за рибарство и аквакултура.	2010
Ориентационен план за извршување на есенската и пролетната сеидба во производната 2010/2011 година.	Подготовка на ориентационен план за извршување на есенската и пролетната сеидба во производната 2010/2011 година.	2010
Риболовни основи за риболовни подрачја, риболовни зони и рекреативни зони	Во 2010 ќе се спроведе постапка за избор на најповолен понудувач за изработка на риболовните основи за риболовните води кои не се опфатени во 2009 година. Се очекува до крај на годината истите да бидат изработени и донесени.	2010
Програма за финансиска поддршка на руралниот развој 2010	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010
Изменување и дополнување на Уредбата за спроведување на политиката за руралниот развој.	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010
Измена на подзаконски акти за спроведување на ИПАРД Програмата	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010
Изработка на Агро-еколошка Програма	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010
Воспоставување на пилот рурална мрежа во Република Македонија.	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010

Уредба за видовите на дејности кои можат да се вршат како дополнителни дејности на семејните земјоделски стопанства и нивниот обем	Доуредување на законските одредби кои ја опфаќаат материјата на руралниот развој	2010
Мониторинг на штетни организми	Изработка на Мониторинг програми на штетни организми и нивна имплементација	2010/2011
Воведување на регистарот на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија, растителни производи и други предмети и објекти	Водење на евиденција, начин на спроведување на проверки на здравјето на растенијата на физичките и правни лица внесени во регистарот, како и содржината и начинот на известување за податоци	2010/2011
Воведување на пасоши на растенија	Воспоставување на целосна контрола врз здравјето на растенијата во нашата земја, а со влегувањето на Република Македонија во ЕУ и извоз на растенија во земјите членки на ЕУ со кој документ-пасош на растенија ќе се гарантира здравствената исправност на растенијата.	2011/2012
Регистрација и пререгистрација на активната супстанција и производите за заштита на растенијата	Стручна обука на кадарот кој ќе ја спроведува регистрација и пререгистрација на активната супстанција и производите за заштита на растенијата	2010/2011
Мониторинг на производи за заштита на растенијата	Изработка на Мониторинг програми за производи за заштита на растенијата и нивна имплементација	2011/2012
Изработка и воведување на регистрите на производители на ѓубриња, регистри за пласирање на пазар на големо и мало со кои ќе се пропише формата, содржината и начинот на водење на регистрите за ѓубриња на територијата на Република Македонија	Воспоставување на регистрите и нивно редовно ажурирање	2010/2012
Воведување на Европскиот каталог на сорти на земјоделски растенија	Менување на асортиман на сорти на семенскиот и садниот материјал во Република Македонија наменети за извоз на земјоделски растенија во земји членки на ЕУ .	2010

Формирање на Национална ген банка	Зачувување на сортите од семенски и саден материјал, како богатство на генетски потенцијал за создавање на нови сорти во РМ	2010/2011
Измена и дополна на Законот за семенски и саден материјал на земјоделски растенија	Мерките се преземаат за успешно да се реализираат планираните активности од страна на Управата и да се направат измени по препораките на Европската комисија.	2010
Дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, биолошки тестирања, испитување на физичко-хемиските својства на производи за заштита на растенијата, анализа на активна материја, анализа на семенски материјал	-контрола и надзор на економски и карантински штетни болести; -контрола и надзор на економски и карантински штетни организми и -контрола и надзор на квалитетни својства на семенскиот материјал.	Континуиран процес
Координирање и усогласување на активностите што се поврзани со техничката помош обезбедена од мултилатералната и билатералната донаторска заедница	Поголема усогласеност на потребите од техничката помош, поефективна координација на тековните проектни активности, а пред се идентификација на проритетните активности во областа на земјоделството, руралниот развој, безбедноста на храна, како и ветеринарната и фитосанитарната политика	Континуиран процес
Документ насловен „Приоритети за Донаторска помош во секторот земјоделство и рурален развој“	Воведување на “Програмски Пристап“	2010/2011
Зајакнување на државната ветеринарна служба согласно релевантните ЕУ стандарди	Понатамошно усогласување на националното законодавство со релевантното законодавство на ЕУ	2010
	Класирање на објектите според исполнетоста на условите и одредување на временска рамка за нивно прилагодување	2009-2010
	Зајакнување на инспекциските служби во однос на вршење официјални контроли во ланецот на храна од животинско потекло во согласност со релевантните стандарди на ЕУ (ИПА компонента 2)	2010-2011
	Воспоставување на систем за свињи (ИПА компонента 5): набавка на ушни маркици и набавка на софтвер за обележување на	2010

	свињите	
	Воспоставување на систем за домашни миленици (кучиња и мачки) и пчели	2010
	Рутинско обележување, одржување на системот на централно ниво	2010-2012
Заокружување на правната рамка во областа на ловството	Донесување на сите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за ловството	2010
Заокружување на правната рамка во областа на шумарството	Донесување на сите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за шумите	2011
Обезбедување одржлив развој на ловството	Донесување на годишна Програма за унапредување и развој на ловството во Република Македонија	2010
Обезбедување одржлив развој на шумарството	-донесување на годишна Програма за проширена репродукција на шумите за 2010 година и	2010
	-изготвување на Информација за здравствената состојба на шумите во Република Македонија за 2009 година со предлог мерки	
Банкарски сектор		
Заокружување на регулаторната рамка која се однесува на небанкарските финансиски институции	Подготовка на Закон за финансиски друштва	2010
Подобрување на деловната клима, заштита на депозитите на физичките и правните лица и усогласување на домашното законодавство со законодавството на ЕУ	Подготовка на Закон за изменување и дополнување на Законот за Фондот за осигурување на депозити.	2010
Обезбедување можност за давање на финансиски услуги на далечина, заштита на потрошувачите и усогласување на домашното законодавство со законодавството на ЕУ	Подготовка на Закон за продажба на финансиски услуги на далечина	2010
Усогласување со европското законодавство	Подготовка на закон за финансиски конгломерати	2011
Доусогласување со европското законодавство	Подготовка на Закон за изменување и дополнување на Законот за банки	2012

Зајакнување на банкарската регулатива и нејзината примена	Примена на регулативата за потребниот капитал за покривање на кредитниот и оперативниот ризик, подготвена врз основа на едноставните пристапи од Базел 2	2012
Зајакнување на банкарската регулатива	Подготовка на регулатива за утврдување на потребниот капитал за покривање на кредитниот и оперативниот ризик, врз основа на напредните пристапи од Базел 2	2012
Пазар на капитал		
Усогласување со европското законодавство	Закон за изменување и дополнување на Законот за хартии од вредност	2010
Реформи на пазарот на труд		
Активни мерки за вработување (Оперативен план за активни мерки за вработување):	Оперативен План за 2010 (Програмите и мерките во ќе бидат дефинирани во процесот на изработка на истиот, кој треба да се усвои од страна на Владата на РМ.)	2010- 2011
	Развој на капацитетите на МТСП и останатите институции на пазарот на трудот за долгорочно планирање на пазарот на трудот	2010- 2011
	Национална стратегија за вработување 2011-2015	2011
	Национален акционен план за вработување 2011-2012	2011
Подобрување на административниот капацитет во МТСП и АВРМ	Обуки на вработените во МТСП и АВРМ во врска со политиката, мрежата и оперативната структура, како и практично работење на ЕУРЕС (Европски сервиси за вработување) и обуки за функционирањето и користење на средствата на Европскиот социјален фонд.	Континуирано
Реформи во трудовото законодавство	Измени на Законот за работните односи	2009
	Измени на Законот за работните односи, Измени на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, измени на Законот за Агенции за привремени вработувања.	2010- 2011
	Обуки за усогласување на националното трудово законодавство со законодавството на ЕУ.	2010- 2011
Намалување на даночното оптоварување на	Реформа на социјалните придонеси	2011

вработените во РМ		
Образование		
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрастни групи	Оспособување за вработување на возрастните лица кои не завршиле образование за прво ниво на стручни квалификации	2012
	Преквалификација и доквалификација, оспособување и обука на вработени и возрастни лица	2012
	Описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои издржуваат затворска казна во казнено поправните установи во Република Македонија	2011
Усогласување на квалификацискиот профил на работна сила со потребата на претпријатија	Анализа на потребите на пазарот на трудот	2012 континуирано
	Креирање на стандарди на занимање, наставни планови и испитни програми во Центарот за СОО согласно потребите на пазарот на труд	2012
Реформа на јавната администрација		
Институционално подобрување на административните структури и зајакнување на административните капацитети		
Ажурирање на Стратегијата за Реформа на јавната администрација	Обука на државни службеници вклучени во процесот на реформа на јавната администрација	континуирано
	Градење на капацитетите на одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата	континуирано
Донесување на нова Стратегија за Реформа на јавната администрација-предвидено со ИПА 2007	Консултација на јавноста преку јавни дебати за нацрт-стратегијата	2009-2010
	Дефинирање на приоритети врз основа на претходно извршените консултации со јавноста преку јавните дебати за нацрт-стратегијата	2009-2010
	Донесување на нова Стратегија за Реформа на јавната администрација-предвидено со ИПА 2007	2010
Регулаторна реформа (Подобрување на квалитетот на регулативата)	Спроведување Проценка на влијанието на регулативата	2010-2012

Развивање на одржлив и стабилен систем за квалитетна обука	Подготовка на програма за обука и стручно усовршување на државните службеници на централно ниво	Континуирано
	Обезбедување систематичност и квалитет во спроведувањето на обуката	2010
	Обезбедување одржливост и стабилност на системот и спроведување на обуките	2010
	Обезбедување на квалитет на обуките	2010
Јакнење на капацитетите за Стратешко планирање и Креирање на политики	Обуки за стратешко планирање и креирање на политиките	2010-2012
	Спроведување на Твининг-„Градење на капацитетите на Генералниот Секретаријат (Сектор за Стратегија, планирање и следење и Сектор за Анализа на политиките и координација) за зајакнување на капацитетите на Владата за Стратешко планирање и следење и Креирање политики и координација”	2009-2010
Зголемување на ефикасноста на државната администрација	Доследна примена на системот на плати и надоместоци за државите службеници	континуирано
Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата		
Унапредување на соработката на државните органи со Народниот правобранител	Извештаи од страна на органите на управата до Владата по однос на препораките на Народниот Правобранител на тримесечно ниво	континуирано
Спроведување на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер	Поднесување Годишен извештај од Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер	континуирано
Унапредување на веб-порталот услуги (www.uslugi.gov.mk)	Развивање на сеопфатен каталог на сите владини служби со клучни информации за нивните одговорности, негово поврзување со порталот услуги и негово дистрибуирање до бизнис заедницата, локалните власти, невладините организации и медиумите	Овие активности се во тек
	Воведување на нови органи на порталот	континуирано

Спроведување на механизмот Граѓански дневник	Поднесување на тримесечни извештаи за резултатите добиени од пополнувањето на формуларите за оценување на услугите од страна на корисниците	континуирано
Имплементација на Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор	Изменување и дополнување на Законот за здруженија на граѓани и фондации и донесување на подзаконски акти	2010
	Обезбедување функционална мрежа за комуникација и координација на активностите поврзани со развојот на граѓанскиот сектор	2010-2012
	Промовирање ефикасна соработка со граѓанскиот сектор	2010-2012
	Вклучување на граѓанскиот сектор во утврдување на политиката и законодавството поврзано со евроинтеграцијата	2010-2012
	Создавање поволна даночна и фискална рамка за поддршка	2010-2012
	Поттикнување на филантропијата и Промовирање на волонтерството	2010-2012
Јакнење на капацитетите за соработка со невладини организации	Обуки за вработените во Одделението за соработка со невладини организации и министерствата	2010-2012
Постојан развој на граѓанскиот сектор	Поттикнување развој на граѓанскиот сектор, особено надвор од главниот град и руралните средини	2010-2012
Реформи во судство		
Имплементација на реформските закони со цел јакнење на независноста и ефикасноста на правосудството, како и зајакнување на целокупниот капацитет на правосудниот систем	Анализа на спроведувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот систем во Република Македонија од 2004 година	2010
	Имплементација на реформските закони: Законот за судови, Законот за судски совет, Законот за Академија за судии и јавни обвинители, Законот за судски буџет и Законите за плати на членовите на Судскиот совет на РМ	2010

	Континуирано квантитативно и квалитативно оценување на работата на судиите преку примена на Правилникот за постапката и критериумите за следење и оценување на работата на судиите	2010
	Имплементација на Законот за судска служба	2010
	Спроведување на Програмата за планирање и управување на буџетските средства согласно која при подготовката на националниот Буџет за 2010 година буџетските средства за судството треба да се зголемат и да бидат соодветни на процентот кој што е утврден како фиксен процент од БДП	2010
	Воспоставување на канцеларија за односи со јавност во Судскиот совет на Република Македонија	2010
	Објавување на одлуките од седниците на советот на интернет страната на Судскиот совет на Република Македонија	2010
	Поставување банер за мерење на довербата на грѓаните во судството на интернет страната на Судскиот совет на Република Македонија	2010
	Анализа на имплементацијата на Законот за управни спорови и изготвување на Предлог-Закон за изменување и дополнување на Законот за управни спорови со цел да се обезбеди уставната гаранција на правото на жалба против поединечни акти донесени во постапка во прв степен пред суд, управен орган или организација или други институции што вршат јавни овластувања	2010

	Изготвување на Предлог-Закон за изменување и дополнување на Законот за општа управна постапка	2010
	Промоција на Законот за изменување и дополнување на Законот за медијација донесен септември 2009 година, со кој се прошири подрачјето на примената на медијацијата во семејни и кривични спорови и се овозможи судот во текот на првостепена постапка да може да ги упати странките спорот да го решат по пат на медијација	2010
	Промоција и дисеминација на Прирачник за препознавање на спорови кои може да се решат по пат на медијација примарно наменет за судии	2010
	Обука на медијатори	2010
	Измени и дополнување на Законот за прекршоците	2010
	Измени и дополнување на Законот за парнична постапка	2010
Исполнување на стандардите за правото на судење во разумен рок	Целосна имплементација на Законот за извршување на одлуките на Европскиот суд за човекови права и Законот за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права	2010-2011
	Формирање на Биро за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права	2010
Обезбедување на еднаков пристап до правдата	Донесување на Закон за бесплатна правна помош	2009
	Обука за спроведување на Законот за	2010

	бесплатна правна помош	
Имплементација на реформата на казненото право	Донесување на Закон за кривична постапка	2010
	Спроведување на Акцискиот план за имплементација на Законот за кривичната постапка	2010-2012
	Имплементација на Измените и дополнувањата на Кривичниот законик	2010
Подобрување на судска инфраструктура	Изградба на нова судска зграда во Скопје	2010-2011
	Реконструкција и модернизација на судовите	2010-2011
Воспоставување на ефикасна и функционална информатичка технологија во правосудните институции	Воведување на Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети (ACCMIS)	2010
	Изменување и дополнување на Судскиот деловник	2010
	Набавка на ИТ опрема за правосудните институции	континуирано
Подобрување на извршувањето на судските предмети и воспоставување ефикасен систем на доставување на судските покани	Имплементација на Измените и дополнувањето на Законот за извршување од 30.06.2009 година	2010
	Пренос на сите извршни предмети од судовите кај извршителите заклучно со 01.06.2010	2010
	Континуирано именување на извршители на непополнетите извршителски места	2010
	Подготовка на Закон за измени и дополнување на Законот за извршување	2010
Кодификација на граѓанското право	Анализа на правните недоследности и унапредување на граѓанското законодавството заради обезбедување на правна сигурност на граѓаните	2010-2012
	Формирање експертска-работна група	2010

	Подготовка на Регистар на генерални (lex generalis) и специјални (lex speciales) закони од граѓанската област	2010-2011
	Анализа на усогласеноста на посебните закони со генералниот Закон за сопственост и други стварни права со цел измени, дополнувања и донесувања на нови закони	2010-2012
	Апроксимација на Законот за сопственост и други стварни права	2010-2012
	Отпочнување со кодификација на граѓанско законодавство во определени области (урбанизам, земјоделие, итн.)	2012
Подобрување на условите во казнено-поправните установи и обезбедување на поефикасно извршување на санкциите во согласност со меѓународните стандарди	Реконструкција на казнено-поправните и воспитно-поправните установи во Република Македонија	2010-2012
	Акциска Програма на Република Македонија за имплементација на реформата на пенитенцијарниот систем	2009-2014
Јавни набавки		
Зајакнување на правната рамка за јавни набавки	Донесување на Стратегија за развојот на системот за јавни набавки	2010
	Воведување нови постапки и начини за доделување на договорите за јавни набавки	2012
	Целосно транспонирање на европската регулатива за јавни набавки	2012
Зајакнување на административниот капацитет	Проширување на мрежата обучувачи за јавни набавки	2013
	Организирање обуки за јавни набавки и ЕСЈН	континуирано
Реформи во катастарот		

Достапност на геопросторните податоци и изградба на геоинформациона структура согласно INSPIRE директивата	Операционализација на ГПС референтни станици кои ја покриваат целата територија на Република Македонија	2010
	Развој на НИПП (национална инфраструктура на просторни податоци)	2011/2012
	Дигитализација на катастарски планови на територијата на Република Македонија	2012
	Воспоставување на владин NSDI Геопортал	2012
	WEBGIS овозможување достапност на сите геопросторни податоци и други катастарски податоци, преку интернет за сите корисници со можност за купување преку интернет.	2012
Енергетика		
Подобрување на енергетската инфраструктура	Стратегија за развој на енергетиката	2009
	ХЕЦ “Чебрен“ и ХЕЦ “Галиште“	2011
	ХЕЦ „Бошков мост“	2011
	Комбинирана гасна електрана “Енергетика“	2011
	12 хидроелектрични централи по течението на реката Вардар	2011
	Изработка на Физибилити студија за гасоводен систем во Република Македонија, со идеен проект	2010
	40 мали хидроелектрични централи.	2011
	400 kV интерконекција Штип (Р. Македонија) – Ниш (Р. Србија)	2010
Патен транспорт		
Подобрување на патната инфраструктура	Потпишување на Договор за транспортна заедница на земјите од западен Балкан и ЕУ	2010
	СЕЕТО–имплементација на повеќегодишниот план	2009-2013

	Изградба на автопат Куманово–Табановце	2010
	Зајакнување на мостовите и рехабилитација на дел од Е-75	2010
	Рехабилитација на локални и регионални патишта која е заем од Светска Банка во износ од 70 милиони евра	2009-2013
	Владата на Република Македонија да одбере модел за давање под концесија на патиштата	2010
	Прибирање на понуди за концесионер за доделување на концесија за модернизација и управување со нов систем на наплата на патарина на 5 постојни наплатни станици во Република Македонија	2010
	Изградба на автопат Демир Капија – Смоквица	2014
	Подготовка на физибилити студија, cost-benefit анализа и Студија за оценка на влијанието врз животната средина за надградба на ниво на автопат на патната делница на Коридор VIII Романовце-Деве Баир и Гостивар-Кафасан.	2012
	Техничка помош за подготовка на Секторска физибилити студија и cost-benefit анализа за развој на стратешки мултимодални транспортни јазли на национално ниво	2012
	Ажурирање на Националната Транспортна Стратегија	2009, 2010
Железнички транспорт		
Модернизација и реконструкција на железничката инфраструктура и воведување на систем за олеснување на трговијата и транспортот на граничните премини	Донесување на Закон за развој на железниците, Закон за безбедност во железниците и Закон за Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги, целсоно усогласени со директивите на ЕУ од областа на железниците	2010
	Донесување на подзаконски акти кои произлегуваат од Законите	2010
	Изработка на нов закон за интеропаребилност	2010

	Спогодба за контрола на гранично поминување во железничкиот транспорт меѓу Република Македонија и Република Србија, како и Република Македонија и Косово	2010-2011
	Проект “Поддршка за спроведување мерки за главната регионална транспортна мрежа на Југоисточна Европа“	2008-2012
	Модернизација на телекомуникацискиот систем долж железничкиот Коридор X и хармонизирање на податоците за стоката, кои ќе треба да се внесуваат во софтверот кој го користат железниците и царинарница	2010 и континуирано
	Електронско издавање на билети во патничкиот сообраќај	2010
	Набавка на 36 плато вагони за превоз на товар	2010
Финансирање на ЈП за железничка инфраструктура преку Буџетот на Република Македонија	Национална програма за инвестиции во железничката инфраструктура	2010 и континуирано
	Изработка на Годишен план за изградба, реконструкција, модернизација, ремонт и одржување на железничката инфраструктура за тековна година и Извештај за реализацијата на Годишната програма за железничка инфраструктура за претходна година.	2010 и континуирано
	Техничка документација за реконструкција на делницата Куманово-Дељадровце за брзина од 120км/ч: – подготовка на Физибилити студија, Идеен проект, cost-benefit анализа, Студија за оценка на влијанието врз животната средина и Главен проект	2012
	Техничка документација за дислокација на железничката пруга Велес-Ногаевци за брзина од 120 км/ч: - подготовка на Физибилити студија, Идеен проект, cost-benefit анализа и Студија за оценка на влијанието врз животната средина	2012
Воздушен транспорт		

Подобрување на инфраструктурата	-изградба, реконструкција и користење на аеродромот „Александар Велики“–Скопје и на аеродромот „Св.Апостол Павле“-Охрид;	2010-2012
	-изградба на новиот карго-аеродром во Штип	Изградбата на карго-аеродромот во Штип е одложена за определен временски период
	-дефинирање на ставовите на Република Македонија во преговорите за Функционални блокови на воздушниот простор (ФАБ) за реструктурирање на горниот воздушен простор врз основа на протокот на сообраќај со цел подобрување на инфраструктурата за услуги на воздухопловна навигација	2010-2012
Електронски комуникации		
Заокружување на правната рамка во областа на електронските комуникации и радиодифузната дејност со цел имплементирање на новите пакет директиви од овие области	Измени и дополнувања на Законот за електронски комуникации	2010
	Измени и дополнувања на Законот за радиодифузна дејност	2010

Пошти		
Имплементација на Стратегијата за развој на поштенските услуги во Република Македонија 2008-2010 година, како и на Законот за поштенските услуги	-модернизација и реструктуирање, економско зајакнување на АД Македонска пошта; -ангажирање на конулантски тим кој ќе ги дефинира условите и испита можностите за продажба на дел од акциите; -донесување општи акти за обезбедување на поштенските услуги (индивидуална дозвола, стандардна дозвола и одобрение); -создавање база на податоци на даватели на поштенските услуги и -методологија за анализа на пазарот на поштенските услуги	2010

Успешност на минатогодишниот ПЕП			
Мерки предвидени со минатогодишниот ПЕП 2009	Прифатен о Да/Не	Датум	Коментар
Приватизација			
Завршување на процесот на приватизација	Да	2008	Реализирана
Стратегии и политики во индустрија - Подобрување на конкурентноста на македонската индустрија и зголемување на индустриското производство			
Стратегија за развој на текстилна индустрија	Да	2007	Реализирана . Стратегијата е усвоена од Влада во 2007
Акционен план	Не		Во фаза на реализација
Издавање Билтен за челичната индустрија	Да	2008	Реализирана
Студија за мерење на индикатори за конкурентност - дефнирање на сет на индикатори кои ќе овозможат меѓународна споредливост на македонската индустрија	Да	2009	Реализирана
Green Book на конкурентноста на македонската индустрија, како основа за развивање стратегија за индустриска политика	Да	2009	Реализирана
Стратегија за Индустриска политика на РМ 2009-2020, нејзина имплементација ќе идентификува и предложи мерки и инструменти кои треба да се	Да	2009	Реализирана

имплементираат за зголемување на конкурентноста на економијата			
Интернационализација - создавање подобра информациона база за можности за извоз и подобрување на промоцијата на македонските компании на странски пазари	Не		Не е реализирано поради тоа што за овој проект не се обезбедени средства од буџет
Кластеринг - создавање нова асоцијација на кластери за зголемување на конкурентноста на производството во индустриските сектори	Не		Во фаза на реализација. Статус: Во подготовка е програма за поддршка на кластерите за 4 години, која ќе биде усвоена од Влада најдоцна до март 2009. Подготвена и доставена до Влада е едногодишна програма за поддршка на кластерите за 2009
Мали и средни претпријатија			
Нови бизнис центри	Да	2009	Континуирано се реализира. Организиран се обуки за јакнење на институционалниот капацитет на новоформираните 12 бизнис центри во 2008 година.
Зголемување на нивото и стандардите за тренинзи и тренери-ХРДФ	Да	2009	Континуирано се реализира. ХРДФ продолжи да функционира како проект на АППРМ
Јакнење на јавно-приватен дијалог (Форум)	Да	2009	Реализирано Во текот на 2009 година, реализиран е форум на национално ниво и реализирани се неколку средби со претставници на асоцијациите и Коморите, како и директни средби со стопанствениците.
Јакнење на капацитетот на Опсерваторијата	Не		Континуирано се реализира. Се изготвува годишен извештај за

			МСП од страна на надворешен изведувач избран по пат на прибирање на најповолна понуда.
Европскиот информативен и иновативен центар во Македонија ЕИИЦМ – Enterprise Europe Network	Да	2009	Континуирано се реализира преку кофинансирање на програмските активности на ЕИИЦМ.
Јакнење на свеста за значењето на Повелбата за мали претпријатија	Да	2009	Реализирано Изготвено и доставено до ЕК национален самооценувачки извештај за остварениот напредок по однос на Повелбата за мали претпријатија
Јакнење на гарантниот фонд и на издавањето на гаранции	Не		Во фаза на реализација. Статус: Заради слабиот интерес за гаранции со последните измени на Законот за МБПР се изврши пренамена на овие средства во капиталот на банката (докапитализација). Средствата ќе бидат употребени за реализација на останати кредитни програми за кои во моментот постои интерес.
Основање на приватно кредитно биро	Да	2009	Реализирано
Инкубатори, кластери, иновативни проекти, поддршка на промоција	Да	2009	Реализирано
Јакнење на ваучерскиот систем	Да	2009	Реализирано
Кофинансирање на Фондот за развој на човечки ресурси	Да	2009	Реализирано
INFO PULT	Да	2009	Реализирано
Ваучерски систем на советување	Да	2009	Реализирано
Претприемачки награди	Да	2009	Реализацијата на мерката е во тек при

			што се кофинансираат програмските во намален обем поради намалување на средствата од годишната програма
Претприемачко образование	Да	2009	Реализирано
Европски ден на претприемачите	Да	2009	Реализирано
Подигнување на свеста за ИЦТ	Да	2009	Реализирано
Меѓународна научна соработка	Не		Не е реализирано Поради недостаток на средства мерката не е реализирана
Подигање свест за интелектуална сопственост	Не		Не е реализирано поради недостаток на средства мерката не е реализирана
Доживотно учење	Да	2009	Реализирано
Публикување брошури за МСП	Да	2009	Реализирано
Промотивни активности	Да	2009	Реализирано
Кофинансирање на останати донаторски проекти	Да	2009	Реализирано
Кофинансирање на трошоци за спроведување на анализа на обуки во 500 претпријатија	Не		Реализацијата е во тек
Претприемачки зони - изработка на проекти	Не		Не е реализирано
ПОследипломски студии – претприемништво, КОфинансирање на последипломски студии за претприемништво кај целна група во секторот МСП	Не		Не е реализирано
Самовработување со кредитирање	Да	2009	Реализирано
Самовработување со грант	Да	2009	Реализирано
Туризам			
Национална стратегија за развој на туризмот	Не		Не е реализирано. Во тек е. Подготвена е верзија на стратегијатана на која сеуште се работи во смисла на подобрување на квалитетот на истата

Земјоделство			
Закон за земјоделство и рурален развој	Да	2008	
Закон за вино	Не	Дек./2009	Законот за вино е во фаза на подготовка и се усогласува со Директивите од ЕУ
Закон за органско земјоделско производство	Да	2009	Со законот за органско земјоделско производство националното законодавство се доближува со ЕУ законодавството. Новиот закон за органско земјоделско производство попрецизно ги уредува одредбите за органско производство, како и системот за стручна контрола и надзор во органското производство.
Правилник за изменување на правилникот за формата, содржината и начинот на поднесување на пријавите за регистрација во регистарот на производители на вино	Да	2009	Со овој правилник се регулираат правилата за регистрирање на винарските визби во регистарот на производители на вино.
Правилник за изменување и дополнување на правилникот за содржината и формата на придружниот документ за производи од грозје и вино и содржината и формата на влезните и излезни регистри за производи од грозје и вино	Да	2009	Со овој правилник се регулира придружниот документ за извоз на вино и производи на вино во Европска Унија.
Правилник за дозволени риболовни средства	Да	2009	Со овој правилник се пропишуваат дозволените риболовни средства за вршење стопански, рекреативен, мелиоративен и селективен риболов

Правилник за начинот на обележување на појасот околу рибници во кој не смее да се лови риба	Да	2009	Со овој правилник се пропишува начинот на обележување на појасот околу рибник
Правилник за големина на риби под која не смеат да се ловат	Не	2010	Обврската ќе произлезе со донесување на Законот за измена и дополнување на Законот за рибарство и аквакултура
Национална стратегија за лозарство и винарство	Не	2010	Изработката на стратегијата за лозарство и винарство е во фаза на изработка
Риболовни основи за риболовни подрачја, риболовни зони и рекреативни зони	Да	2009	Извршен избор на најповолен понудувач за изработка на риболовни основи за риболовните ревири во Република Македонија со определување на рекреативните зони во рамките на ревириите
Акционен план за распределба на земјоделско земјиште во државна сопственост за давање на во закуп за 2008 и 2009 година	Да	2008-2009	Огласени се вкупно 23 јавни огласи за давање под закуп на земјоделско земјиште во државна сопственост, со вкупно 1885 Договори за закуп по јавен оглас
Уредба за критериуми за утврдување на подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност	Да	2009	Со оваа уредба се реализира кохерентна рурална развојна политика
Уредба за изменување и дополнување на Уредбата за спроведување на политиката за рурален развој	Да	2009	Со оваа уредба се реализира кохерентна рурална развојна политика
Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2009	Да	2009	Со оваа програма се реализира кохерентна рурална развојна политика

Програма за изменување и дополнување на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2009	Да	2009	Со оваа програма се реализира кохерентна рурална развојна политика
Меморандум за соработка помеѓу Телото за управување со ИПАРД и Секторот за Европска Унија	Да	2009	Програма за земјоделство и рурален развој финансирана од прет-пристапните фондови на ЕУ за рурален развој 2007-2013 (ИПАРД Програма)
Фитосанитарната управа ја прифати односно ја имплементира Листата Анекс 1 на активни супстанции кои се одобрени за користење во производи што се применуваат за заштита на растенијата на територијата на ЕУ со дефинирани услови во одлука за користење објавени согласно со Анексот 1 од Директивата 91/414 ЕС.	Да	2009	Се повлекуваат од промет и употреба на производите за заштита на растенијата во Република Македонија кои содржат една или повеќе активни супстанции кои не се вклучени во Листата Анекс 1
Донесен дел од подзаконските акти од Законот за ѓубриња	Да	2009	Имплементација на дел од Законот за ѓубриња
Воведен е едношалтерскиот систем - ехит за издавање на одобренија за увоз на производи за заштита на растенијата	Да	2009	Поедноставно и побрзо издавање на одобренија за увоз на производи за заштита на растенијата
Спроведување на активностите од Програмата за здравствена заштита на животните: - воведување модул за вакцинација на бруцелоза кај овците и козите	Да	2008	
Спроведување на активностите од Програмата за здравствена заштита на животните: - усвојување на Програма за заштита од и спречување на појава на особено опасни заразни болести во Република Македонија	Не		Усвојувањето се очекува до крајот на 2009 г.
Надградба и одржување на системот за идентификација и регистрација на животните: - извршена информативна кампања на заинтересираните страни (сточари,	Да	2009	

сточни пазари и кланици) за користењето и значењето на системот за идентификација и регистрација на животните			
Надградба и одржување на системот за идентификација и регистрација на животните: -извршена набавка на неопходната опрема и материјали за идентификација и регистрација на малите преживари	Да	2008-2009	
Надградба и одржување на системот за идентификација и регистрација на животните: -изготвени План и стратегија за имплементација на системот за идентификација и регистрација на домашните миленици (кучиња и мачки) и на пчелите	Не	2009	Се очекува до крајот на 2009 година
Интегрирано гранично управување: -воспоставување на национален систем за Интегрирано Гранично Управување	Да	2008	
Интегрирано гранично управување: -извршена е консултација со странски експерти (експертска мисија од ЕУ) за ефикасно спроведување на системот на редуцирани прегледи од страна на ветеринарните служби на граничните премини на Република Македонија	Да	2009	
Донесен подзаконски акт од Законот за семенски и саден материјал на земјоделски растенија	Да	2008	Обезбедени се финансиски средства од Програмата за семе и саден материјал за 2008 година
Изготвена и публикувана Национална сортна листа земјоделски растенија на Република Македонија	Да	2008/2009	Во листата се запишани сите сорти дозволени за увоз во Република Македонија
Донесен е Законот за селекционерски права	Да	2009	Со овој закон, Република Македонија ќе стане рамноправна земја членка на УПОВ Конвенцијата.
Воведен е едношалтерскиот систем - exit за издавање на одобренија за увоз на семенски и саден материјал од земјоделски растенија.	Да	2009	Поедноставно и побрзо издавање на одобренија за увоз на семенски и саден

			материјал
Подзаконски акти од Законот за репродуктивен материјал од шумски видови дрвја	Да	2008	
Закон за ловството	Да	2009	
Закон за шумите	Да	2009	
Програма за проширена репродукција на шумите за 2009 година	Да	2009	
Информација за здравствената состојба на шумите во Република Македонија за 2008 година со предлог мерки	Да	2009	Усвоена од Владата на Република Македонија
Банкарски систем			
Анализа на начинот на кој се користат рејтинзите на рејтинг агенциите за утврдување на адекватност на капиталот	Да	2009	Активноста е во тек и истата ќе се реализира до крајот на 2009 година.
Одлука за воспоставување и примена на програмите за спречување на перење на пари на банките	Да	2009	Реализирана
Осигурителен сектор			
Формирање на Агенција за супервизија на осигурување	Да	2009	
Пазарот на труд			
Активни политики и мерки за вработување за 2009 година	Во тек е реализација		Сите активности треба да завршат до крајот на календарската 2009 година.
Реформа на трудово законодавство	Делумно		Активностите продолжуваат во текот на наредните години
Подобрување на административниот капацитет во МТСП и АВРМ	Да	континуирано	
Реформа на социјалните придонеси	Да	2009	Во 2009 година се намалија стапките на придонеси од задолжително социјално осигурување, а

			намалувањето ќе продолжи и во 2010 и 2011 година.
Воведување на концептот бруто плата	Да	2009	Реформата е спроведена исклучително успешно и влијаеше на намалување на стапката на невработеност, раст на стапката на вработеност и намалување на даночното оптоварување на платите на вработените.
Образование			
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрасни групи: -формирање Центар за образование на возрасни	Да	2008	Одлука за основање на Центарот е донесена во ноември 2008 година
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрасни групи: -оспособување за вработување на возрасните лица кои не завршиле образование за прво ниво на стручни квалификации	Не		Оваа активност не е започната поради доцнење со формирањето на Советот за образование на возрасни
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрасни групи: -преквалификација и доквалификација, оспособување и обука на вработени и возрасни лица	Не		Оваа активност не е започната поради доцнење со формирањето на Советот за образование на возрасни
Стекнување на соодветно ниво на образование за сите возрасни групи: -описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои издржуваат затворска казна во казнено поправните установи во Република Македонија	Делумно		Започната е реализацијата на оваа активност, во казнено поправните установи во Охрид. Се очекува да биде финализирана заклучно со 2011 година

Намалување на невработеноста преку обуки и усовршувања согласно потребите за пазарот на труд: -анализа на потребите на пазарот на труд	Делумно		Се очекува да биде завршена до крај на 2009, со АП од НПАА рокот е 1ви Декември 2009
Намалување на невработеноста преку обуки и усовршувања согласно потребите за пазарот на труд: -креирање на стандарди на занимање, наставни планови и испитни програми во Центарот за СОО согласно потребите на пазарот на труд	Да	2009	Стандардите на занимање и наставните планови се изготвени само за дефицитарните занимања
Намалување на невработеноста преку обуки и усовршувања согласно потребите за пазарот на труд: -обуки за стекнување на соодветни квалификации	Да	2009	
Реформа на јавна администрација			
Обука на државни службеници вклучени во процесот на реформа на јавната администрација	Да	континуирано	
Градење на капацитетите на одделението за реформа на јавната администрација за следење на спроведувањето на Стратегијата за реформа на јавната администрација	Да	континуирано	
Јавна дебата за содржината на Стратегијата за реформа на јавната администрација	Да	2009	
Подготовка на програма за обука и стручно усовршување на државните службеници на централно ниво	Да	континуирано	
Обезбедување систематичност и квалитет во спроведувањето на обуката	Да	2009	
Обезбедување одржливост и стабилност на системот и спроведување на обуките	Да	2009	
Обезбедување на квалитет на обуките	Да	2009	
Обука за стратешко планирање и креирање на политиките	Да	континуирано	
Измени и дополнувања на Законот за државни службеници	Да	2009	
Доследна примена на системот на плати и надоместоци за државите службеници	Да	континуирано	

Извештаи од страна на органите на управата до Владата по однос на препораките на Народниот Правобранител на тримесечно ниво	Да	континуирано	
Поднесување Годишен извештај од Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер	Да	континуирано	
Развивање на сеопфатен каталог на сите владини служби со клучни информации за нивните одговорности, негово поврзување со порталот - Услуги и негово дистрибуирање до бизнис заедницата, локалните власти, невладините организации и медиумите		континуирано	Овие активности се во тек
Воведување на нови органи на порталот	Да	континуирано	
Поднесување на тримесечни извештаи за резултатите добиени од пополнувањето на формуларите за оценување на услугите од страна на корисниците во врска со спроведувањето на механизмот Граѓански дневник	Да	континуирано	
Нов Закон за здруженија на граѓани и фондации и донесување на подзаконски акти			Овие активности се во тек
Обезбедување функционална мрежа за комуникација и координација на активностите поврзани со развојот на граѓанскиот сектор	Да	континуирано	
Промовирање ефикасна соработка со граѓанскиот сектор	Да	континуирано	
Вклучување на граѓанскиот сектор во утврдување на политиката и законодавството поврзано со евроинтеграцијата	Да	континуирано	
Создавање поволна даночна и фискална рамка за поддршка	Да	континуирано	
Поттикнување на филантропијата и промовирање на волонтерството		континуирано	Овие активности се во тек
Обуки за вработените во Одделението за соработка со невладини организации и министерствата	Да	континуирано	
Поттикнување развој на граѓанскиот сектор, особено надвор од главниот град и руралните средини	Да	континуирано	

Подготвување План за обука за подобрување на начелото на соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците кои не се мнозинство	Да	континуирано	
Спроведување на Проценка на влијанието на регулативата	Да	континуирано	
Судство			
Имплементација и примена на новиот Закон за судови	Да	2008	
Тренинг на судии и јавни обвинители	Да	2008	
Зајакнување на механизмите за планирање и управување со судскиот буџет	Да	2008	
Унапредување на системот за извршување на судските одлуки	Да	2008	
Спроведување на законот за медијација	Да	2008	
Операционализација на уставната одредба и одредбите во Законот за прекршоци	Да	2008	
Имплементација на изменетиот концепт за судска заштита против управните акти	Да	2008	
Имплементација на уставните амандмани за Јавното обвинителство и зајакнување на овластувањата	Да	2008	
Унапредување на системот на казнено законодавство	Да	2008	
Унапредување на системот за бесплатна правна помош	Да	2008	
Воспоставување на ефикасна информатичка технологија во правосудните институции	Во тек	2008	
Енергетика			
Имплементација на договорот за основање на Енергетска заедница	Да	2008	Реализирано
Патен транспорт			
Формирање на Агенција за државни патишта	Да	2008	
Воведување на електронски систем на распределба на дозволите за меѓународен транспорт на стоки	Да	2008	
Нов софтвер за електронска дистрибуција на дозволите за	Да	2008	

меѓународен превоз на стока			
Национална стратегија за безбедност на патиштата за периодот 2009-2014	Да	2008	
Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај	Да	2008	
Обиколница околу Скопје, дел од Коридор VIII	Да	2008/2009	Првата фаза беше завршена во 2008 година, додека втората фаза заврши во јули 2009 година.
Железнички транспорт			
Либерализација на железничкиот пазар	Да	2008	
Студија за утврдување на надоместок за пристап на железничката инфраструктура	Да	2008	
Студија за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници	Да	2008	
Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги	Да	2008	
Воздушен транспорт			
Изградба, реконструкција и користење на аеродромот „Александар Велики“– Скопје, на аеродромот „Св.Апостол Павле“–Охрид	Не	2010-2011	Согласно Анексот бр.2 од 31.08.2009 година за продолжување на рокот за влегување во сила на Договорот за концесија за развој, финансирање, користење и одржување на аеродромите „Александар Велики“–Скопје, „Св.Апостол Павле“–Охрид и новиот карго-аеродром во Штип, истиот ќе влезе во сила во рок од 522 дена од потпишувањето на Договорот (на 01.03.2010 година).
Изградба на новиот карго-аеродром во Штип	Не		Изградбата на карго-аеродромот во Штип е одложена за определен временскиот период

Предлог на Закон за изменување и дополнување на Законот за воздухопловство	Не	2010	Во периодот од 11-15.01.2010 година во Скопје се реализираше TAIEH Експертска мисија за финализирање на измените и дополнувањата на Законот за воздухопловство по што, предлогот на закон ќе биде доставен на усвојување до Владата на Република Македонија
Трансформација на Агенцијата за цивилно воздухопловство	Да	2009	
Полноправно членство на Република Македонија во Здружените воздухопловни власти (JAA-Joint Aviation Authorities)	Да	2008	
Електронски комуникации			
Измени на Законот за електронски комуникации	Да	2008	Со измените се предвидува престанок на важноста на постојните Договори за концесија, се дорегулира легислативата во делот на преносливост на броеви, а се укинува и правото Комисијата за електронски комуникации да одлучува во втор степен во жалбена постапка, односно е воведено правото на судска заштита против решението на Директорот на Агенцијата за електронски комуникации

Измени на Законот за радиодифузна дејност	Да	2008	Со измените се предвидува намалување на радиодифузната такса за 37% со што се очекува зголемување на наплатата на истата, воведена е можноста во рамките на законот да биде регулиран делот за можен стечај и ликвидација на јавното радиодифузно претпријатие и воведена е можноста за дополнително финансирање на јавниот сервис со средства од Буџетот на Република Македонија со цел создавање на ефикасен и функционален јавен радиодифузен сервис
Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии	Да	2008	Донесена. Од стратегијата произлегуваат мерки кои треба да се реализираат во текот на 2008-2012 година
Акционен план за спроведување на Националната стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии	Да	2008	
Формирање на Национален совет за информатичко општество	Да	2008	Национален совет за информатичко општество ќе ја следи имплементацијата на Акциониот план на Националната стратегија развој на електронските комуникации со информатички технологии.

Измени и дополнувања на Законот за основање на ЈП Македонска радио дифузија (каде е предвидена и изградба на DVB-T мултиплекс за потребите на програмите на јавниот сервис)	Да	2009	
Изработка на Стратегија за развој на следна генерација на широкопојасен интернет во Република Македонија	Да	2009	
Пошти			
Закон за поштенски услуги	Да	2008	
Нови вработувања во Секторот за комуникации –одделение за поштенски сообраќај	Не		Предвиденото вработување е планирано да се реализира во 2009 година
Формирање на независно регулаторно тело за поштенски услуги-Агенција за пошти	Да	2008	Агенцијата за пошти отпочна со работа во јуни 2008 година

АНЕКС ТАБЕЛИ

Table 1a: Macroeconomic prospects

	ESA Code	Year 2008 Level (€)	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
			Rate of change				
1. Real GDP at market prices	B1*g	6061	4,8	-0,6	2,0	3,5	5,0
2. GDP at market prices	B1*g	6504	12,5	-0,5	4,0	5,6	7,6
Components of real GDP							
3. Private consumption expenditure	P3	4768	6,9	0,3	2,7	4,0	6,0
Government consumption expenditure	P3	1111	9,7	0,9	2,0	3,0	4,0
5. Gross fixed capital formation	P51	1350	15,6	-7,0	8,0	15,0	15,9
Changes in inventories and net acquisition of valuables (% of GDP)	P52+P53	307	4,9	4,1	5,1	4,0	4,0
7. Exports of goods and services	P6	2957	-4,3	-25,0	8,0	13,8	13,0
8. Imports of goods and services	P7	4423	5,8	-17,9	8,5	14,0	15,0
Contribution to real GDP growth							
9. Final domestic demand		7228	11,1	-1,5	4,7	8,0	10,3
Change in inventories and net acquisition of valuables	P52+P53	307	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0
11. External balance of goods/services	B11	-1465	-6,5	0,9	-2,7	-4,5	-5,4

Table 1b: Price developments

Percentage changes, annual averages unless otherwise indicated	ESA Code	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
1. GDP deflator		8.3	0.1	2.0	2.0	2.5
2. Private consumption deflator		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
3. HICP		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
4. National CPI change		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
5. Public consumption deflator		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
6. Investment deflator		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
7. Export price deflator (goods & services)		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
8. Import price deflator (goods & services)		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a

Table 1c: Labour markets developments

	ESA Code	Year 2008	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
		Level	Rate of change				
1. Population (thousands)			2,048.4	2,052.5	2,056.6	2,060.7	2,064.8
2. Population (growth rate in %)			0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
3. Working-age population (persons) ¹²			1,633,341	1,636,739	1,642,475	1,648,320	1,658,798
4. Participation rate			56.3	56.7	57.1	57.4	58.0
5. Employment, persons ¹³			609,015	630,045	648,947	668,415	695,151
6. Employment, hours worked ¹⁴			n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
7. Employment (growth rate in %)			3.2	3.5	3.0	3.0	4.0
8. Public sector employment (persons)			108,857	112,122	n.a	n.a	n.a
9. Public sector employment (growth in %)			-2.1	3.0	n.a	n.a	n.a
10. Unemployment rate ¹⁵			33.8	32.1	30.8	29.4	27.8
11. Labour productivity, persons ¹⁶			1.6	-4.0	-1.0	0.5	1.0

* gross wage per employee

** due to "Gross wage" reform

¹² Age group of 15-64 years

¹³ Occupied population, domestic concept national accounts definition

¹⁴ National accounts definition

¹⁵ Harmonised definition, Eurostat; levels

12. Labour productivity, hours worked ¹⁷			n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
13. Compensation of employees	D1	26,228*	13.8**	0.5	-2.0	7.1	8.0

Table 1d: Sectoral balances

Percentages of GDP	ESA code	Year 2008	Year 2009f	Year 2010f	Year 2011	Year 2012
1. Net lending/borrowing vis-à-vis the rest of the world ¹⁸	B.9	1.0	2.2	-0.8	optional	Optional
of which:						
- Balance of goods and services		-26.9	-23.1	-25.0		
- Balance of primary incomes and transfers		13.7	15.1	15.6		
- Capital and financial account ¹⁹		12.3	7.3	10.2		
2. Net lending/borrowing of the private sector ²⁰	B.9/ EDP B.9	12.7	12.6			
3. Net lending/borrowing of general government ²¹		-1.0	-2.8	-2.5		
4. Statistical discrepancy		optional	Optional	optional	optional	

¹⁶ Real GDP per person employed

¹⁷ Real GDP per hour worked

¹⁸ Financing of the Balance of payments.

¹⁹ Capital and financial account without official foreign reserves.

²⁰ Private net external debt, including public enterprises. Last available data as of 30.06.2009.

²¹ Central government fiscal balance.

Table 1e: GDP, investment and gross value added

	ESA Code	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
GDP and investment						
GDP level at current market prices (in domestic currency)	B1g	398,491	396,496	412,515	435,492	468,698
Investment ratio (% of GDP)		28,5	25,3	26,0		
Growth of Gross Value Added, percentage changes at constant prices						
1. Agriculture		7,0	2,3	2,4	2,8	2,9
2. Industry (excluding construction)		4,7	-8,0	2,4	5,6	7,3
3. Construction		13,5	3,7	2,3	6,6	10,2
4. Services		4,1	0,3	1,5	2,6	4,7

Table 1f: External sector developments

Euro mill. unless otherwise indicated	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
1. Current account balance (% of GDP)	-13.1	-8.0	-9.4		
2. Export of goods	2684.2	1960.8	2152.0		
3. Import of goods	-4434.9	-3447.3	-3788.9		
4. Trade balance	-1750.7	-1486.5	-1636.8		
5. Export of services	686.3	557.8	589.4		
6. Import of services	681.9	546.8	588.7		
7. Service balance	4.3	11.0	0.7		
8. Net interest payments from abroad	-46.3	-82.6	-65.8		
9. Other net factor income from abroad	-44.7	-9.2	-19.6		
10. Current transfers	984.0	1057.4	1105.3		
11. Of which from EU					
12. Current account balance	-853.3	-509.9	-616.3		
13. Foreign direct investment	409.4	150.1	266.5		

14. Foreign reserves	51.6	49.4	-50.5		
15. Foreign debt	3318.4	3450.6			
16. <i>Of which: public</i>	1097.3	1097.0			
17. <i>O/w: foreign currency denominated</i>					
18. <i>O/w: repayments due</i>	35.8	24.5			
19. Exchange rate vis-à-vis EUR (end-year)	61.4	61.17			
20. Exchange rate vis-à-vis EUR (annual average)	61.27	61.30	61.3		
21. Net foreign saving (lines 21-25: percentages of GDP)					
22. Domestic private saving	11.3	12.6			
23. Domestic private investment	23.5	23.7			
24. Domestic public saving	4.1	0.4			
25. Domestic public investment	5.0	3.3			

Table 2: General government budgetary prospects

	ESA code	Year 2008	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
		Level	% of GDP				
Net lending (B9) by sub-sectors							
1. General government	S13	-3,804	-1.0	-2.8	-2.5	-2.5	-2.0
2. Central government	S1311	-3,804	-1.0	-2.8	-2.5	-2.5	-2.0
3. State government	S1312	-2,149	-0.6	-2.5	-2.2	-2.1	-1.5
4. Local government	S1313	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5. Social security funds	S1314	-1,655	-0.4	-0.3	-0.3	-0.4	-0.5
General government (S13)							
6. Total revenue	TR	143,719	37.7		36.7	35.6	34.3
7. Total expenditure ²²	TE	145,053	38.1		39.2	38.1	36.4
8. Net borrowing/lending	EDP.B9	-3,804	-1.0	-2.8	-2.5	-2.5	-2.0
9. Interest expenditure	EDP.D41 incl. FISIM	2,647	0.7	0.6	0.9	0.9	1.0
p.m. 9a. FISIM							
10. Primary balance ²³		-1,157	-0.3	-2.2	-1.6	-1.6	-1.0
Components of revenues							
11. Total taxes (11 = 11a+11b+11c)		76.853	20.2	18.7	18.8	18.5	18.4
11a. Taxes on production and imports	D2	29.130	7.6	6.4	6.4	6.1	6.1
11b. Current taxes on income and wealth	D5	44.868	11.8	11.4	11.5	11.5	11.5
11c. Capital taxes	D91	2.855	0.8	0.9	0.9	0.9	0.8
12. Social contributions	D61	38.252	10.0	9.8	9.9	9.3	8.7
13. Property income	D4	1.389	0.4	0.4	0.9	0.7	0.5
14. Other (14 = 15-(11+12+13))		27.225	7.1		7.1	7.1	6.7
15 = 6. Total revenue	TR	143.719	37.7		36.7	35.6	34.3
p.m.: Tax burden (D2+D5+D61+D91-D995) ²⁴		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a

²² Adjusted for the next flow of swap-related flows, so the TR-TE = EDP.B9.

²³ The primary balance is calculated as (EDP.B9, item 8) plus (EDP D41 + FISIM recorded as intermediate consumption, item 9).

²⁴ Including those collected by the EU and including an adjustment for uncollected taxes and social contributions (D995), if appropriate.

Table 2 (continued)

	ESA code	Year 2008	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
		Level	% of GDP				
Selected components of expenditures							
16. Collective consumption	P32	54.036	14.2		13.6	13.5	13
17. Total social transfers	D62 + D63	58.185	15.3		15.4	14.6	13.7
17a. Social transfers in kind	P31 = D63	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
17b. Social transfers other than in kind	D62	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
18 = 9. Interest expenditure (incl. FISIM)	EDP.D41 + FISIM	2.647	0.7		0.9	0.9	1.0
19. Subsidies	D3	10.001	2.6		2.9	2.8	2.6
20. Gross fixed capital formation	P51	20.184	5.3		6.4	6.3	6.1
21. Other (21 = 22-(16+17+18+19+20))		0	0		0	0	0
22. Total expenditures ²⁵	TE	145.053	38.1		39.2	38.1	36.4
p.m. compensation of employees	D1						

Table 3: General government expenditure by function

Percentage of GDP	COFOG Code	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
1. General public services	1	13.481		13.618	n.a	n.a
2. Defence	2	6.998	7.403	6.654	n.a	n.a
3. Public order and safety	3	14.356	13.114	12.667	n.a	n.a
4. Economic affairs	4	22.324	28.200	30.637	n.a	n.a
5. Environmental protection	5	409	797	946	n.a	n.a
6. Housing and community amenities	6	1.401	1.582	1.948	n.a	n.a
7. Health	7	20.856	20.794	22.199	n.a	n.a
8. Recreation, culture and religion	8	3.557	3.787	4.168	n.a	n.a
9. Education	9	19.302	21.656	20.268	n.a	n.a
10. Social protection	10	42.369	47.170	48.822	n.a	n.a
11. Total expenditure (item 7 = 26 in Table 2)	TE	145.053		161.927	165.969	170.516

²⁵

Adjusted for the next flow of swap-related flows, so the TR-TE = EDP.B9.

Table 4: General government debt developments

Percentages of GDP	ESA code	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
1. Gross debt ²⁶		21,3	24,7	26,5	27,1	27,9
2. Change in gross debt ratio		-3,4	3,4	1,8	0,6	0,8
Contributions to change in gross debt						
3. Primary balance ²⁷		-0.3	-2.2	-1.6	-1.6	-1.0
4. Interest expenditure (incl. FISIM) ²⁸		0.7	0.6	0.9	0.9	1.0
5. Stock-flow adjustment		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
of which:						
Differences between cash and accruals ²⁹		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Net accumulation of financial assets ³⁰		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
of which:						
Privatisation proceeds		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Valuation effects and other ³¹		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
p.m. implicit interest rate on debt ³²		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Other relevant variables						
6. Liquid financial assets ³³		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
7. Net financial debt (7 = 1 - 6)		n.a	n.a	n.a	n.a	n.a

²⁶ As defined in Regulation 3605/93 (not an ESA concept).

²⁷ Cf. item 10 in Table 2.

²⁸ Cf. item 9 in Table 2.

²⁹ The differences concerning interest expenditure, other expenditure and revenue could be distinguished when relevant.

³⁰ Liquid assets, assets on third countries, government controlled enterprises and the difference between quoted and non-quoted assets could be distinguished when relevant.

³¹ Changes due to exchange rate movement, and operation in secondary market could be distinguished when relevant.

³² Proxied by interest expenditure (incl. FISIM recorded as consumption) divided by the debt level of the previous year.

³³ AF1, AF2, AF3 (consolidated at market value, AF5 (if quoted in stock exchange; including mutual fund shares).

Table 5: Cyclical developments

Percentages of GDP	ESA Code	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
Real GDP growth (%)	B1g	4.8	-0.6	2.0	3.5	5.0
Net lending of general government	EDP.B.9	-1.0	-2.8	-2.5	-2.5	-2.0
Interest expenditure (incl. FISIM recorded as consumption)	EDP.D.41 + FISIM	0.7	0.6	0.9	0.9	1.0
4. Potential GDP growth (%) ³⁴		3.4	3.0	3.0	3.2	3.3
Contributions:						
labour		1.5	1.6	1.8	2.1	2.3
capital		1.3	1.4	1.7	2.0	2.3
total factor productivity		0.6	0	-0.5	-0.9	-1.3
5. Output gap		1.5	-3.6	-1.0	0.3	1.7
6. Cyclical budgetary component		0.4	-1.3	-0.9	-0.6	0.2
Cyclically-adjusted balance (2-6)		-1.4	-1.5	-1.7	-1.9	-2.2
Cyclically-adjusted primary balance (7-3)		-0.7	-0.9	-0.8	-1.0	-1.2

Table 6: Divergence from previous programme

	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012
1. GDP growth (% points)					
Previous programme	6.0	5.5	6.0	7.0	-
Latest programme	4.8	-0.6	2.0	3.5	5.0
Difference	-1.2	-6.1	-4.0	-3.5	-
2. General government net lending (% of GDP)					
Previous programme	-0.8	-2.8	-2.8	-2.8	-
Latest programme	-1.0	-2.8	-2.5	2.5	2.0
Difference	-0.2	0.0	-0.3		-
3. General government gross debt (% of GDP)					
Previous programme	21.4	22.7	24.7	25.8	-
Latest programme	21.3	24.7	26.5	27.1	27.9
Difference	-0.1	2.0	1.8	1.3	-

³⁴ Until an agreement on the Production Function Method is reached, countries can use their own figures (SP).

Table 7: Long-term sustainability of public finances

Percentages of GDP	2000	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Total expenditure	36.6	36.2	39.2	38.0	38.0	38.0	38.0
of which:							
- Age-related expenditures	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
- Pension expenditure	4.6	5.3	8.5	8.0	8.0	8.0	8.0
- Social security pension	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
- Old-age and early pensions	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
- Other pensions (disability, survivors)	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
- Occupational pensions (if in general government)	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
- Health care	5.3	5.5	4.4	4.2	4.2	4.2	4.2
- Long-term care (this was earlier included in the health care)	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Education expenditure	4.5	4.9	5.2	5.4	5.5	5.7	5.8
Other age-related expenditures	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Interest expenditure	1.62	1.12	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0
Total revenues	34.1	36.6	36.7	36.0	36.0	36.0	36.0
of which: property income	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
of which: from pensions contributions (or social contributions, if appropriate)	7.0	6.6	6.7	6.3	6.4	6.4	6.5
Pension reserve fund assets	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
of which: consolidated public pension fund assets (assets other than government liabilities)	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Assumptions							
Labour productivity growth	3.5	0.2	-1.2	2.8	2.8	2.7	2.5
Real GDP growth	4.5	4.1	2.0	5.6	5.0	4.5	4.0
Participation rate males (aged 20-64)	71.7	71.9	77.8	82.0	83.6	84.4	84.2
Participation rates females (aged 20-64)	47.7	49.1	50.9	54.6	60.5	66.3	71.7
Total participation rates (20-64)	59.7	60.7	64.5	68.3	72.0	75.3	78.0
Unemployment rate	32.5	37.6	30.8	21.0	15.8	13.7	11.5
Population aged 65+ over total population		9.4	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a

Table 8: Basic assumptions on the external economic environment underlying the PEP framework³⁵

VARIABLE (annual growth rates in %, if not otherwise stated)	REALISATIONS AND ASSUMPTIONS FOR						COMMENTS
	Year 2008	Year 2009	Year 2010	Year 2011	Year 2012		
	<i>change*</i>	<i>change*</i>	<i>change*</i>	<i>change*</i>			
Interest rates (in % p.a., annual averages)							
- Short-term interest rate ³⁶ (annual average)							
- Long-term term interest rate ³⁷ (annual average)							
Exchange rates (annual average “-“: depreciation)							
Exchange rate vis-à-vis €	61.27	0.1	61.3	0.1	61.3	0.0	NBRM
USD / €	1.47	7.4	1.39	-5.3	1.5	7.6	For 2007, 2008 and Q1 2009 - WEO, October 2009; Q2-Q4 2009 and 2010 - Bloomberg
Nominal effective exchange rate ³⁸	105.6	1.0	111.8	5.8			NBRM
Real effective exchange rate ^{** 39}	89.0	0.6	90.5	1.7			NBRM
GDP (in real terms)							
- World, excluding EU							
- Euroarea	7779	0.8		-3.0	1.2		For 2007 and 2008 - WEO; 2009 and 2010 - Consensus Forecast October 2010
World trade (in real terms)							
Country export markets							
World imports							
International prices							
World import prices (goods, in €)							

³⁵ This table should preferably be included in the programme itself; if not, these assumptions should be transmitted to the Commission together with the programme.

³⁶ If necessary, purely technical assumption

³⁷ If necessary, purely technical assumption

³⁸ The data for NEER, as of September 2009.

³⁹ REER of the denar using CPI deflator, as of September 2009.

Oil Prices (Brent – USD per barrel)	97	36.4	61.5	-36.6	82.2	33.6					For 2007, 2008 and 1st half of 2009 - WEO, October 2009; 2nd half of 2009 and 2010 - Bloomberg
--	----	------	------	-------	------	------	--	--	--	--	---

*: change vis-à-vis assumptions made for last PEP

** : please indicate type of calculation (number of currencies, type of price index for deflation)